

Universitätsbibliothek Wuppertal

Titi Livii Patavini Historiarvm Libri Qvi Svpersvnt Omnes

Livius, Titus

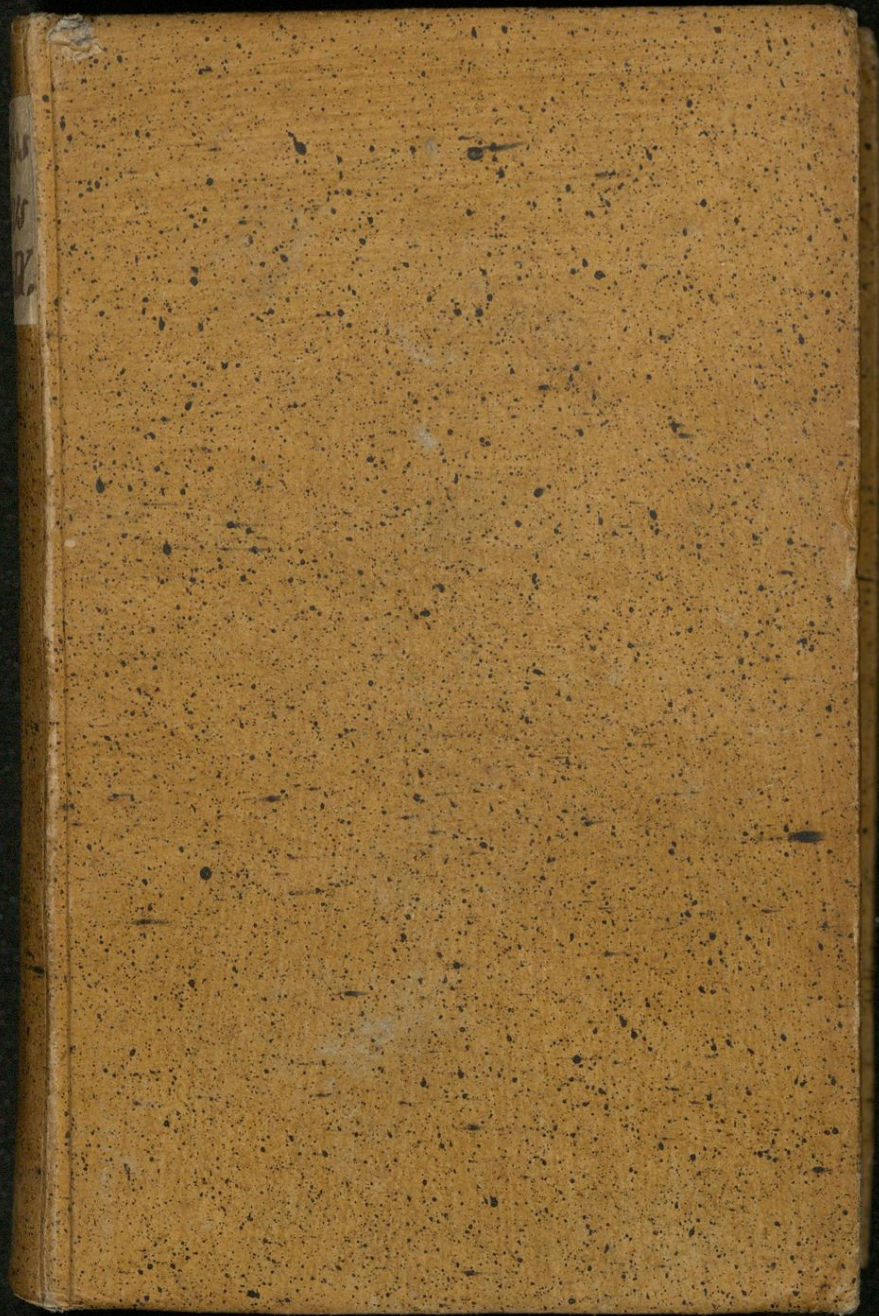
Mannhemii, 1780

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1289](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1289)

TITI LIVII
PATAVINI
HISTORIARUM LIBRI
QUI SUPERSUNT OMNES

TOMUS NONUS

MANNHEMII
Cura & Sumptibus Societatis literatæ
M DCC LXXX

TITI LIVII

PATAVINI

HISTORIARUM LIBRI

QUI SUPERUNT OMNES

TOMVS NONVS

MANNHEIMI

Car. & Guillelmo Societate Libraria

M DCC LXX

TITI LIVII PATAVINI
HISTORIARUM
AB URBE CONDITA
LIBER XXXV

EPITOME

P. SCIPIO Africanus legatus ad Antiochum Ephesi cum Hannibale, qui se Antiocho junxerat, conlocutus est; ut, si fieri posset, metum ei, quem ex populo Romano conceperat, eximeret. Inter alia quum quæreret, quem fuisse maximum imperatorem Hannibal crederet, respondit: Alexandrum Macedonum regem, quod parva manu innumerabiles exercitus sudisset; quodque ultimas oras, quas visere supra spem humanam esset, peragrasset. Quærenti deinde, quem secundum poneret, Pyrrhum, inquit, castra metari primum docuisse. Ad hoc neminem elegantius loca cepisse, præsidia disposuisse. *Exsequenti,*

quem tertium diceret semet ipsum dixit. Ridens Scipio, Quidnam tu diceres; si me, inquit, vicisses? Tunc vero, inquit, me & ante Alexandrum, & ante Pyrrhum, & ante alios posuifsem. Inter cetera prodigia, quæ plurima fuisse traduntur, bovem Cn. Domitii consulis locutum, Roma cave tibi, refertur. Adparant in Antiochum bellum Romani. Nabis Lacedæmoniorum tyrannus, incitatus ab Ætolis, qui & Philippum & Antiochum ad inferendum bellum populo Romano sollicitabant, a populo Romano descivit: & bello adversus Philopœmenem Achæorum prætorem gesto, ab Ætolis & ab Alexameno duce eorum interfectus est. Ætoli quoque ab amicitia populi Romani defecerunt. Cum quibus societate juncta, Antiochus Syriæ rex, quum bellum Græciæ intulisset, complures urbes occupavit; inter quas Chalcidem, & totam Eubœam. Res præterea in Liguribus gestas & adparatum belli ab Antiocho continet.

I.

PRINCIPIO anni, quo hæc gesta sunt, Sex. *U. c. 559.*
 Digitius prætor in Hispania citeriore cum *a. C. 193.*
 civitatibus iis, quæ post profectiorem M. *Res*
 Catonis permultæ rebellaverant, crebra ma- *Hispaniæ.*
 gis, quam digna dictu, prælia fecit, & adeo
 pleraque adversa, ut vix dimidium militum,
 quam quod acceperat, successori tradiderit.
 Nec dubium est, quin omnis Hispania sub-
 latura animos fuerit, ni alter prætor P. Cor-
 nelius Cn. F. Scipio trans Iberum multa se-
 cunda prælia fecisset: quo terrore non mi-
 nus quinquaginta oppida ad eum defecerunt.
 Prætor hæc gesserat Scipio. Idem pro præ-
 tore, Lusitanos, pervastata ulteriori provin-
 cia, cum ingenti præda domum redeuntes,
 in ipso itinere adgressus, ab hora tertia diei
 ad octavam incerto eventu pugnavit, numero
 militum impar, superior aliis: nam & acie
 frequenti armatis adversus longum & inpe-
 ditum turba pecorum agmen, & recenti mi-
 lite adversus fessos longo itinere concurre-
 rat. Tertia namque vigilia exierant hostes:
 huic nocturno itineri tres diurnæ horæ ac-
 cesserant: nec ulla quiete data, laborem viæ

V. c. 559. proelium exceperat. Itaque principio pugnae
a. C. 193. vigoris aliquid in corporibus animisque fuit,
 & turbayerunt primo Romanos : deinde æqua-
 ta paullisper pugna est. In hoc discrimine
 ludos Jovi, si vi fudisset cecidissetque hostes,
 propætor vovit. Tandem gradum acrius in-
 tulere Romani, cessitque Lusitanus : deinde
 prorsus terga dedit. Et, quum instirissent
 fugientibus victores, ad duodecim millia
 hostium sunt cæsa : capti quingenti quadra-
 ginta, omnes fere (a) equites : & signa
 militaria capta centum triginta quatuor. De
 exercitu Romano septuaginta & tres amissi.
 Pugnatum haud procul Ilipa urbe est. Eo
 victorem opulentum prædæ exercitum P.
 Cornelius reduxit. Ea omnis ante urbem ex-
 posita est : potestasque dominis suas res
 cognoscendi facta. Cetera vendenda quæstori
 data : quod inde refectum est, militi divi-
 sum.

II. NONDUM ab Roma profectus erat C.
 Flaminius prætor, quum hæc in Hispania
 gerebantur. Itaque tam adversæ, quam se-
 cundæ res per ipsum amicosque ejus magnis
 sermonibus celebrabantur : & tentaverat,

(a) ferme Gron. Crev.

quoniam bellum ingens in provincia exar-
 fisset, & exiguas reliquias exercitus ab Sex.
 Digitio, atque eas ipsas plenas pavoris ac
 fugæ accepturus esset, ut unam sibi ex ur-
 banis legionibus decernerent: ad quam quum
 militem ab se ipso scriptum ex senatuscon-
 sulto adjecisset, eligeret ex omni numero
 sex (b) millia & quingentos pedites, & equi-
 tes trecentos. « Ea se legione (nam in Sex.
 » Digitii exercitu haud multum spei esse)
 » rem gesturum. » Seniores negare, « Ad
 » rumores, a privatis temere in gratiam ma-
 » gistratum confictos, senatusconsulta fa-
 » cienda esse. Nisi quod aut prætores ex
 » provinciis scriberent, aut legati renuncia-
 » rent, nihil ratum haberi debere. Si tumul-
 » tus in Hispania esset, placere, tumultuarios
 » milites extra Italiam scribi a prætore. »
 Mens ea senatus fuit, ut in Hispania tumul-
 tuarii milites legerentur. Valerius Antias &
 in Siciliam navigasse delectus causa C. Fla-
 minium scribit: & ex Sicilia Hispaniam pe-
 tentem, tempestate in Africam delatum,
 vagos milites de exercitu P. Africani sacra-

U. e. 559.
 a. C. 193.

Contentio
 de supple-
 mento in
 Hispaniam.

(b) sex l. tria Gron. Crev.

V. c. 559. mento rogasse : his duarum provinciarum
 a. C. 193 delectibus tertium in Hispania adjecisse.

*Res
 Liguria.*

III. NEC in Italia segnius Ligurum bellum
 crescebat. Pisas jam quadraginta millia homi-
 num, adfluente quotidie multitudine ad fa-
 mam belli spemque prædæ, circumsedebant.

*Minucii
 Cos. res in
 Liguria
 gesta.*

Minucius consul Arretium die, quæm dix-
 rat (c) ad conveniendum militibus, venit.
 Inde quadrato agmine ad Pisas duxit; &
 quum hostes mille passuum ab oppido (d)
 trans fluvium movissent castra, consul ur-
 bem, haud dubie servatam adventu suo, eff
 ingressus. Postero die & ipse trans fluvium
 fere quingentos passus (e) ab hoste posuit
 castra. Inde levibus præliis a populationibus
 agrum sociorum tutabatur. In aciem exire
 non audebat, novo milite, & ex multis
 generibus hominum conlecto, necdum noto
 satis inter se, ut fidere alii aliis possent.
 Ligures multitudine freti & in aciem exibant,
 parati de summa rerum decernere: & abun-
 dantes militum numero passim multas manus

(c) edixerat Gron. Crev.

(d) hostes non plus passuum tribus millibus ab
 oppido Gron. Crev.

(e) ferme mille passus Gron. Crev.

per extrema finium ad prædandum emittebant: *U. c. 559.*
 &, quum coacta vis magna pecorum prædæ *a. C. 193.*
 que esset, paratum erat præsidium, per quod
 in castella eorum vicosque ageretur.

IV. QUUM bellum Ligustinum ad Pisas *L. Cornelii*
 constitisset, consul alter L. Cornelius Merula *res gestæ*
 per extremos Ligurum fines exercitum in *apud*
 agrum Boiorum induxit, ubi longe alia belli *Boios,*
 ratio, quam cum Liguribus, erat. Consul in
 aciem exhibat; hostes pugnam detrectabant:
 prædatumque, ubi nemo obviam exiret, dis-
 currebant Romani; Boii diripi sua impune,
 quam tuendo ea conferere certamen, male-
 bant. Postquam omnia ferro ignique fatis
 evastata erant, consul agro hostium excessit,
 & ad Mutinam agmine incauto, ut inter
 pacatos, ducebat. Boii, ubi egressum e fini-
 bus suis hostem sensere, sequebantur silenti
 agmine, locum insidiis quærentes. Nocte
 prætergressi castra Romana saltum, qua
 transeundum erat Romanis, infederunt. Id
 quum parum occulte fecissent, consul, qui
 multa nocte solitus erat movere castra, ne
 nox terrorem in tumultuario prælio auferet,
 lucem expectavit: &, quum luce moveret,
 tamen turmam equitum exploratum misit.

U. c. 559. Postquam relatum est, quantæ copiæ, & in
a. C. 193. quo loco essent, totius agminis sarcinas in
 medium conjici jussit. Et triarios vallum cir-
 cumjicere: cetero exercitu instructo ad hostem
 accessit. Idem & Galli fecerunt, postquam
 apertas esse insidias, & recto ac justo præ-
 lio, ubi vera virtus vinceret, dimicandum
 viderunt.

V. HORA secunda ferme concursum est.
 Sinistra sociorum ala & extraordinarii prima
 in acie pugnabant. Præerant duo consulares
 legati, M. Marcellus & Ti. Sempronius,
 prioris anni consul. Novus consul nunc ad
 prima signa erat, nunc legiones continebat in
 subsidiis; ne certaminis studio prius procur-
 rerent (f), quam datum signum esset. Equi-
 tes earum extra aciem in locum patentem
 Q. & P. Minucios tribunos militum educere
 jussit: inde, quum signum dedisset, inpetum
 ex aperto facerent. Hæc agenti nuncius venit
 a Ti. Sempronio Longo, « non sustinere ex-
 » traordinarios inpetum Gallorum, & cæsos
 » permultos esse: &, qui supersint, partim
 » labore, partim metu remisisse ardorem
 » pugnæ. Legionem alteram ex duabus, si

(f) concurrerent Gron, Crev,

» videretur, submitteret, priusquam ignominia acciperetur.» Secunda legio missa est, & extraordinarii recepti. Tum redintegrata est pugna. Quum & recens miles, & frequens ordinibus legio successisset (g), & sinistra ala ex proelio subducta est; dextra in primam aciem subiit. Sol ingenti ardore torrebat minime patientia æstus corpora Gallorum: densis tamen ordinibus nunc alii in alios, nunc in scuta incumbentes, sustinebant inpetus Romanorum. Quod ubi animadvertit consul, ad perturbandos ordines eorum C. Livium Salinatorem, qui præerat alariis equitibus, quam concitatissimos equos inmittere jubet: & legionarios equites in subsidiis esse. Hæc procella equestris primo confudit & turbavit, deinde dissipavit aciem Gallorum; non tamen, ut terga darent. Obstabant duces, hastilibus cædentes terga trepidantium, & redire in ordines cogentes: sed interequitantes alarii non patiebantur. Consul obtestatur milites, « Ut paullulum adniterentur: » victoriam in manibus esse. Dum perturbatos & trepidantes viderent, instarent. Si

U. c. 559.

a. C. 193.

(g) successit Gron. Crev.

U. c. 559. » restitui ordines fissent (h), integro rursus
a. C. 193. » eos prælio & dubio dimicatuos. » Inferre
 vexillarios iussit signa. Omnes connisi tan-
 dem averterunt hostem. Postquam terga da-
 bant, & in fugam passim effundebantur, tum
 ad persequendos eos legionarii equites in-
 missi. Quatuordecim millia Boiorum eo die
 cæsa sunt; vivi capti mille nonaginta duo:
 equites septingenti viginti unus, tres duces
 eorum, signa militaria ducenta duodecim,
 carpenta sexaginta tria. Nec Romanis incruen-
 ta victoria fuit. Supra quinque millia mili-
 tum, ipsorum aut sociorum, sunt amissa,
 centuriones tres & viginti, præfecti socium
 quatuor, & M. Genucius, & M. Marcius,
 tribuni militum secundæ legionis.

VI. EODEM fere tempore duorum consulum
 literæ adlatæ sunt, L. Cornelii de prælio ad
 Mutinam cum Boiis factæ, & Q. Minucii a
 Pisis. « Comitia suæ fortis esse. Ceterum
 » adeo suspensa omnia in Liguribus se habere,
 » ut abscedi inde, sine pernicie sociorum &
 » damno reipublicæ, non possit. Si ita vide-
 » retur Patribus, mitterent ad collegam, ut
 » is, qui profligatum bellum haberet, ad

(h) *fivissent* Gron. Crev.

» comitia Romam rediret : si id facere gra- *U. c. 555.*
 » varetur, quod non fuæ fortis id negotium *a. C. 193.*
 » esset, se quidem facturum, quodcumque
 » senatus censuisset; sed etiam atque etiam
 » viderent, ne magis e republica esset inter-
 » regnum iniri, quam ab se in eo statu re-
 » linqui provinciam. » Senatus C. Scribonio
 negotium dedit, ut duos legatos ex ordine
 senatorio mitteret ad L. Cornelium consulem,
 qui literas collegæ ad senatum missas defer-
 rent ad eum; & nunciarent, « senatum, ni is
 » ad magistratus subrogandos Romam veniret,
 » potius, quam Q. Minucius a bello integro
 » avocaretur, interregnum iniri passurum. »
 Missi legati renunciarunt, « L. Cornelium ad
 » magistratus subrogandos Romam venturum. »
 De literis L. Cornelii, quas scripserat secun-
 dum prælium cum Boiis factum, disceptatio
 in senatu fuit : quia privatim plerisque sena-
 toribus legatus M. Claudius scripserat, « For-
 » tunæ populi Romani & militum virtuti
 » gratiam habendam, quod res bene gesta
 » esset. Consulis opera & militum aliquantum
 » amissum, & hostium exercitum, cujus de-
 » lendi oblata fortuna fuerit, elapsum. Mili-
 » tes eo plures perisse, quod tardius ex sub-

U. e. 559. » fidiis , qui laborantibus opem ferrent ;
a. C. 193. » successissent. Hostes e manibus emissos ,
 » quod equitibus legionariis & tardius datum
 » signum esset , & persequi fugientes non
 » licuisset. »

VII. DE ea re nihil temerè decerni placuit : ad frequentiores consultatio dilata est. Instabat enim cura alia , quod civitas scœnore laborabat : & quod (i) , quum multis scœnèribus legibus constricta avaritia esset , via fraudis inita erat , ut in socios , qui non tenerentur iis legibus , nomina transcriberent ; ita libero scœnore obruebant debitores. Cujus coercendi (k) quum ratio quæreretur , diem finiri placuit , Feralia , quæ proxime fuissent ; ut , qui post eam diem focii civibus Romanis credidissent pecunias , profiterentur ; & ex ea die pecuniæ creditæ , quibus debitor vellet legibus , jus creditori diceretur. Inde , postquam professionibus detecta est magnitudo æris alieni , per hanc fraudem contracti , M. Sempronius tribunus plebis ex auctoritate Patrum plebem rogavit , plebesque scivit , ut cum fociiis ac nomine Latino pecuniæ

(i) quod del. Gron. Crev.

(k) cernendi Gron. Crev.

credita jus idem, quod cum civibus Romanis, esset. Hæc in Italia domi militiæque acta. *U. c. 559^a
a. C. 193.*
In Hispania nequaquam tantum belli fuit, *Res
Hispaniæ.* quantum auxerat fama. C. Flaminius in citiori Hispania oppidum Iluciam in Oretanis cepit : deinde in hiberna milites deduxit. Et per hiemem prælia aliquot, nulla memoria digna, adversus latronum magis, quam hostium, excursiones, vario tamen eventu, nec sine militum jactura, sunt facta. Majores res gestæ a M. Fulvio. Is apud Toletum oppidum cum Vaccæis Vestonibusque & Celtiberis signis conlatis dimicavit : exercitum earum gentium fudit fugavitque : regem Hilermum vivum cepit.

VIII. QUUM (1) hæc in Hispania gererentur, comitorum jam adpetebat dies. Itaque L. Cornelius consul, relicto ad exercitum M. Claudio legato, Romam venit. Is in senatu quum de rebus ab se gestis differuisset, quoque in statu provincia esset; questus est cum Patribus conscriptis, quod, tanto bello una secunda pugna tam feliciter perfecto, non esset habitus Diis immortalibus honos. Postulavit deinde, ut supplicationem simul

L. Cornelius Cof. postulat triumphum sibi decerni.

(1) *Dum agerentur Græc. Cræc.*

U. c. 559. triumphumque decernerent. Prius tamen,
a. C. 193. quam relatio fieret, Q. Metellus, qui consul dictatorque fuerat, « Literas eodem tempore [dixit] & consulis L. Cornelii ad se natum, & M. Marcelli ad magnam partem senatorum, adlatas esse, inter se pugnantibus: eoque dilatam esse consultationem, ut presentibus auctoribus earum literarum disceptaretur. Itaque expectasse sese, ut consul, qui sciret ab legato suo adversus se scriptum aliquid, quum ipsi veniendum esset, deduceret eum secum Romam: quum etiam verius esset, Ti. Sempronio imperium habenti tradi exercitum, quam legato. Nunc videri esse amotum de industria, ne (m) ea, quæ scripsisset, præfens diceret, aut argueret coram: & si quid vani adferret, argui posset, donec ad liquidum veritas explorata esset. Itaque nihil eorum, quæ postularet consul, decernendum in presentia censere.» Quum pergeret nihilo segnius referre, ut supplicatio decerneretur, triumphantique sibi urbem (n) invehi liceret; M. & C. Titinii tribuni plebis, se intercessuros, si de ea re fieret senatusconsultum, dixerunt.

*Nec
impetrat.*

(m) *ne l. qui Gron. Crev.*

IX.

(n) *in urbem Gron. Crev.*

IX. CENSORES erant priore anno creati
 Sex. Ælius Pætus & C. Cornelius Cethegus.
 Cornelius lustrum condidit. Censâ sunt civium
 capita centum quadraginta tria millia, septin-
 genta quatuor. Aquæ ingentes eo anno fue-
 runt, & Tiberis loca plana urbis inundavit.
 Circa portam Flumentanam etiam conlapsa
 quædam ruinis sunt : & porta Cœlimontana
 fulmine icta est, murusque circa multis lo-
 cis de cœlo tactus. Et Ariciæ, & Lanuvii,
 & in Aventino, lapidibus pluit; & a Capua
 nunciatum est, examen vesparum ingens in
 forum advolasse, & in Martis æde conse-
 disse. Eas collectas cum cura, & igni cre-
 matas esse. Horum prodigiorum causâ de-
 cemviri libros adire iussi, & novemdiale
 sacrum factum, & supplicatio indicta est,
 atque urbs lustrata. Iisdem diebus ædiculam
 Victoriæ Virginis, prope ædem Victoriæ,
 M. Porcius Cato dedicavit biennio post,
 quam vovit. Eodem anno coloniam Latinam
 in agrum Thurinum triumviri deduxerunt
 Cn. Manlius Vulso, L. Apustius Fullo, Q.
 Ælius Tubero, cujus lege deducebatur. Tria
 millia peditum iere, trecenti equites : nu-
 merus exiguus pro copia agri. Dari potuers

U. c. 559^oa. C. 193^oLustrum
conditum;
Prodigiâ

V. c. 559.
a. C. 193.

tricena jugera in pedites, sexagena in equites. Apustio auctore, tertia pars agri demta est: quo postea, si vellent, novos colonos adscribere possent. Vicena jugera pedites, quadragena equites acceperunt.

*Multi
&
potentes
candidati
consularis.*

X. In exitu jam annus erat, & ambitio magis, quam unquam alias, exarserat consularibus comitiis. Multi & potentes petebant patricii plebeiique: P. Cornelius Cn. filius Scipio, qui ex Hispania provincia nuper decesserat magnis rebus gestis, & L. Quinctius Flamininus, qui classi in Græcia præfuerat, & Cn. Manlius Vulso, hi patricii. Plebei autem C. Lælius, Cn. Domitius, C. Livius Salinator, M. Acilius. Sed omnium oculi in Quinctium Corneliumque conjecti. Nam & in unum locum petebant ambo patricii, & rei militaris gloria recens utrumque commendabat. Ceterum ante omnia certamen accendebant fratres candidatorum, duo clarissimi ætatis suæ imperatores. Major gloria in Scipione (o): & quo major, eo propior invidiam. Quinctii recentior, ut qui eo anno triumphasset. Accedebat, quod alter decimum jam prope annum assiduus in oculis hominum

(*) Scipionis i. e. q. m. e. p. invidia Gron. Cræv.

fuerat; quæ res minus verendos magnos homines ipsa satietate facit : consul iterum post devictum Hannibalem, censorque fuerat. In Quintio nova & recentia omnia ad gratiam erant : nihil nec petierat a populo post triumphum, nec adeptus erat : « pro fratre germano, non patruale, se petere [aiebat] : pro legato & particeps administrati belli (p). Se terra, fratrem mari, rem gessisse. » His obtinuit, ut præferretur candidato, quem Africanus frater ducebat (p); quem Cornelia gens, Cornelio consule comitia habente; quem tantum præjudicium senatus, virum e civitate optimum iudicatum, qui matrem Idæam Pessinunte venientem in urbem acciperet. L. Quinctius & Cn. Domitius Ahenobarbus consules facti. Adeo ne in plebeio quidem consule, quum pro C. Lælio niteretur, Africanus valuit. Postero die prætores creati L. Scribonius Libo, M. Fulvius Centumalus, A. Atilius Serranus, M. Bæbius Tamphilus, L. Valerius Tappo (q), Q. Sallonius Sarra. Ædilitas insignis eo anno fuit M. Æmilii Lepidi & L. Æmilii Pauli. Mul-

U. c. 559.
a. C. 193.

Scipio
victus a
Quinctio.

(p) administrandi belli Crev.

(p) deducebat Gron. Crev.

(q) Tappus Gron. Crev.

U. e. 559. tos pecuarios damnarunt : ex ea pecunia
a. C. 123. clipea inaurata in fastigio Jovis ædis posue-
 runt. Porticum unam extra portam Trigemi-
 nam, emporio ad Tiberim adjecto ; alteram
 a porta Fontinali ad Martis aram, qua in
 Campum iter esset, perduxerunt.

*Res gesta
 apud
 Ligures.*

XI. DIU nihil in Liguribus dignum me-
 moria gestum erat. Extremo ejus anni bis in
 magnum periculum res adducta est. Nam &
 castra consulis obpugnata, ægre sunt defensa :
 & non ita multo post per saltum angustum
 quum duceretur agmen Romanum, ipsas
 fauces exercitus Ligurum infedit. Qua quum
 exitus non pateret, converso agmine redire
 institit consul : & ab (r) tergo fauces saltus
 occupatæ a parte hostium erant, Caudinæque
 cladis memoria non animis modo, sed prope
 oculis, obversabatur. Numidas octingentos
 ferme equites inter auxilia habebat. Eorum
 præfectus consuli pollicetur, « Se parte,
 » utri vellet, cum suis erupturum. Tantum
 » utri diceret, utra pars frequentior vicis esset.
 » In eos se inpetum facturum : & nihil prius
 » quam flammam tectis injecturum, ut is
 » pavor cogeret Ligures excedere saltu, quem

*Numida-
 rum
 equitatus.*

(r) a Gron. Crev.

» obfiderent, & difcurrere ad opem ferendam
 » fuis. » Conlaudatum eum conful fpe præ- *U. e. 559.*
 miorum onerat. Numidæ equos conscendunt, *a. C. 193.*
 & obequitare ftationibus hoftium, neminem
 laceffentes, cœperunt. Nihil primo adfpectu
 contemtius. Equi hominesque paulluli &
 graciles : difcinctus & inermis eques, præ-
 terquam quod jacula fecum portat : equi
 fine frenis, deformis ipfe curfus rigida cer-
 vice & extento capite currentium. Hunc
 contemtrum de industria augentes, labi ex
 equis, & per ludibrium ftationibus effe. Ita-
 que, qui primo intenti paratique, fi laceffe-
 rentur, in ftationibus fuerant, jam inermes
 fedentesque pars maxima ftabant. Numidæ
 adequitare, dein refugere, fed propius fal-
 tum paullatim evehi : velut quos inpoten-
 tes regendi equi invites efferrent. Postremo
 fubditis calcaribus inter (s) medias ftationes
 hoftium erupere : & , in agrum latiore
 evefti, omnia propinqua viæ tecta incendunt.
 Proximo deinde vico inferunt ignem, ferro
 flammaque omnia pervaftant. Fumus primo
 confpectus, deinde clamor trepidantium in
 vicis auditus, postremo feniores puerique

*Liberat
 exercitum
 Romanum.*

(s) per Gron. Crev.

V. c. 349. refugientes tumultum in castris fecerunt.
S. C. 193. Itaque sine consilio, sine imperio, pro se
 quisque currere ad sua tutanda: momento-
 que temporis castra relicta erant, & obsidio-
 ne liberatus consul, quo intenderat, per-
 venit.

*Ætolorum
 molitio-
 nes.*

XII. SED neque Boii, neque Hispani, cum
 quibus eo anno bellatum erat, tam inimici
 infestique erant Romanis, quam Ætolorum
 gens. Ii post deportatos ex Græcia exercitus
 primo in spe fuerant, & Antiochum in va-
 cuam Europæ possessionem venturum; nec
 Philippum, aut Nabin quieturos. Ubi nihil
 usquam moveri viderunt, agitandum aliquid
 miscendumque rati, ne cunctando senescerent
 consilia, concilium Naupactum indixerunt.
 Ibi Thoas prætor eorum, conquestus injurias
 Romanorum statumque Ætoliæ, « quod om-
 » nium Græciæ gentium civitatumque inho-
 » noratissimi post eam victoriam essent, cujus
 » causa ipsi fuissent, » legatos censuit circa
 reges mittendos, qui non solum tentarent
 animos eorum, sed suis quemque stimulis
 moverent ad Romanum bellum. Damocritus
 ad Nabin, Nicander ad Philippum, Dicæar-
 chus frater prætoris ad Antiochum est missus.

*Concitant
 reges
 ad bellum
 Roma-
 num.*

Tyranno Lacedæmonio Damocritus « adem-
 » tis maritimis civitatibus enervatam tyrannidem [dicere.] Inde militem, inde naves
 » navalesque socios habuisse. Inclusum suis
 » prope muris Achæos videre dominantes in
 » Peloponneso. Numquam habiturum recuperandi sua occasionem, si eam, quæ tum esset,
 » prætermisisset. Nullum exercitum Romanum
 » in Græcia esse : nec propter Gythium, aut
 » maritimos alios Laconas, dignam causam
 » existimatos Romanos, cur legiones in
 » Græciam rursus (t) transmittant. » Hæc ad incitandum animum tyranni dicebantur, ut,
 quum in Græciam Antiochus trajecisset, conscientia violatæ per sociorum injurias Romanæ amicitiae, conjungeret se cum Antiocho. Et Philip-
 » tum Nicander haud dissimili oratione incitabat. Erat etiam major orationi materia, quo ex altiore fastigio rex, quam tyrannus, detractus erat, quoque plures ademptæ res. Ad hoc vetusta regum Macedoniæ fama, peragratusque orbis terrarum victoriis ejus gentis referebatur. « Et tutum vel incepto,
 » vel eventu se consilium adferre. Nam neque,
 » ut ante se moveat Philippus, quam Antiochus

U. c. 359.
 a. C. 193.

(t) rursus Gron. Crev.

U. C. 559. » cum exercitu transferit in Græciam, sua-
 a. C. 193. » dere; &, qui sine Antiocho adversus Ro-
 » manos Ætolosque tam diu sustinuerit bel-
 » lum, ei, adjuncto Antiocho, sociis Ætolis,
 » qui tum graviore hosites, quam Romani,
 » fuerint, quibus tandem viribus resistere
 » Romanos posse? » Adjiciebat de duce Han-
 nibale, nato adversus Romanos hoste, qui
 plures & duces & milites eorum occidisset,
 quam quot superessent. Hæc Philippo Nican-
 der. Alia Dicæarchus Antiocho: & omnium
 primum, « prædam de Philippo Romanorum
 » esse [dicere] victoriam Ætolorum, &
 » aditum in Græciam Romanis nullos alios,
 » quam Ætolos, dedisse; & ad vincendum
 » vires eosdem præbuisse. » Deinde quantas
 peditum equitumque copias præbituri Antio-
 cho ad bellum essent: quæ loca terrestribus
 copiis, quos portus maritimis. Tum de Phi-
 lippo & Nabide libero mendacio abutebatur:
 « paratum utrumque ad rebellandum esse: &
 » primam quamque occasionem recuperandi
 » ea, quæ bello amississent, adrepturos. » Ita
 per totum simul orbem terrarum Ætoli Ro-
 manis concitabant bellum. Reges tamen aut
 non moti, aut tardius moti sunt.

XIII. NABIS extemplo circa omnes vicos maritimos dimisit, ad seditiones in iis miscendas: & alios principum donis ad suam causam perduxit, alios pertinaciter in societate Romana manentes occidit. Achæis omnium maritimorum Laconum tuendorum a T. Quinctio cura mandata erat. Itaque extemplo & ad tyrannum legatos miserunt, qui admonerent foederis eum Romani, denunciarentque, ne pacem, quam tantopere petisset, turbaret: & auxilia ad Gythium, quod jam obpugnabatur a tyranno, & Romam, qui ea nunciarent, legatos miserunt. Antiochus rex, ea hieme Raphiæ in Phœnice Ptolemæo regi Ægypti filia in matrimonium data, quum Antiochiam se recepisset, per Ciliciam, Taurum monte superato, extremo jam hiemis Ephesum pervenit: inde principio veris, Antiocho filio misso in Syriam ad custodiam ultimarum partium regni, ne quid, absente se, ab tergo moveretur, ipse cum omnibus terrestribus copiis ad Pisidas, qui circa Sidam incolunt, obpugnandos est profectus. Eo tempore legati Romani P. Sulpicius & (u) P. Villius, qui ad Antiochum (sicut ante dictum est)

U. c. 559.
a. C. 193.

Nabis
bellum
moliatur.

Legati
Romani
ad Antiochum.

(u) & del. Gron. Crev.

V. c. 559 missi erant, iussi prius Eumenem adire, Elæam
a. C. 193 venire; inde Pergamum (ibi regia Eumenis
 fuit) ascenderunt (v). Cupidus belli adver-
 sus Antiochum Eumenes erat, gravem, si
 pax esset, adcolam tanto potentiorum regem
 credens; eundem, si motum bellum esset,
 non magis parem Romanis fore, quam Phi-
 lippus fuisset: & aut funditus sublatum iri:
 aut, si pax victo daretur, multa illi detracta
 sibi accessura: ut facile deinde se ab eo sine
 ullo Romano auxilio tueri posset. Etiam, si
 quid adversi casurum foret, satius esse Ro-
 manis sociis quamcumque fortunam subire,
 quam solum aut imperium pati Antiochi, aut
 abnuentem vi atque armis cogi. Ob hæc,
 quantum auctoritate, quantum consilio vale-
 bat, incitabat Romanos ad bellum.

XIV. SULPICIUS æger Pergami substitit.
 Villius, quum Pisidiæ bello occupatum esse
 regem audisset, Ephesum profectus, dum
 paucos ibi moratur dies, dedit operam, ut
 cum Hannibale, qui tum ibi forte erat,
 sæpe congregaretur; ut animum ejus & ten-
 taret, si qua posset, & metum demeret peri-
 culi ei quidquam ab Romanis esse. His con-

(v) *ascenderunt Gron. Crev.*

loquii aliud quidem actum nihil est : secutum
 tamen sua sponte est, velut consilio petitum
 esset, ut vilior ob ea regi Hannibal & sus-
 pectior ad omnia fieret. Claudius, secutus
 Græcos Acilianos libros, P. Africanum in
 ea fuisse legatione tradit : eumque Ephesi
 conlocutum cum Hannibale. Et sermonem
 etiam unum refert, quo quærenti Africano,
 » quem fuisse maximum imperatorem Han-
 » nibal crederet ? » respondisse, « Alexan-
 » drum Macedonum regem ; quod parva ma-
 » nu innumerabiles exercitus fudisset, quod-
 » que oras (x), quas visere supra spem hu-
 » manam esset, peragrasset. » Quærenti dein-
 » de, « quem secundum poneret ? Pyrrhum,
 » [dixisse.] Castra metari primum docuisse.
 » Ad hoc neminem elegantius loca cepisse,
 » præsidia disposuisse, artem etiam concilian-
 » di sibi homines eam habuisse, ut Italicæ
 » gentes regis externi, quam populi Romani,
 » tandiu principis in ea terra, imperium esse
 » mallent. » Exsequenti, « quem tertium
 » duceret ? » haud dubie « semetipsum » di-
 » xisse. Tum risum obortum Scipioni, & sub-
 » jecisse. « Quidnam tu diceres, si me vicisses ?

U. c. 559.
 a. C. 193.

Conlo-
 quium Sci-
 pionis cum
 Hanniba-
 le.

(x) *ultimas oras Gron. Crev.*

V. c. 559. » Tum me vero [inquit] & ante Alexan-
a. C. 113. » drum, & ante Pyrrhum, & ante omnes
 » alios imperatores esse. » Et perplexum Pu-
 nico astu responsum, & inprovifum adfen-
 tationis genus Scipionem moviffe, quod e
 grege fe imperatorum velut inæftimabilem
 fecreviffet.

*Moritur
 regis
 filius.*

XV. VILLIUS ab Ephefo Apameam pro-
 ceflit. Eo & Antiochus, audito Romanorum
 legatorum adventu, obcurrit: Apameæ con-
 grefsis difceptatio eadem ferme fuit, quæ
 Romæ inter Quinctium & legatos regis fue-
 rat; mors nunciata Antiochi, filii regis,
 quem miffum paullo ante dixeram in Syriam,
 diremit conloquia. Magnus luctus in regia
 fuit, magnumque ejus juvenis defiderium. Id
 enim jam fpecimen fui dederat, ut, fi vita
 longior contigiffet, magni iuftique regis in
 eo indolem fuiiffe adpareret. Quo carior ac-
 ceptiorque omnibus erat, eo mors ejus fuf-
 peftior fuit, gravem fuccefforem eum inftare
 fenectuti fuæ patrem credentem, per fpadones
 quofdam, talium ministeriis facinorum ac-
 ceptos regibus, veneno fuftuliffe. Eam quo-
 que cauffam clandestino facinori adjiciebant,
 quod, quum Seleuco filio Lyfimachiam de-

diffet, Antiocho quam similem daret sedem, *U. c. 559.*
 ut procul ab se honore eum quoque ablega- *a. C. 1230*
 ret, non habuisset. Magni tamen luctus spe-
 cies per aliquot dies regiam tenuit: legatus-
 que Romanus, ne alieno tempore incommo-
 dus obversaretur, Pergamum concessit. Rex
 Ephesum, omisso, quod inchoaverat, bello,
 rediit. Ibi, per luctum regia clausa, cum
 Minione quodam, qui princeps amicorum
 ejus erat, secreta consilia agitavit. Minio,
 ignarus omnium externorum, viresque æsti-
 mans regis ex rebus in Syria aut Asia gestis,
 non causâ modo superiorem esse Antiochum,
 quod nihil æqui postularent Romani, sed
 bello quoque superaturum credebat. Fugienti
 regi disceptationem cum legatis, seu jam ex-
 perto eam minus prosperam, seu mœrore
 recenti confuso, professus Minio, se, quæ
 pro causâ essent, dicturum, persuasit, ut a
 Pergamo arcefferentur legati.

XVI. JAM convaluerat Sulpicius: itaque *Conlo-*
 ambo Ephesum venerunt. Rex a Minione *quium Le-*
 excusatus, & absente eo res agi cœpta est. *gatorum*
 Ibi præparata oratione Minio; « Specioso *Rom. cum*
 » titulo [inquit] uti vos, Romani, Græcarum *Minione.*
 » civitatum liberandarum video: sed facta

U. c. 559. » vestra orationi non conveniunt; & aliud
 a. C. 193. » Antiocho juris statuistis, alio ipsi utimini.
 » Qui enim magis Smyrnæi Lampfacenique
 » Græci sunt, quam Neapolitani, & Rhegini,
 » & Tarentini, a quibus stipendium, a qui-
 » bus naves ex fœdere exigitis? Cur Syra-
 » cusas, atque in alias Siciliæ Græcas urbes
 » prætorem quotannis, cum imperio & virgis
 » & securibus, mittitis? Nihil aliud profecto
 » dicatis, quam armis superatis vos iis has
 » leges inposuisse. Eandem de Smyrna &
 » Lampfaco civitatibusque, quæ Ioniæ aut
 » Æolidis sunt, causam ab Antiocho accipite.
 » Bello superatas a majoribus, & stipendia-
 » rias ac vectigales factas, in antiquum jus
 » repetit. Itaque ad hæc ei responderi velim,
 » si ex æquo disceptatur, & non belli causâ
 » quæritur. » Ad ea Sulpicius, « Fecit vere-
 » cunde [inquit] Antiochus, qui, si alia pro
 » causâ ejus non erant, quæ dicerentur,
 » quemlibet ista, quam se, dicere maluit.
 » Quid enim simile habet civitatum earum,
 » quas comparasti, causâ? Ab Rheginis, &
 » Neapolitanis, & Tarentinis, ex quo in
 » nostram venerunt potestatem, uno & per-
 » petuo tenore juris, semper usurpato, num-

» quam intermisso, quæ ex foedere debent, *U. c. 559.*
 » exigimus. Potesne tandem dicere, ut ii *a. C. 193.*
 » populi non per se, non per alium quem-
 » quam foedus mutaverint, sic (y) Asiæ ci-
 » vitates, ut semel venerunt in majorum
 » Antiochi potestatem, in perpetua possessio-
 » ne regni vestri permanfisse, & non alias
 » earum in Philippi, alias in Ptolemæi fuisse
 » potestate, alias per multos annos nullo
 » ambigente libertatem usurpasse? Nam si,
 » quod aliquando servierunt, temporum ini-
 » quitate pressi, jus post tot secula adferendi
 » eos in servitutem faciet (z); quid abest,
 » quin actum nobis nihil sit, quod a Philippo
 » liberavimus Græciam, & repetant posterî
 » ejus Corinthum, Chalcidem, Demetriadem
 » & Theffalorum totam gentem? Sed quid
 » ego caussam civitatum ago, quam, ipsis
 » agentibus, & nos & regem ipsum cognos-
 » cere æquius est? »

XVII. VOCARI deinde civitatum legatio-
 nes jussit, præparatas jam ante & instructas
 ab Eumene, qui, quantumcumque virium
 Antiocho deceffisset, suo id accessurum regno

(y) add. & Gron. Crev.

(z) facit Gron, Crev.

*U. c. 559.
a. C. 193.*

*Rex
consilium
habet
d: bello
Romano.*

ducebat. Admissi plures, dum suas quisque nunc querelas, nunc expostulationes inserit, & æqua iniquis miscent, (a) e disceptatione altercationem fecerunt. Itaque, neque remissa ulla re, neque impetrata, æque ac venerant, omnium incerti legati Romam redierunt. Rex, dimissis iis, consilium de bello Romano habuit. Ibi alius alio ferocius (quia quo quisque asperius adversus Romanos locurus esset, eo spes gratiæ major erat) alius superbiam postulatorum increpare, tamquam Nabidi victo, sic Antiocho, maximo Asiæ regum, inponentium leges. « Quamquam Nabidi tamen dominationem in patriam suam, & patriam Lacedæmonem, remissam. Antiocho si Smyrna & Lampfacus imperata faciant, indignum videri. » Alii, « parvas & vix dictu dignas belli causas tanto regi eas civitates esse. Sed initium semper a parvis injusta imperandi fieri (b): nisi crederent, Persas, quum aquam terramque ab Lacedæmoniis petierunt, gleba terræ & haustu aquæ eguisse. Per similem » tenta-

(a) postulationes inserit æqua iniquis miscentes Gron. Crev.

(b) semper per jus injusta impetrandi fieri Gron.

» tentationem Romanis de duabus civitatibus
 » agi. Et alias civitates, simul duas jugum
 » exuisse vidissent, ad liberatorem populum
 » defecturas. Si non libertas servitute potior
 » sit, tamen omni præsentis statu spem cui-
 » que novandi res suas blandiorem esse.»

*U. e. 5592
 a. C. 1930*

XVIII. ALEXANDER Acarnan in consilio (c)
 erat, Philippi quondam amicus, nuper re-
 licto eo secutus opulentioris regiam Antio-
 chi : &, tamquam peritus Græciæ, nec
 ignarus Romanorum, in eum gradum amici-
 tiæ regis, ut consiliis quoque arcanis inter-
 esset, acceptus erat. Is, tamquam non, ut-
 rum bellandum esset, nec ne, consuleretur,
 sed ubi & qua ratione bellum gereretur,
 «Victoriam se haud dubiam proponere ani-
 » mo [adfirmabat,] si in Europam transisset rex,
 » & in aliqua Græciæ parte sedem bello ce-
 » pissent. Jam primum Ætolos, qui umbilicum
 » Græciæ incolerent, in armis eum inventu-
 » rum, antesignanos ad asperrima quæque
 » belli paratos. In duobus velut cornibus
 » Græciæ, Nabin a Peloponneso concitatu-
 » rum omnia, repetentem Argivorum urbem,
 » repetentem maritimas civitates : quibus

(c) concilio Gron. Cræv.

Tom. IX.

C

U. c. 559. » eum depulsum Romani Lacedæmonis muris
 a. C. 103. » inclusissent; a Macedonia Philippum, ubi
 » primum bellicum cani audisset, arma cap-
 » turum. Nosse se spiritus ejus, nosse ani-
 » mum: scire, serarum modo, quæ claustris
 » aut vinculis teneantur, ingentes jam diu
 » iras eum in pectore volvere. Meminisse
 » etiam se, quoties in bello precari omnes
 » Deos solitus sit, ut Antiochum sibi darent
 » adiutorem: cujus voti si compos nunc fiat,
 » nullam moram rebellandi facturum. Tantum
 » non cunctandum, neque cessandum esse.
 » In eo enim victoriam verti, si & loca
 » obportuna, & focii præoccuparentur. Han-
 » nibalem quoque sine mora mittendum in
 » Africam esse ad distringendos Romanos.»

*Hannibal
 suspectus
 regi.*

XIX. HANNIBAL non adhibitus in consi-
 lium, propter conloquia cum Villio suspectus
 regi, & in nullo postea honore habitus, pri-
 mo eam contumeliam tacitus tulit: deinde
 melius esse ratus, & percunctari causam
 repentinæ alienationis, & purgare se, tem-
 pore apto, quæsitâ simpliciter iracundiæ causa
Se purgat. auditaque, « Pater Hamilcar [inquit] An-
 » tioche, parvum admodum me, quum sacri-
 » ficaret, altaribus admotum jurejurando

» adegit, numquam amicum fore populi Ro-
 » mani. Sub hoc sacramento sex & triginta
 » annos militavi : hoc me in pace patria mea
 » expulit : hoc patria extorrem in tuam re-
 » giam adduxit : hoc duce, si tu spem meam
 » destitueris, ubicumque vires, ubi arma
 » esse sciam, huc veniam, toto orbe terra-
 » rum quærens aliquos Romanis hostes. Ita-
 » que, si quibus tuorum meis criminibus
 » apud te crescere libet, aliam materiam
 » crescendi ex me (d) quærant. Odi, odio-
 » que sum Romanis. Id me verum dicere, pa-
 » ter Hamilcar & Dii testes sunt. Proinde,
 » quum de bello Romano cogitabis, inter
 » primos amicos Hannibalem habeto. Si qua
 » res te ad pacem compellet, in id consilium
 » alium, cum quo deliberes, quærito. » Non
 movit modo talis oratio regem, sed etiam
 reconciliavit Hannibali. Ex consilio ita dis-
 cessum est, ut bellum gereretur.

XX. ROMÆ destinabant quidem sermoni-
 bus hostem Antiochum, sed nihildum ad id
 bellum præter animos parabant. Consulibus
 ambobus Italia provincia decreta est : ita ut
 inter se compararent, fortirenturve, uter

U. e. 559.
 a. C. 193.

U. e. 560.
 a. C. 192.
 L. Quinc-
 tio, Cn.
 Domitio
 Coss.
 Provincia.

(d) quam ex me Gron. Crev.

U. c. 560.
a. C. 192.

comitiis ejus anni præflet. Ad utrum ea non pertineret cura, ut paratus esset, si quo eum extra Italiam opus esset ducere legiones. Huic consuli permissum, ut duas legiones scriberet novas, & socium Latini nominis viginti millia, & equites octingentos (e). Alteri consuli duæ legiones decretæ, quas L. Cornelius consul superioris anni habuisset: & socium ac Latini nominis ex eodem exercitu (f) quindecim millia, & equites quingenti. Q. Minucio cum exercitu, quem in Liguriis habebat prorogatum imperium. Additum; in supplementum ut quatuor millia peditum Romanorum scriberentur, & centum quinquaginta equites; & socii eodem quinque millia peditum imperarentur, ducenti quinquaginta equites. Cn. Domitio extra Italiam, quo senatus censuisset, provincia evenit, L. Quinctio Gallia & comitia habenda. Prætores deinde provincias fortiti: M. Fulvius Centumalus urbanam, L. Scribonius Libo peregrinam, L. Valerius Tappo Siciliam, Q. Salonius Sarra Sardiniam, M. Bæbius Tamphilus Hispaniam citeriorem, A. Atilius Seranus ulteriorem. Sed his duobus primum

(e) nongentos Gron. Crev.

(f) inf, pedites Gron. Crev.

senatusconsulto, deinde plehis etiam scito permutatæ provinciæ sunt. Atilio classis & Macedonia, Bæbio Bruttii decreti, Flaminio Fulvioque in Hispaniis prorogatum imperium. Bæbio Tamphilo in Bruttios duæ legiones decretæ, quæ priore anno urbanæ fuissent: & ut (g) fociiis eodem millia peditum quindecim imperarentur, & quingenti equites. Atilius triginta naves quinqueremes facere iussus, & ex navalibus veteres deducere, si quæ utiles essent, & scribere navales socios. Et consulibus imperatum, ut ei duo millia socium ac Latini nominis, & mille pedites darent (h) Romanos. Hi duo prætores & duo exercitus, terrestris navalisque, adversus Nabin, aperte jam obpugnantem socios populi Romani, dicebantur parari. Ceterum legati ad Antiochum missi expectabantur: & (i) priusquam ii redissent, vetuerat Cn. Domitium consulem senatus ab urbe discedere.

XXI. PRÆTORIBUS Fulvio & Scribonio, quibus, ut jus dicerent Romæ, provincia erat, negotium datum, ut, præter eam clas-

(g) ut & Gron. Crev.

(h) consuli -- daret Gron. Crev.

(i) & del. Gron. Crev.

U. c. 560.
a. C. 192.

Classis
paratur.

U. c. 560.
a. C. 192.

fem, cui Atilius præfaturus erat, centum quinquere mes pararent. Priusquam consul prætoresque in provincias proficiscerentur, supplicatio fuit prodigiorum caussa. Capram sex hœdos uno foetu edidisse, ex Piceno nunciatum est : & Arretii puerum natum unimanum : Amiterni terra pluuisse : Formiis portam murumque de cœlo tacta : & (quod maxime terrebat) consulis Cn. Domitii bovem locutum, ROMA CAVE TIBI. Ceterorum prodigiorum caussa supplicatum est : bovem cum cura servari aliquæ aruspices jusserunt. Tiberis, infestiore quam priore inpetu inlatus urbi, duo pontes, ædificia multa, maxime circa portam Flumentanam, evertit. Saxum ingens, sive imbribus, sive motu terræ levio re, quam ut alioqui sentiretur, labefactatum, in vicum Jugarium ex Capitolio procidit, & multos obpressit. In agris passim inundatis pecua ablata, villarum strages facta est. Priusquam L. Quinctius consul in provinciam perveniret, Q. Minucius in agro Pisano cum Liguribus signis conlatis pugnavit : novem millia hostium occidit : ceteros fusos fugatosque in castra compulit. Ea usque in noctem magno certamine obpugnata defensaque sunt.

*Ligures
victi
a Minucio.*

Nocte clam profecti Ligures : prima luce *U. c. 560*
 Romanus vacua castra invasit. Prædæ minus *a. C. 192*
 inventum est, quod subinde spolia agrorum
 capta domos mittebant. Minucius nihil deinde
 laxamenti hostibus dedit. Ex agro Pisano in
 Ligures profectus, castella vicosque eorum
 igni ferroque pervastavit : ibi præda Etrusca,
 quæ missa a populatoribus fuerat, repletus
 est miles Romanus.

XXII. SUB idem tempus legati ab regibus
 Romam reverterunt. Qui quum nihil, quod
 satis maturam causam belli haberet, nisi
 adversus Lacedæmonium tyrannum adtulif-
 sent, quem & Achæi legati nunciabant (k)
 contra foedus maritimam oram Laconum ob-
 pugnare ; Atilius prætor cum classe missus
 est in Græciam ad socios tuendos. Consu-
 les, quando nihil ab Antiocho instaret, pro-
 ficisci ambo in provincias placuit. Domitius
 ab Arimino, qua proximum fuit, Quinctius
 per Ligures in Boios venit. Duo consulum
 agmina diversa late agrum hostium pervasta-
 runt. Primo equites eorum pauci cum præ-
 fectis, deinde universus senatus, postremo
 in quibus aut fortuna aliqua, aut dignitas

*Atilius
 contra
 Nabim
 missus.*

(k) *annunciabant Gron. Crev.*

U. c. 560. erat, ad mille quingenti ad consules transfu-
a. C. 192. gerunt. Et in utraque Hispania eo anno res
 prospere gestæ. Nam & C. Flaminius oppi-
 dum Litabrum, munitum opulentumque,
 vineis expugnavit, & nobilem regulum Cor-
 ribilonem vivum cepit: & M. Fulvius pro-
 consul cum duobus exercitibus hostium duo
 secunda prælia fecit: oppida duo (1) Hispa-
 norum, Vesceliam Holonemque, & castella
 multa expugnavit: alia voluntate ad eum
 defecerunt. Tum in Oretanos progressus, &
 ibi duobus potius oppidis, Noliba & Cufibi,
 ad Tagum amnem ire pergit. Toletum ibi
 parva urbs erat, sed loco munito (m). Eam
 quum obpugnaret, Vestonum magnus exer-
 citus Toletanis subsidio venit. Cum his signis
 conlatis prospere pugnavit: & fufis Vesto-
 nibus, operibus Toletum cepit.

*Rumores
 de
 Antiocho.*

XXIII. CETERUM eo tempore minus ea bella,
 quæ gerebantur, curæ Patribus erant, quam
 expectatio nondum cœpti cum Antiocho
 belli. Nam etsi per legatos idem omnia
 explorabantur, tamen rumores, temere sine
 ullis auctoribus orti, multa falsa veris misce-

(1) duo del. Gron. Crev.

(m) munita Gron. Crev.

bant. Inter quæ adlatum erat, quum in Ætoli-
 am venisset Antiochus, extemplo classem
 eum in Siciliam missurum. Itaque senatus,
 etsi prætorem Atilium cum classe miserat in
 Græciam, tamen, quia non copiis modo,
 sed etiam auctoritate opus erat ad tuendos
 sociorum animos, T. Quinctium, & Cn. (n)
 Octavium, & Cn. Servilium, & P. Villium
 legatos in Græciam misit; &, ut M. Bæbius
 ex Brutiis ad Tarentum & Brundisium pro-
 moveret legiones, decrevit, ut inde, si res
 posceret, in Macedoniam trajiceret; & ut
 M. Fulvius prætor classem navium triginta
 mitteret ad tuendam Siciliae oram: & ut (o)
 cum imperio esset, qui classem eam duceret:
 (duxit L. Oppius Salinator, qui priore anno
 ædilis plebis fuerat:) & ut idem prætor L.
 Valerio collegæ scriberet, « Periculum esse,
 » ne classis regis Antiochi ex Ætolia in Sici-
 » liam trajiceret: ipsaque placere senatui, ad
 » eum exercitum, quem haberet, tumultua-
 » riorum militum ad duodecim millia (p),
 » & quadringentos equites scribere eum,

*U. c. 560.
 a. C. 192.*

*Legati
 in
 Græciam
 missi.*

(n) Cn. leg. C. Gron. Crev.

(o) ut del. Gron. Crev.

(p) add. *pedites* Gron. Crev.

U. c. 560
a. C. 192.

Attalus
frater
Eumenis
Romæ.

» quibus oram maritimam provinciæ, qua
» vergeret in Græciam, tueri posset. » Eum
delectum prætor non ex Sicilia ipsa tantum,
sed etiam ex circumjacentibus insulis habuit:
oppidaque omnia maritima, quæ in Græciam
versa erant, præfidiis firmavit. Addidit ali-
menta rumoribus adventus Attali, Eumenis
fratris, qui nunciavit, Antiochum regem
Hellepontum cum exercitu transisse; & Æto-
los ita se parare, ut sub adventum ejus in
armis essent. Et Eumeni absenti, & præsentì
Attalo gratiæ actæ: & ædes liberæ, locus,
lautia decreta, & munera data, equi duo,
bina equestria arma, & vasa argentea centum
pondo, & aurea viginti pondo.

Comitia.

XXIV. QUUM alii atque alii nuncii bellum
instare adferrent, ad rem pertinere visum est,
consules primo quoque tempore creari. Ita-
que senatusconsultum factum est, ut M. Ful-
vius prætor literas extemplo ad consulem
mitteret, quibus certior fieret, senatui pla-
cere, provincia exercituque tradito legatis,
Romam reverti eum, & ex itinere præmit-
tere edictum, quo comitia consulibus crean-
dis ediceret. Paruit his literis consul, &
præmissio edicto, Romam venit. Eo quoque

anno magna ambitio fuit, quod patricii tres ^{U. c. 560.}
 in unum locum petierunt, P. Cornelius Cn. ^{a. C. 192.}
 F. Scipio, qui priore anno repulsam tulerat,
 & L. Cornelius Scipio, & Cn. Manlius Vul-
 fo. P. Scipioni, ut dilatam viro tali, non
 negatum, honorem adpareret, consulatus da-
 tus est. Additur (q) ei de plebe collega, M,
 Acilius Glabrio. Postero die prætores creati,
 L. Æmilius Paullus, M. Æmilius Lepidus,
 M. Junius Brutus, A. Cornelius Mammula,
 C. Livius, & L. Oppius; utrique eorum Sa-
 linator cognomen erat. Oppius is erat, qui
 classem triginta navium in Siciliam duxerat.
 Interim dum novi magistratus sortirentur pro-
 vincias, M. Bæbius a Brundisio cum omnibus
 copiis transire in Epirum est iussus, & circa
 Apolloniam copias continere: & M. Fulvio
 prætori urbano negotium datum est, ut quin-
 queremes novas quinquaginta faceret.

XXV. ET populus quidem Romanus ita se
 ad omnes conatus Antiochi præparabat. Na-
 bis jam non differebat bellum, sed summa
 vi Gythium obpugnabat; & insensu Achæis,
 quod miserant obsessis præsidium, agros eo-
 rum vastabat. Achæi, non antea ausi capessere

*Nabis
 Gythium
 obpugnabat.*

(q) *Additus Gron, Crev,*

*U. e. 560.
a. C. 172.*

*Achai
bellum
in eum de-
cernunt.*

bellum, quam ab Roma revertissent legati, ut, quid senatui placeret, scirent, post reditum legatorum & Sicyonem concilium edixerunt, & legatos ad T. Quinctium miserunt, qui consilium ab eo peterent. In concilio omnium ad bellum extemplo capeffendum inclinatae sententiae erant: literae T. Quinctii cunctationem injecerunt, quibus auctor erat praetorem classemque Romanam expectandi. Quum principum alii in sententia permanerent; alii utendum ejus, quem ipsi consulissent, consilio censerent; multitudo Philoemenis sententiam expectabat. Praetor istum erat, & omnes eo tempore & prudentia & auctoritate anteibat. Is praefatus, « Bene » comparatum apud Aetolos esse, ne praetor, » quum de bello consulisset, ipse sententiam » diceret: » statuere quamprimum ipsos, quid vellent, jussit. « Praetorem decreta eorum cum fide & cura exsecuturum: adnissurumque, ut, quantum in consilio humano positum esset, nec pacis eos poeniteret, » nec belli. » Plus ea oratio momenti ad incitandos ad bellum habuit, quam si aperte suadendo cupiditatem res gerendi ostendisset: Itaque ingenti consensu bellum decretum est

tempus & ratio administrandi ejus libera prætori permiffa funt. Philopœmen, præterquam quod ita Quintio placeret, & ipfe existimabat classem Romanam expectandam, quæ a mari Gythium tueri posset, sed metuens, ne dilationem res non pateretur, & non Gythium solum, sed præsidium quoque missum ad tuendam urbem amitteretur, naves Achæorum deduxit.

*U. c. 560.
a. C. 192.*

XXVI. COMPARAVERAT & tyrannus modicam classem ad prohibenda, si qua obsessis mari submitterentur, præsidia, tres tectas naves, & lembos pristisque, tradita vetere classe ex fœdere Romanis. Harum novarum tum navium agilitatem ut experiretur, simul ut omnia satis apta ad certamen essent, proventus in altum quotidie remigem militemque simulacris navalis pugnæ exercebat, in eo ratus verti spem obsidionis, si præsidia maritima interclusisset. Prætor Achæorum, sicut terrestrium certaminum arte quemvis clarorum imperatorum vel usu vel ingenio æquabat, ita rudis in re navali erat; Arcas, mediterraneus homo, externorum etiam omnium, nisi quod in Creta præfectus auxiliorum militaverat, ignarus. Navis erat quadriremis

U. c. 560. a. C. 192. vetus, capta annis octoginta ante, quum

*Classe
vincitur
Philopœ-
man.*

Crateri uxorem Nicæam ab Naupacto Corinthum veheret, Hujus fama motus (fuerat enim nobile in classe regia quondam navigium) deduci ab Ægio putrem jam admodum & vetustate dilabentem iussit. Hac tum prætoria nave præcedente classem, quum in ea Patrensis Tiso præfectus classis veheretur, obcurrerunt a Gythio Laconum naves : & primo statim incurfu ad novam & firmam navem vetus, quæ per se ipsa omnibus compagibus aquam acciperet, divulsa est : captique omnes, qui in nave erant. Cetera classis, prætoria nave amissa, quantum quæque remis valuit, fugerunt. Ipse Philopœmen in levi speculatoria nave fugit : nec ante fugæ finem, quam Patras ventum est, fecit. Nihil ea res animum militaris viri, & multos experti casus, inminuit. Quin contra, si in re navali, cujus esset ignarus, offendifset, eo plus in ea, quorum usu calleret, spei nactus, breve id tyranno gaudium se effecturum adfirmabat.

XXVII. NABIS, quum prospera elatus re, tum spem etiam haud dubiam nactus, nihil jam a mari periculi fore, & terrestres adi-

tus claudere obportune positis præfidiis voluit. Tertia parte copiarum ab obsidione Gythii abducta, ad Pleias posuit castra. Inminet is locus & Leucis, & Acriis (r), qua videbantur hostes exercitum admoturi. Quum ibi stativa essent, & pauci tabernacula haberent, multitudo alia casae ex arundine (s) textas fronde, quæ umbram modo præberet, texissent; priusquam in conspectum hostium veniret Philopœmen, nec opinantem eum improviso genere belli adgredi statuit. Navigia parva in stationem occultam agri Argivi contraxit: in ea expeditos milites, cætratos plerosque, cum fundis & jaculis & alio levi genere armaturæ, inposuit. Inde litora legens, quum ad propinquum castris hostium promontorium venisset, egressus callibus notis, nocte Pleias pervenit: &, sopitis vigilibus, ut in nullo propinquo metu, ignem casae ab omni parte castrorum iniecit. Multi prius incendio absumti sunt, quam hostium adventum sentirent: &, qui senserant, nullam opem ferre potuerunt. Ferro flammaque omnia absumta: perpauci tamen ex tam ancipiti peste

U. e. 560.
a. C. 192.

*Nabidis
castra
incendit.*

(r) *Acriis Gron. Crev.*

(s) *arundinibus Gron. Crev.*

U. s. 560. ad Gythium in majora castra perfugerunt;
a. C. 192.

Ita percussis hostibus, Philopœmen protinus ad depopulandam Tripolim Laconici agri, qui proximus finem Megalopolitarum est, duxit: &, magna vi pecorum hominumque inde abrepta, priusquam a Gythio tyrannus præsidium agris mitteret, discessit. Inde Tegeam exercitu contracto, concilioque eodem & Achæis & fociis indicto, in quo & Epirotarum & Acarnanum fuere principes, statuit, quoniam satis & suorum a pudore maritimæ ignominia restituti animi, & hostium conterriti essent, ad Lacedæmonem ducere: eo modo uno ratus ab obsidione Gythii hostem abduci posse. Ad Caryas primum in hostium terra posuit castra. Eo ipso die Gythium expugnatum est. Cujus rei ignarus Philopœmen, castra ad Barbothenem (mons est decem millia passuum ab Lacedæmone) promovit. Et Nabis, recepto Gythio, cum expedito exercitu inde profectus, quum præter Lacedæmonem raptim duxisset, Pyrrhi (quæ vocant) castra occupavit: quem peti locum ab Achæis, non dubitabat. Inde hostibus occurrit. Obtinebant autem longo agmine propter angustias viæ prope quinque millia passuum.

*Gythium
 captum a
 Nabide.*

Coge-

Cogebatur agmen ab equitibus, & maxime a parte auxiliorum : quod existimabat Philopœmen, tyrannum mercenariis militibus, quibus plurimum fideret, ab (t) tergo suos adgressurum. Duæ res simul inopinatæ perculerunt eum : una, præoccupatus, quem petebat, locus : altera, quod primo agmini obcurrisse hostem cernebat, ubi, quum per loca confragosa iter esset, sine levis armaturæ præsidio signa ferri non videbat posse.

XXVIII. ERAT autem Philopœmen præcipuæ in ducendo agmine locisque capiendis solertiæ atque usus : nec belli tantum temporibus, sed etiam in pace, ad id maxime animum exercuerat. Ubi iter quopiam faceret, & ad difficilem transitu saltum venisset, contemplatus ab omni parte loci naturam, quum solus iret (u), secum ipse agitabat animo ; quum comites haberet, ab iis quærebatur, « Si hostis eo loco adparuisset, quid ; » si a fronte, quid, si ab latere hoc aut illo, » quid, si ab tergo adoriretur, capiendum » consilii foret ? Possè instructos recta acie, » posse inconditum agmen, & tantummodo » aptum viæ, obcurrere. Quem locum ipse

U. c. 5601
a. C. 192.

*Philopœ-
menis so-
lertia &
usus in lo-
cis capien-
dis.*

(t) a Gron. Crev. (u) erat Gron.

Tom. IX,

D

V. t. 360. » capturus esset, » cogitando aut quærendo
a. C. 192. exsequebatur; « aut quot armatis, aut quo
 » genere armorum (plurimum enim interesse)
 » usurus; quo impedimenta, quo farcinas, quo
 » turbam inermem rejiceret; quanto ea, aut
 » quali præsidio custodiret; & utrum perge-
 » re, qua cœpisset ire via, an eam (v), qua
 » venisset, repetere melius esset; castris quo-
 » que quem locum caperet, quantum muni-
 » mento amplecteretur loci, qua obportuna
 » aquatio, qua pabuli lignorumque copia esset;
 » qua postero die castra moventi tutum ma-
 » xime iter, quæ forma agminis foret. » His
 curis cogitationibusque ita ab ineunte ætate
 animum agitaverat, ut nulla ei nova in tali
 re cogitatio esset. Et tum omnium primum
 agmen constituit: dein Creteneses auxiliares
 & quos Tarentinos vocabant, equites, bi-
 nos secum trahentes equos, ad prima signa
 misit: & jussis equitibus subsequi, super
 torrentem, unde aquari possent, rupem occu-
 pavit. Eo impedimenta omnia & calorum
 turbam coniectam armatis circumdedit, &
 pro natura loci castra communivit. Taberna-
 cula statuere in aspretis & inæquabili solo

(v) *ea Gron.*

difficile erat. Hostes quingentos passus aberant. Ex eodem rivo utrimque cum præsidio levis armaturæ aquati sunt : & , priusquam (qualia in propinquis castris solent) con-heretur certamen, nox intervenit. Postero die adparebat pugnandum pro aquatoribus circa rivum esse. Nocte in valle a conspectu hostium averfa, quantam multitudinem locus ocellere poterat, condidit, cætratorum.

XXIX. LUCE orta, Cretenfium levis armatura & Tarentini equites super torrentem prælium commiserunt. Telemnastus (x) Cretenfis popularibus suis, equitibus Lycortas Megalopolitanus præerat. Cretenfes & hostium auxiliares, equitumque idem genus Tarentini, præsidio aquatoribus erant. Aliquamdiu dubium prælium fuit, ut eodem ex parte utraque hominum genere, & armis paribus. Procedente certamine, & numero vicere tyranni auxiliares, & quia ita præceptum a Philo- pœmene præfectis erat, ut, modico edito prælio, in fugam inclinarent, hostemque ad infidiarum locum pertraherent. Effuse secuti fugientes per convallem, plerique & vulnerati, & interfecti sunt, priusquam occultum

*Prælium
inter
Philopœ-
menem
&
Nabinô*

(x) *Latemnastus Gron. Crev.*

V. s. 560.
a. C. 192.

hostem viderent. Cætrati ita, quantum latitudo vallis patiebatur, instructi federant, ut facile per intervalla ordinum fugientes suos acciperent. Confurgunt deinde ipsi integri, recentes, instructi: & in hostes inordinatos, effusos, labore etiam & vulneribus fessos, inpetum faciunt. Nec dubia victoria fuit. Extemplo terga dedit tyranni miles: & haud paullo concitatore cursu, quam secutus erat, fugiens, ad castra est compulsus. Multi cæsi captique in ea fuga sunt. Et in castris quoque foret trepidatum, ni Philocæmen receptu cani jussisset; loca magis confragosa, &, quacumque temere processisset, iniqua, quam hostem, metuens. Inde & ex fortuna pugnae, & ex ingenio ducis conjectans, in quo tum is pavore esset, unum de auxiliaribus specie transfugæ mittit ad eum, qui pro comperto adferret, Achæos statuisse postero die ad Eurotam amnem, qui prope ipsis adfluit mœnibus, progredi (y), ut intercluderent iter; ne aut tyrannus, quum vellet, receptum ad urbem haberet; aut commeatus ab urbe in castra portarentur: simul etiam tentaturus, si quorum animi sollicitari ad da-

(y) procedere Gron, Crev.

fectionem a tyranno possent. Non tam fidem dictis perfuga fecit, quam perculso metu relinquendi castra causam probabilem præbuit. Postero die Pythagoram, cum auxiliariis & equitatu stationem agere pro vallo iussit. Ipse, tamquam in aciem cum robore exercitus egressus, signa oculi ferri ad urbem iussit.

XXX. PHILOPÆMEN, postquam citatum agmen per angustam & proclivem viam duci raptim vidit, equitatum omnem & Cretenfium auxiliares in stationem hostium, quæ pro castris erat, emittit. Illi, ubi hostes adesse, & a suis se desertos viderunt, primo in castra recipere se conati sunt: deinde, postquam instructa acies tota Achæorum admovebatur, metu ne cum ipsis castris caperentur, sequi suorum agmen aliquantum prægressum insistant. Extemplo cætrati Achæorum in castra inpetum faciunt, & diripiunt: (z) ceteri ad persequendos hostes ire pergunt. Erat iter tale, per quod vix tranquillum ab hostili metu agmen expediri posset. Ut vero ad postremos prælium ortum est, clamorque terribilis a tergo paventium ad prima signa est perlatus, pro se quisque, armis

U. c. 560.

a. C. 192.

*Castra
desertæ
tyrannus.*

*Funditur
ejus
exercitus.*

(z) & diripiunt del. Gron. Crev.

V. c. 160.
a. C. 192.

abjectis, in circumjectas itineri silvas diffugiunt, momentoque temporis strage armorum septa via est, maxime hastis; quæ, pleræque adversæ cadentes, velut vallo objecto iter impediabant. Philopœmen, utcumque possent, instare & persequi auxiliariis iussis, (utique enim equitibus haud facilem futuram fugam) ipse gravius agmen via patientiore ad Eurotam amnem deduxit. Ibi castris sub occasum solis positis, levem armaturam, quam ad persequendum reliquerat hostem, opperiebatur. Qui ubi prima vigilia venerunt, nuntiantes, tyrannum cum paucis ad urbem penetrasse, ceteram multitudinem inermem toto sparsam vagari saltu, corpora curare eos jubet. Ipse ex cetera copia militum (qui, quia priores in castra venerant, refecti & cibo sumto, & modica quiete erant) delectos, nihil præter gladios secum ferentes, extemplo educit; & duarum portarum itineribus, quæ Pheras, quæque Barbothenem ferunt, eos instruxit; qua ex fuga recepturos sese hostes credebat. Nec eum opinio fefellit. Nam Lacedæmonii, quoad lucis superfuit quidquam, deviis callibus medio saltu se recipiebant. Primo vespere ut lumina in

castris hostium conspexere, e regione eorum occultis semitis se tenuerunt: ubi ea sunt prægressi (a), jam tutum rati, in patentes vias descenderunt. Ibi excepti ab insidente hoste passim ita multi cæsi captique sunt, ut vix quarta pars de toto exercitu evaserit. Philopœmen, incluso tyranno in urbem, infrequentes dies prope triginta vastandis agris Laconum absumsit, debilitatisque ac prope fractis tyranni viribus, domum rediit, æquantibus eum gloria rerum Achæis imperatori Romano, &, quod ad Laconicum bellum adtineret, præferentibus etiam.

XXXI. DUM inter Achæos & tyrannum bellum erat, legati Romanorum circumire sociorum urbes, solliciti, ne Ætoli partis alicujus animos ad Antiochum avertissent. Minimum operæ in Achæis adeundis consumserunt; quos, quia Nabidi infesti erant, ad cetera quoque satis fidos censebant esse. Athenas primum, inde Chalcidem, inde in Thessaliam ire: adlocutique concilio frequenti Thessalos, Demetriadem iter flexere. Eo Magnetum concilium indictum est. Adcurator ibi habenda oratio fuit, quod pars

*U. e. 560.
a. C. 192.*

*Legati
Rom. in
Gracia.*

(a) ubi prætergressi ea sunt Gron. Crev. sup
D 4

U. 6. 560.
a. C. 192.

principum alienati a Romanis, totique Antiochi & Ætolorum erant : quia, quum reddi filium obsidem Philippo adlatum esset, stipendiumque inpositum remitti, inter cetera vana adlatum erat, Demetriadem quoque ei reddituros Romanos esse. Id ne fieret, Eurylochus princeps Magnetum, factionisque ejus quidam, omnia novari Ætolorum Antiochique adventu malebant. Adversus eos ita differendum erat, ne, timorem vanum iis demendo, spes incisa Philippum abalienaret : in quo plus ad omnia momenti, quam in Magnetibus, esset. Illa tantum commemorata, « quum totam » tam Græciam beneficio libertatis obnoxiam » Romanis esse, tum eam civitatem præcipue. Ibi enim non præsidium modo Macedonum fuisse, sed regiam exædificatam, ut præsens semper in oculis habendus esset dominus. Ceterum nequidquam ea facta, si Ætoli Antiochum in Philippi regiam adducerent, & novus & incognitus pro veteris & experto habendus rex esset. » Magnetarum summum magistratum vocant. Is tum Eurylochus erat : ac potestate ea fretus, negavit dissimulandum sibi & Magnetibus esse, quæ fama vulgata de reddenda Demetriade

*Adloquuntur
Magnetæ.*

*Eurylochi
Magnetarum
responsum
audax
& incon-
sultum.*

Philippo foret. Id ne fieret, omnia & conanda & audenda Magnetibus esse. Et inter dicendi contentionem inconsultius euestus projecit, « Tum quoque specie liberam Demetriadem » esse : re vera omnia ad nutum Romanorum » fieri. » Sub hanc vocem fremitus variantis multitudinis fuit, partim adensum, partim indignationem (b), dicere id ausum eum. Quinctius quidem adeo exarsit ira, ut, manus ad cœlum tendens, Deos testes ingrati ac perfidi animi Magnetum invocaret. Hac voce perterritis omnibus, Zeno, ex principibus unus, magnæ tum ob eleganter actam vitam auctoritatis, tum quod semper Romanorum haud dubie partis fuerat, ab Quinctio (c) legatisque aliis flens petiit, « ne unius » amentiam civitati adsignarent. Suo quemque » periculo furere. Magnetas non libertatem » modo, sed omnia, quæ hominibus sancta » caraque sint, T. Quinctio & populo Romano debere. Nihil quemquam ab Diis in » mortalibus precari posse, quod non Magnetes ab illis haberent; & in corpora sua ci-

(b) partim assentientium partim indignantium
Crev.

(c) ab T. Quinctio Gron. Crev.

U. e. 560. »tius per furorem sævituros, quam ut Romani
a. C. 192. »manam amicitiam violarent.»

*Ætoli
 defectionem
 nudant.*

XXXII. Hujus orationem subsecutæ multitudinis preces sunt. Eurylochus ex concilio itineribus occultis ad portam, atque inde protinus in Ætoliam profugit. Jam enim, & id magis in dies, Ætoli defectionem nudabant: eoque ipso forte tempore Thoas, princeps gentis, quem miserant ad Antiocham, redierat, indeque Menippum secum adduxerat, regis legatum. Qui, priusquam concilium iis daretur, inpleverant omnium aures, terrestres navalesque copias commemorando; «ingen-
 »tem vim peditum equitumque venire: ex
 »India elephantos: ante (d) omnia (quo
 »maxime moveri credebant multitudinis ani-
 »mos) tantum advehi auri, ut ipsos emere
 »Romanos possit.» Adparebat, quid ea oratio in concilio motura esset. Nam & venisse eos, & quæ agerent, omnia Romanis legatis deferebantur: &, quamquam prope abscessa res erat, tamen non ab re esse Quinctio visum est, fociorum aliquos legatos interesse ei concilio, qui admonerent Romanæ societatis Ætolos, qui vocem liberam mittere

(d) ad Gron. Crev.

adversus regis legatum auderent. Athenienses maxime in eam rem idonei visi sunt, propter & (e) civitatis dignitatem, & vetustam societatem cum Ætolis. Ab iis Quintius petiit, ut legatos ad Panætolicum concilium mitterent. Thoas primus in eo concilio renunciavit legationem. Menippus post eum intromissus, « Optimum fuisse omnibus, qui » Græciam Asiæque incolerent [ait] inter » gris rebus Philippi potuisse intervenire An- » tiochum : sua quemque habiturum fuisse, » neque omnia sub nutum ditionemque Ro- » manam perventura. Nunc quoque [inquit] » si modo vos, quæ inchoastis, consilia con- » stanter perducitis ad exitum, poterit, Diis » juvantibus, & Ætolis fociis, Antiochus » quamvis inclinatas Græciæ res restituere » in pristinam dignitatem. Ea autem in liber- » tate posita est, quæ suis stat viribus, non » ex alieno arbitrio pendet. » Athenienses, quibus primis, post regiam legationem, dicendi, quæ vellent, potestas facta est, mentione omni regis prætermissa, Romanæ societatis Ætolos, meritorumque in universam Græciam T. Quintii, admonuerunt, « ne

U. c. 560,
a. C. 192.

Concilium
Panætoli-
cum.

(e) & propter Græc.

U. c. 560. » temere eam celeritate nimia consiliorum
a. C. 192. » everterent. Consilia calida & audacia pri-
 » ma speciè lata, tractatu dura, eventu tristia
 » esse. Legatos Romanos, & in iis T. Quinc-
 » tium, haud procul inde abesse. Dum inte-
 » gra omnia essent, verbis potius de iis, quæ
 » ambigerentur, disceptarent, quam Asiam
 » Europamque ad funestum armarent bellum.»

XXXIII. MULTITUDO avida novandi res, Antiochi tota erat : & ne admittendos quidem in concilium Romanos censebant. Principum maxime seniores auctoritate obtinuerunt, ut daretur iis concilium. Hoc decretum Athenienses quum retulissent, eundem in Ætoliâ Quintio visum est. Aut enim moturum aliquid, aut omnes homines testes fore, penes Ætolos belli culpam esse : Romanos iusta ac prope necessaria sumturos arma. Postquam ventum est eo, Quintius in concilio, orsus a principio societatis Ætolorum cum Romanis, & quoties ab iis fides mota foederis esset ; pauca de jure civitatum, de quibus ambigeretur, differuit. « Si quid » tamen æqui se habere arbitrarentur, quanto » esse fatius Romam mittere legatos, seu » disceptare, seu rogare senatum mallerent ;

*Legati !
 Rom. in
 Ætoliâ
 erant.*

» quam populum Romanum cum Antiocho,
 » lanistis Ætolis, non sine motu magno gene-
 » ris humani, & pernicie Græciæ dimicare?
 » Nec ullos prius cladem ejus belli sensuros,
 » quam qui movissent. » Hæc nequidquam
 velut vaticinatus Romanus. Thoas deinde
 ceterique factionis ejusdem, cum adsensu
 omnium auditi, pervicerunt, ut, ne dilato
 quidem concilio, & absentibus Romanis,
 decretum fieret, quo arcefferetur Antiochus
 ad liberandam Græciam, disceptatumque in-
 ter Ætolos & Romanos. Huic tam superbo
 decreto addidit propriam contumeliam Damo-
 critus prætor eorum. Nam quum id ipsum
 decretum posceret eum Quinctius, non veri-
 tus majestatem viri, « aliud in præsentia,
 » quod magis instaret, prævertendum sibi
 » esse, » dixit: « decretum responsumque
 » brevi in Italia, castris super ripam Tiberis
 » positis, daturum. » Tantus furor illo tem-
 pore gentem Ætolorum, tantusque magistra-
 tus eorum cepit.

XXXIV. QUINCTIUS legatique Corinthum
 redierunt. Inde, ut quæque de Antiocho, ni-
 hil per se ipsi moti, & sedentes expectare
 adventum viderentur regis, concilium quidem

U. e. 560.
a. C. 102.

Ætoli
vocandum
Antio-
chum
deceunt.

U. c. 560. a. C. 192. universæ gentis post dimissos Romanos non habuerunt : per apocletos autem (ita vocant sanctius consilium (g) : ex delectis constat viris) id agitabant, quoniam modo res in Græcia novarentur. Inter omnes constabat, in civitatibus principes, optimum quemque, Romanæ societatis esse, & præsentis statu gaudere. Multitudinem, & quorum res non ex sententia ipsorum essent, omnia novare (h) velle. Ætoli consilium uno die spei quoque non audacis modo, sed etiam impudentis, ceperunt, Demetriadem, Chalcidem, & Lacedæmonem occupandi. Singuli in singulas missi sunt principes: Thoas Chalcidem, Alexandamenus Lacedæmonem, Diocles Demetriadem. Hunc exsul Eurylochus, de cujus fuga causaque fugæ ante dictum est, quia reditus in patriam nulla spes alia erat, adjuvit. Literis Eurylochi admoniti propinqui amicique, & qui ejusdem factionis erant, liberos & conjugem ejus cum sordida veste, tenentes velamenta supplicum, concionem frequentem adire jubent, singulos universosque obtestantes, ne infontem, indemnatum consensescere

*Demetria-
dem
occupant.*

(g) *concilium Gron.*

(h) *novari Gron. Crev.*

LIBER XXXV CAP. XXXV 63

in exilio finerent. Et simplices homines misericordia, & improbos seditiososque inmiscendi res tumultu Ætolico spes movit: pro se quisque revocare jubebant. His præparatis, Diocles, cum omni equitatu (& erat tunc præfectus equitum) specie reducentis exfulem hospitem profectus, die ac nocte ingens iter emensus, quum millia sex ab urbe abesset, luce prima tribus electis turmis, cetera multitudine equitum subsequi iussa. præcessit. Postquam portæ adpropinquabat, desilire omnes ex equis iussit; & loris ducere equos, itineris maxime modo, solutis ordinibus: ut comitatus magis præfecti videretur, quam præsidium. Ibi una ex turmis ad portam relicta, ne excludi subsequens equitatus posset, media urbe ac per forum, manu Eurylochum tenens, multis obcurrentibus gratulantibusque, domum deduxit. Mox equitum plena urbs erat, & loca obportuna occupabantur. Tum in domos missi, qui principes adversæ factionis interficerent. Ita Demetrias Ætolorum facta est.

XXXV. LACEDÆMONE non urbi vis adferenda, sed tyrannus dolo capiendus erat: quem, spoliatum maritimiis oppidis a Romanis,

*U. c. 560.
a. C. 192.*

*Mittunt
copias
Lacedæ-
monem.*

V. c. 560. tunc intra mœnia etiam Lacedæmonis ab
a. C. 192. Achæis compulsus, qui occupasset occidere;

eum totius gratiam rei apud Lacedæmonios
 laturum. Causam mittendi ad eum habuerunt,
 quod fatigabat precibus, ut auxilia sibi, quum
 illis auctoribus rebellasset, mitterentur. Mille
 pedites Alexameno dati sunt, & triginta de-
 lecti ex juventute equites. Iis (i) a prætore
 Damocrito in consilio arcano gentis, de quo
 ante dictum est, denunciatum, « Ne se ad
 » bellum Achaicum aut rem ullam, quam sua
 » quisque opinione præcipere posset, crede-
 » rent missos esse. Quidquid Alexamenum
 » res monuisset subiti consilii capere, ad id,
 » quamvis inopinatum, temerarium, audax,
 » obedienter exsequendum parati essent, ac
 » pro eo acciperent, tamquam ad id unum
 » agendum missos ab domo se scirent. » Cum
 his ita præparatis, Alexamenus ad tyrannum
 venit, quem adveniens extemplo spei imple-
 vit. « Antiochum jam in Europam transisse,
 » mox in Græcia fore; terras, maria, armis,
 » viris completurum. Non cum Philippo rem
 » esse credituros Romanos. Numerum iniri
 » peditum equitumque ac navium non posse:
 » elephantorum aciem conspectu ipso debel-
 » laturam.

*Alexame-
 ni Ævoli
 oratio ad
 Nabin.*

(i) His Cræv.

LIBER XXXV CAP. XXXV 65

» laturam. Ætolos toto suo exercitu paratos *U. e. 560.*
 » esse venire Lacedæmonem, quum res pos- *a. C. 192.*
 » cat : sed frequentes armatos ostendere ad-
 » venienti regi voluisse. Nabidi quoque & ipsi
 » faciendum esse, ut, quas haberet copias,
 » non fineret sub tectis marcescere otio : sed
 » educeret, & in armis decurrere cogeret,
 » simul animos acueret, & corpora exerce-
 » ret. Consuetudine leviolem laborem fore ;
 » & comitate ac benignitate ducis etiam non
 » injucundum fieri posse. » Educi inde fre-
 » quenter ante urbem in campum ad Eurotam
 » amnem cœpere. Satellites tyranni media fere
 » in acie consistebant, tyrannus cum tribus
 » summum equitibus, inter quos plerumque
 » Alexamenus erat, ante signa vectabatur, cor-
 » nua extrema invisens ; in dextro cornu Ætoli
 » erant, & qui ante auxiliares tyranni fuerant,
 » & qui venerant mille cum Alexameno. Fecerat
 » sibi morem Alexamenus, nunc cum tyranno
 » inter paucos ordines circumeundi, mon-
 » endique eum, quæ in rem esse videbantur ;
 » nunc in dextrum cornu ad suos adequitandi ;
 » mox inde, velut imperato, quod res popos-
 » cisset, recipiendi se ad tyrannum. Sed, quem
 » diem patrando facinori statuerat, eo paullisper

U. c. 560.
a. C. 192.
cum tyranno vestatus, quum ad suos concessisset, tum (k) equitibus ab domo secum missis, «Agenda [inquit] res est, juvenes, » audendaque, quam me duce inpigre exse- » qui jussi estis. Parate animos dextrasque, » ne quis in eo, quod me viderit facientem, » cesset. Qui cunctatus fuerit, & suum con- » filium meo interponet, sciat sibi reditum ad » penates non esse. » Horror cunctos cepit : & meminerant, cum quibus mandatis existent. Tyrannus ab lævo cornu veniebat. Ponere hastas equites Alexamenus jubet, & se intueri. Colligit & ipse animum confusum tantæ cogitatione rei. Postquam adpropinquabat, inpetum facit, &, transfixo equo, tyrannum deturbat. Jacentem equites confo-diunt. Multis frustra in loricam ictibus datis, tandem in nudum corpus vulnera pervenerunt : &, priusquam a media acie subcurreretur, expiravit.

*Occiditur
Nabis.*

XXXVI. ALEXAMENUS cum omnibus Ætolis citato gradu ad regiam occupandam pergit. Corporis custodes, quum res in oculis gereretur, pavor primo cepit: deinde, postquam abire Ætolorum agmen videre,

(k) cum Gron.

concurrunt ad relictum tyranni corpus : & *U. c. 560;
a. C. 192.*
 spectatorum turba ex custodibus vitæ mortis-
 que ultoribus est (1) facta. Nec movisset se
 quisquam, si extemplo, positis armis, vo-
 cata in concionem multitudo fuisset, & oratio
 habita tempori conveniens, frequentes inde
 retenti in armis Ætoli (m) sine injuriâ cujus-
 quam. Sed, ut oportuit in consilio fraude
 cœpto, omnia in maturandam perniciem eo-
 rum, qui fecerant, sunt acta. Dux regia in-
 clusus diem ac noctem in scrutandis thesau-
 ris tyranni consumsit : Ætoli, velut captâ
 urbe, quam liberasse videri volebant, in
 prædam versi. Simul indignitas rei, simul
 contentus, animos Lacedæmoniis ad coëun-
 dum fecit. Alii dicere, exturbandos Ætolos,
 & libertatem, quum restitui videretur, inter-
 ceptam repetendam. Alii, ut caput agenda
 rei esset, regii generis aliquem in speciem
 adsumendum. Laconicus ejus stirpis erat puer
 admodum, educatus cum liberis tyranni.
 Eum in equum inponunt, &, armis adreptis,
 Ætolos vagos per urbem cædunt. Tum regiam

(1) est del. Gron. Crœv.

(m) frequentibus inde retentis in armis Ætollis.
 Gron. Crœv.

U. s. 360.
a. C. 192.

Lacedæ-
monii
concidunt
Ætolos.

Philopæ-
men Lae-
onas socie-
tati
Achæorum
adjungit.

Thoas
Ætolus
frustra
Chalcidam
sentat.

invadunt. Ibi Alexamenum cum paucis resisten-
tem obruncant. Ætoli circa Chalcidæcon
(Minervæ est templum æreum) congregati
cæduntur. Pauci, armis abjectis, pars Tegeam,
pars Megalopolim perfugiunt. Ibi, compre-
henfi a magistratibus, sub corona venierunt.

XXXVII. PHILOPÆMEN, audita cæde ty-
ranni, profectus Lacedæmonem, quum om-
nia turbata metu invenisset; evocatis princi-
pibus, & oratione habita, qualis habenda ab
Alexameno fuerat, societati Achæorum Lacedæ-
monios adjunxit: eo etiam facilius, quod
forte ad idem tempus (n) A. Atilius cum
quatuor & viginti quinquerebus ad Gy-
thium accessit. Hisdem diebus circa Chalcidem
Thoas, per Euthymidam principem, pulsus
opibus eorum, qui Romanæ societatis erant
post T. Quinctii legatorumque adventum, &
Herodorum Cianum mercatorem, sed poten-
tem Chalcide propter divitias, præparatis ad
prodicionem iis, qui Euthymidæ factionis
erant, nequaquam eandem fortunam, qua
Demetrias per Eurylochum occupata erat,
habuit. Euthymidas ab Athenis (eum domi-
cilio delegerat locum) Thebas primum, hinc

(n) quod ad idem forte tempus Gron. Crev.

Salganea processit; Herodorus ad Thronium. *U. e. 560.*
 Inde haud procul in Maliaco sinu duo millia *a. C. 192.*
 peditum Thoas & (o) ducentos equites,
 onerarias leves ad triginta habebat. Eas cum
 sexcentis peditibus Herodorus trajicere in
 insulam Atalantam iussus: ut inde, quum
 pedestres copias adpropinquare jam Aulidi
 atque Euripo sensisset, Chalcidem trajiceret.
 Ipse ceteras copias, nocturnis maxime itinere-
 ribus, quanta poterat celeritate, Chalcidem
 ducebat.

XXXVIII. MICTIO & Xenocides, penes
 quos tum summa rerum, pulso Euthymida,
 Chalchide erat, seu ipsi per se suspicati, seu
 indicata re, primo pavidi, nihil usquam spei,
 nisi in fuga, ponebant. Deinde, postquam
 refedit terror, & prodi & deserere non patriam
 modo, sed etiam Romanorum societatem,
 cernebant, consilio tali animum adjecerunt.
 Sacrum anniversarium eo forte tempore Ere-
 triæ Amarynthidis Dianæ erat: quod non
 popularium modo, sed Carystiorum etiam
 cœtu celebratur. Eo miserunt, qui orarent
 Eretrienfes Carystiosque, « Ut & suarum for-
 » tunarum in eadem insula geniti misererentur.

(o) & Thoas Gron.

V. c. 360. » tur, & Romanam societatem respicerent:
a. C. 192. » Ne finerent Ætolorum Chalcidem fieri.
 » Eubœam habituros, si Chalcidem habuif-
 » sent. Graves fuisse Macedonas dominos;
 » multo minus tolerabiles futuros Ætolos.»
 Romanorum maxime respectus civitates mo-
 vit, & virtutem nuper in bello, & in victo-
 ria iustitiam benignitatemque expertas. Ita-
 que, quod roboris in juventute erat, utra-
 que civitas armavit misitque. His tuenda
 mœnia Chalcidis oppidani quum tradidissent,
 ipsi omnibus copiis transgressi Euripum, ad
 Salganea posuerunt castra. Inde caduceator
 primum, deinde legati ad Ætolos missi per-
 cunctatum, quo suo dicto factove socii atque
 amici ad se obpugnandos venirent? Respon-
 dit Thoas dux Ætolorum, « Non ad obpugnan-
 » dos, sed ad liberandos ab Romanis, ve-
 » nire sese. Splendidiore nunc eos catena,
 » sed (p) multo graviore, victos esse, quam
 » quum præsidium Macedonum in arce ha-
 » buissent. Se vero, [negare Chalcidenfes]
 » aut servire ulli, aut præsidio cuiusquam
 » egere.» Ita digressi ex conloquio legati ad
 suos. Thoas & Ætoli, ut qui spem omnem

in eo, ut inprovise obrimerent, habuissent, *U. e. 560a*
 ad justum bellum obpugnationemque urbis *a. C. 192.*
 mari ac terra munitæ haudquaquam pares,
 domum rediere. Euthymidas, postquam castra
 popularium ad Salganea esse, profectosque
 Ætolos audivit, & ipse a Thebis Athenas
 rediit. Et Herodorus, quum per aliquot dies
 intentus ab Atalanta signum nequidquam ex-
 spectasset, missa speculatoria nave, ut, quid
 moræ esset, sciret, postquam rem omissam
 a sociis vidit, Thronium, unde venerat,
 repetit.

XXXIX. QUINCTIUS quoque, his auditis,
 ab Corintho veniens navibus, in Chalcidis
 Euripo Eumeni regi obcurrit. Placuit, quin-
 gentos milites præsidii causa relinqui Chal-
 cide ab Eumene rege: ipsum Athenas ire.
 Quinctius, quo profectus erat, Demetria-
 dem contendit; ratus Chalcidem liberatam
 momenti aliquid apud Magnetas ad repeten-
 dam societatem Romanam facturam. Et, ut
 præsidii aliquid esset suæ partis hominibus,
 Eunomo prætori Theffalorum scripsit, ut
 armaret juventutem, & Villium ad Deme-
 triadem præmisit ad tentandos animos: non
 aliter, nisi pars aliqua inclinaret ad respectum

*Quinctius
 frustra
 Magnetas
 tentat.*

V. c. 560. a. C. 192. pristinae societatis, rem adgressurus. Villius quinquere mi nave ad ostium portus est investus. Eo multitudo Magnetum omnium quum se effudisset, quaesivit Villius, utrum ad amicos, an ad hostes, sese venisse mallet? Respondit Magnetarches Eurylochus, « Ad amicos venisse eum : sed abstineret » portu, & fineret Magnetas in concordia » & libertate esse, nec per conloquii speciem » multitudinem sollicitaret. » Altercatio inde, non sermo, fuit : quum Romanus ut ingratos increparet Magnetas, imminentesque praediceret clades : multitudo obstreperet, nunc senatum, nunc Quinctium accusando. Ita inrito incepto Villius ad Quinctium sese recepit. At Quinctius, nuncio ad praetorem misso, ut reduceret domum copias, ipse navibus Corinthum rediit.

XL. ABSTULERUNT me velut de spatio Graeciae res inmixtae Romanis : non quia ipsas operae pretium esset prescribere, sed quia causae fuerunt cum Antiocho belli. Consulibus designatis, (inde namque diverteram) L. Quinctius & Cn. Domitius consules in provincias profecti sunt : Quinctius in Ligures, Domitius adversus Boios. Boii quieverunt

*Res
Italia.*

runt : atque etiam senatus eorum cum liberis, & præfecti cum equitatu (summa omnium mille & quingenti) consuli dederunt sese. Ab altero consule ager Ligurum late est vastatus, castellaque aliquot capta : unde non præda modo omnis generis cum captivis parata, sed recepti quoque aliquot cives sociique, qui in hostium potestate fuerant. Eodem hoc anno Vibonem colonia deducta est ex (q) senatusconsulto plebeique scito. Tria millia & septingenti pedites ierunt, trecenti equites. Triumviri deduxerunt eos, Q. Nævius, M. Minucius, M. Furius Crassipes. Quina dena jugera agri data in singulos pedites sunt, duplex equitibus. Bruttiorum proxime fuerat ager : Bruttii ceperant de Græcis. Romæ per idem tempus duo maximi fuerunt terrores; diutinus (r) alter, sed seignior. Terra dies duodequadraginta movit. Per totidem dies feriæ in sollicitudine ac metu fuere. In triduum ejus rei causa supplicatio habita est. Ille non pavor vanus, sed vera multorum clades fuit. Incendio a foro Boario orto, diem noctemque ædificia in Tiberim versa

U. c. 560.
a. C. 192.

(q) *ex del. Gron. Crey.*

(r) *diutius Gron.*

U. c. 560. arfere, tabernæque omnes cum magni pretii
a. C. 192. mercibus conflagraverunt.

Adparatus
ad
bellum.

XLII. JAM fere in exitu annus erat : & in dies magis fama de Antiochi bello, & cura Patribus crescebat. Itaque de provinciis magistratuum designatorum, quo intentiores essent omnes, agitari cœptum est. Decrevit, ut consulibus Italia, & quo senatus censuisset, (jam esse bellum adversus Antiochum regem omnes sciebant) provinciæ essent. Cujus ea fors esset, quatuor millia peditum civium Romanorum, & trecenti equites, sex millia socium Latini nominis cum quadringentis equitibus sunt decreta. Eorum delectum habere L. Quinctius consul jussus : ne quid moraretur, quo minus cōsul novus, quo senatus censuisset, extemplo proficisci posset. Item de provinciis prætorum decretum est : prima ut fors duæ, urbanaque & inter cives ac peregrinos jurisdictio esset : secunda, Bruttii : tertia, classis, ut navigaret, quo senatus censuisset : quarta, Sicilia : quinta, Sardinia : sexta, Hispania ulterior. Imperatum præterea L. Quinctio consuli est, ut duas legiones civium Romanorum novas conficeret; & socium ac Latini nominis viginti

millia peditum, & octingentos equites. Eum exercitum prætori, cui Bruttii provincia evenisset, decreverunt. Ædes duæ Jovi eo anno in Capitolio dedicatæ sunt. Voverat L. Furius Purpureo prætor Gallico bello unam, alteram consul. Dedicavit Q. Marcius Ralla duumvir. Judicia in fœneratores eo anno multa severe sunt facta, accusantibus privatos ædilibus curulibus, M. Tuccio & P. Junio Bruto. De multa damnatorum quadrigæ inauratæ in Capitolio positæ in cella Jovis supra fastigium ædiculæ, & duodecim clipea inaurata : & iidem porticum extra portam Trigemina inter lignarios fecerunt.

*U. c. 560.
a. C. 192.*

*Fœneratores
damnati.*

XLII. INTENTIS in adparatum novi belli Romanis, ne ab Antiocho quidem cessabatur. Tres eum civitates tenebant, Smyrna, & Alexandria Troas, & Lampfacus; quas neque vi expugnare ad eam diem poterat, neque conditionibus in amicitiam perlicere, neque a tergo relinquere, trajiciens ipse in Europam, volebat. Tenuit eum & de Hannibale deliberatio. Et primo naves apertæ, quas cum eo missurus in Africam fuerat, moratæ sunt : deinde, an omnino mittendus esset, consultatio mota est, maxime a Thoante

*Antiochi
de
Hannibale
deliberatio.*

U. c. 560. a. C. 192. Ætolo, qui, omnibus in Græcia tumultu
 completis, Demetriadem adferebat in potestate
 esse: &, quibus mendaciis de rege, mul-
 tiplicando verbis copias ejus, crexerat mul-
 torum in Græcia animos, iisdem & regis
 spem inflabat: « omnium votis eum arcessi.
 » Concursum ad litora futurum, unde clas-
 » sem regiam prospexissent.» Hic idem ausus
 de Hannibale est movere sententiam prope
 jam certam regis. Nam « neque dimittendam
 » partem navium a classe regia censebat: ne-
 » que, si mittendæ naves forent, minus quem-
 » piam ei classi, quam Hannibalem, præfi-
 » ciendum. Exfulem illum & Pœnum esse,
 » cui mille in dies nova consilia vel fortuna
 » sua, vel ingenium possit facere. Et ipsam
 » eam gloriam belli, qua velut dote Hanni-
 » bal concilietur, nimiam in præfecto regio
 » esse. Regem conspici, regem unum ducem,
 » unum imperatorem videri debere. Si clas-
 » sem, si exercitum amittat Hannibal, idem
 » damni fore, ac si per alium ducem amit-
 » tantur. Si quid prospere eveniat, Hanniba-
 » lis eam, non Antiochi, gloriam fore. Si
 » vero universo bello vincendi Romanos for-
 » tuna detur, quam spem esse, sub rege

» victurum Hannibalem uni subiectum, qui *U. c. 560.*
 » patriam prope non tulerit ? Non ita se a *a. C. 192.*
 » juvena eum gessisse, spe animoque com-
 » plexum orbis terrarum imperium, ut in
 » senectute dominum laturus videatur. Nihil
 » opus esse regi Hannibale duce, comite &
 » consiliario eodem ad bellum iuti posse. Mo-
 » dicum fructum ex ingenio tali neque gra-
 » vem, neque inutilem fore. Si summa pe-
 » tantur, & dantem, & accipientem prægra-
 » vatura.»

XLIII. NULLA ingenia tam prona ad invi-
 diam sunt, quam eorum, qui genus ac for-
 tunam suam animis non æquant : quia virtu-
 tem & bonum alienum oderunt. Extemplo
 consilium mittendi Hannibalis, quod unum
 in principio belli utiliter cogitatum erat, ab-
 jectum est. Demetriadis maxime defectione
 ab Romanis ad Ætolos elatus, non ultra dis-
 ferre profectionem in Græciam constituit.
 Priusquam solveret naves, Ilium a mari ad-
 cendit, ut Minervæ sacrificaret. Inde ad clas-
 sem regressus, proficiscitur quadraginta testis
 navibus, apertis sexaginta : & ducendæ one-
 rariæ cum omnis generis com meatu bellicoque
 adparatu sequebantur. Imbrum primo insulam

*Consilium
mittendi
Hanniba-
lis in Afri-
cam abji-
citur.*

*Antiochus
in
Europam
trajicit.*

U. e. 560.
4. C. 192.

tenuit : inde Scyathum , trajecit. Ubi con-
lectis in alto, quæ dissipatæ erant, navibus,
ad Pteleum primum continentis venit , ibi
Eurylochus ei Magnetarches principesque Ma-
gnetum ab Demetriade obcurrerunt. Quo-
rum frequentia lætus, die postero in urbis
portum navibus est investus. Copias haud
procul inde exposuit. Decem millia peditum
fuere, & quingenti equites, sex elephantum;
vix ad Græciam nudam occupandam satis
copiarum, nedum ad sustinendum Romanum
bellum. Ætoli, postquam Demetriadem ve-
nisse Antiochum adlatum est, concilio in-
dicto, decretum, quo arcesserent eum, fece-
runt. Jam profectus ab Demetriade rex, quia
ita decreturos sciebat, Phalara (s) in finem
Maliacum processerat. Inde, decreto accep-
to, Lamiam venit, exceptus ingenti favore
multitudinis, cum plausibus clamoribusque,
& quibus aliis lætitia effusa vulgi significa-
tur.

*Antiochi
oratio
in concilio
Ætolo-
rum.*

XLIV. IN concilium ut ventum est, ægre
a Phænea prætore principibusque introductus,
inde facto silentio, rex dicere orsus. Prima
ejus oratio fuit excusantis, « Quod tanto mi-

(s) Phalaram Gron. Crev.

» noribus spe atque opinione omnium copiis *U. e. 560.*
 » venisset. Id suæ impensæ erga eos voluntatis *a. C. 192.*
 » maximum debere indicium esse, quod nec
 » paratus fatis ulla re, & tempore ad navi-
 » gandum inmaturo, vocantibus legatis eorum,
 » haud gravatè obsecutus esset, credidisset-
 » que, quum se vidissent Ætoli, omnia vel
 » in se uno posita præfidia existimatos esse.
 » Ceterum eorum quoque se, quorum ex-
 » spectatio destituta in præsentia videatur,
 » spem abunde expleturum. Nam simul primum
 » anni tempus navigabile præbuisset mare,
 » omnem se Græciam armis, viris, equis,
 » omnem oram maritimam classibus comple-
 » turum. Nec impensæ, nec labori, nec peri-
 » culo parsurum, donec, depulso cervicibus
 » eorum imperio Romano, liberam vere
 » Græciam, atque in ea principes Ætolos
 » fecisset. Cum exercitibus comiteatus quo-
 » que omnis generis ex Asia venturos. In
 » præsentia curæ esse Ætolis debere, ut co-
 » pia frumenti suis, & annona tolerabilis
 » rerum aliarum suppeditetur.»

XLV. In hanc sententiam rex cum magno
 omnium adsensu locutus discessit. Post disces-
 sum regis, inter duos principes Ætolorum,

U. c. 560.

a. C. 192.

Phæneam & Thoantem, contentio fuit. Phæneas, reconciliatore pacis & disceptatore de iis; quæ in controversia cum populo Romano essent, utendum potius Antiocho, censebat, quam duce belli. « Adventum ejus & » majestatem ad verecundiam faciendam Romanis vim majorem habituram, quam arma. Multa homines, ne bellare necesse sit, » voluntate remittere, quæ bello & armis » cogi non possint. » Thoas negare, « Paci » studere Phæneam: sed discutere adparatum » belli velle, ut tædio & inpetus relanguescat regis, & Romani tempus ad comparandum habeant. Nihil enim æqui ab Romanis » inpetrari posse, toties legationibus missis » Romam, toties cum ipso Quintio disceptando, satis expertum esse: nec, nisi abs- » cissa omni spe, auxilium Antiochi inploraturos fuisse. Quo celerius spe omnium ob- » lato, non esse elanguescendum, sed orandum potius regem, ut, quoniam, quod » maximum fuerit, ipse vindex Græciæ vernerit, copias quoque terrestres navalesque » arcessat. Armatum regem aliquid inpetratum: inermem non pro Ætolis modo, sed » ne pro se quidem ipso, momenti ullius » futu-

» futurum apud Romanos. » Hæc vicit sententia : imperatoremque regem adpellandum censuerunt : & triginta principes, cum quibus, si qua vellet, consultaret, delegerunt.

XLVI. ITA, dimisso concilio, multitudo omnis in suas civitates dilapsa est. Rex postero die cum apocletis eorum, unde bellum ordiretur, consultabat. Optimum visum est, Chalcidem, frustra nuper ab Ætolis tentatam, primum adgredi : & celeritate in eam rem magis, quam magno conatu & adparatu, opus esse. Itaque cum mille peditibus rex, qui ab Demetriade secuti erant, profectus per Phocidem est : & alio itinere principes Ætoli, juniorum paucis evocatis, ad Chæroneam obcurrerunt, & decem confratris navibus secuti sunt. Rex, ad Salganea castris positus, navibus ipse cum principibus Ætolorum Euripum trajecit, &, quum haud procul portu egressus esset, magistratus quoque Chalcidensium & principes ante portam processerunt. Pauci utrimque ad conloquium congressi sunt. Ætoli magnopere suadere, « ut, salva Romanorum amicitia, regem » quoque adsumerent socium atque amicum. » Neque enim eum inferendi belli, sed libe-

U. c. 560.
a. C. 192.

Imperato-
rem cum
Ætoli ad-
pellant.

V. c. 560.
d. C. 192.

» randæ Græciæ, causa in Europam traje-
 » cisse; & liberandæ re (t), non verbis &
 » simulatione, quod fecissent Romani. Nihil
 » autem utilius Græciæ civitatibus esse,
 » quam utramque complecti amicitiam. Ita
 » enim ab utriusque injuria tutam alterius
 » semper præsidio & fiducia fore. Nam si
 » non recepissent regem, viderent, quid pa-
 » tiendum iis extemplo foret: quum Roma-
 » norum procul auxilium, hostis Antiochus,
 » cui resistere viribus suis non possent, ante
 » portas esset. » [Ad hæc Mictio, unus ex
 » principibus. « Mirari se [dixit] ad quos libe-
 » randos Antiochus, relicto regno suo, in
 » Europam trajecisset. Nullam enim civitatem
 » se in Græcia nosse, quæ aut præsidium ha-
 » beat, aut stipendium Romanis pendat, aut
 » foedere iniquo adligata, quas nolit, leges
 » patiat. Itaque Chalcidenses neque vindice
 » libertatis ullo egere (u), quum liberi sint,
 » neque præsidio, quum pacem ejusdem po-
 » puli Romani beneficio & libertatem habeant.
 » Amicitiam regis non adspernari, neque ipso-
 » rum Ætolorum. Id primum eos pro amicis

(t) trajecisse; liberandæ vero re Gron. Crev.

(u) indigere Gron. Crev.

LIBER XXXV CAP. XLVII 83

» facturos, si insula excedant, atque abeant. *U. c. 560.*
 » Nam ipsis certum esse, non modo non re- *a. C. 192.*
 » cipere mœnibus, sed ne societatem quidem
 » ullam pacisci; nisi ex auctoritate Romano-
 » rum. »

XLVII. HÆC renunciata regi ad naves,
 ubi restiterat, quum essent; in præsentia
 (neque enim iis venerat copiis, ut vi agere
 quidquam posset) reverti Demetriadem placuit.
 Ibi, quoniam primum vanum inceptum
 (v) evasisset, consultare cum Ætolis rex,
 quid deinde fieret. Placuit, Achæos & Amy-
 nandrum, regem Athamanum, tentare. Bœo-
 torum gentem averſam ab Romanis jam inde
 à Brachyllæ morte, & quæ secuta eam fue-
 rant, censebant. Achæorum Philopœmenem
 principem, æmulatione gloriæ in bello La-
 conum, infestum invisumque esse Quintio
 credebant. Amynander uxorem Apamiam,
 filiam Alexandri cujusdam Megalopolitani,
 habebat: qui, se oriundum à Magno Alexan-
 dro ferens, filiis duobus Philippum atque
 Alexandrum, & filiæ Apamiam nomina in-
 posuerat: quam, regiis inclitam nuptiis, ma-
 jor ex fratribus Philippus secutus in Athamæ-

(v) inane ceptum Gron. Crev.

U. c. 560.
a. C. 192.

niam fuerat. Hunc, forte ingenio vanum; Ætoli & Antiochus inpulerant in spem, quod is vere regum stirpis esset, regni Macedoniae, si Amynandrum Athamanesque Antiocho conjunxisset. Et ea vanitas promissorum non apud Philippum modo, sed etiam apud Amynandrum, valuit.

Legati
Antiochi
&
Ætolorum
ad
Achaos.

XLVIII. In Achaia legatis Antiochi Ætolorumque, coram T. Quintio, Ægii datum est concilium. Antiochi legatus prior, quam Ætoli, est auditus. Is, ut plerique, quos opes regiae alunt, vaniloquus, maria terrasque inani sonitu verborum complevit. «Equitum innumerabilem vim trajici Hellepontum in Europam, partim loricanos, quos cataphractos vocant; partim sagittis ex equo utentes, & a quo nihil fati tecti sit, aversos refugiente equo certius figentes.» His equestribus copiis quamquam vel totius Europae exercitus in unum coacti obrui possent; adjiciebat multiplices copias peditum, & nominibus quoque gentium vix fando auditis terrebat; Dahas, Medos, Elymaeosque & Caddusios adpellans. «Navalium vero copiarum, quas nulli portus capere in Graecia possent, dextrum cornu Sidonios & Tyrios,

» finiftrum Aradios, & ex Pamphylia Sidetas
 » tenere; quas gentes nullæ umquam nec
 » arte, nec virtute navali æquaffent. Jam
 » pecuniam, jam alios belli adparatus referre,
 » fupervacaneum effe. Scire ipfos, abundaffe
 » femper auro regna Afæ. Itaque non cum
 » Philippo, nec Hannibale rem futuram Ro-
 » manis, principe altero civitatis, altero Ma-
 » cedoniæ tantum regni finibus inclufo; fed
 » cum magno Afæ totius partisque Europæ
 » rege. Eum tamen, quamquam ab ultimis
 » orientis terminis ad liberandam Græciam
 » veniat, nihil postulare ab Achæis, in quo
 » fides eorum adverfus Romanos, priores
 » focios atque amicos, lædatur. Non enim,
 » ut fecum adverfus eos, arma capiant, fed
 » ut neurri parti feffe conjungant, petere.
 » Pacem utrique parti, quod medios deceat
 » amicos, optent: bello fe non interponant.»
 Idem ferme & Ætolorum legatus Archidamus
 petiit, ut, quæ facillima & tutiffima effet,
 quietem præftarent, fpectatoresque belli,
 fortunarum alienarum eventum fine ullo dif-
 crimine rerum fuarum operirentur. Provedtus
 deinde eft intemperantia linguæ in maledicta,
 nunc communiter Romanorum, nunc proprie

U. c. 560.
 a. C. 192.

U. c. 560.
a. C. 192.
 ipsius Quintii : « ingratos » adpellans , &
 exprobrans « non victoriam modo de Philip-
 » po virtute Ætolorum partam , sed etiam
 » salutem ; ipsumque & exercitum sua opera
 » servatos. Quo enim illum umquam impe-
 » ratoris functum officio esse ? Auspiciantem,
 » inmolantemque , & vota nuncupantem sacri-
 » ficuli vatis modo in acie vidisse , quum
 » ipse corpus suum pro eo telis hostium ob-
 » jiceret. »

*Respon-
sum
Quintii*

XLIX. Ad ea Quintius , « Coram quibus
 » magis , quam apud quos , verba faceret , »
 » dicere , « Archidamum rationem habuisse,
 » Achæos enim probe scire , Ætolorum om-
 » nem ferociam in verbis , non in factis ,
 » esse : & in conciliis magis concionibusque ,
 » quam in acie , adparere. Itaque parvi
 » Achæorum existimationem , quibus notos
 » esse se scirent , fecisse : legatis regis , &
 » per eos absentis regi eum se jactasse. Quod
 » si quis antea ignorasset , quæ res Antiochum
 » & Ætolos conjunxisset , ex legatorum fer-
 » mone potuisset adparere : mentiendo in vi-
 » cem jactandoque vires , quas non haberent ,
 » inflasse vana spe , atque inflatos esse : dum
 » ii (x) ab se Philippum victum , sua virtute
 » (x) hi Gron. Crey.

LIBER XXXV CAP. XLIX 87

» protectos Romanos, & quæ modo audie- *U. c. 560.*
 » batis, narrant; vos ceterasque civitates & *a. C. 192.*
 » gentes suam sectam esse secuturos: rex
 » contra peditum equitumque nubes jactat,
 » & confert maria suis classibus. Est autem
 » res simillima coenæ Chalcidensis hospitis
 » mei, hominis & boni, & sciti convivato-
 » toris. Apud quem solstitiali tempore comiter
 » accepti quum miraremur, unde illi eo tem-
 » pore anni tam multa & varia venatio;
 » homo non, quam isti sunt, gloriosus, re-
 » nidens, condimentis, ait, varietatem illam
 » & speciem ferinæ carnis ex mansueto suæ
 » factam. Hoc dici apte in copias regis, quæ
 » paullo ante jactatæ sint, posse. Varia enim
 » genera armorum, & multa nomina gentium
 » inauditarum, Dahas, & Medos, & Caddu-
 » sios, & Elymæos, Syros omnes esse: haud
 » paullo mancipiorum melius, propter servi-
 » lia ingenia, quam militum genus. Et uti-
 » nam subijcere oculis vestris, Achæi, pos-
 » sem concursationem regis magni ab Deme-
 » triade, nunc Lamiam in concilium Ætolo-
 » rum, nunc Chalcidem! Videretis vix dua-
 » rum male plenarum legiuncularum instar
 » in castris regis: videretis regem, nunc men-

V. c. 560.
a. C. 192.

» dicantem prope frumentum ab Ætolis, quod
 » militi admetiatur : nunc mutuas pecunias
 » fœnore in stipendium quærentem : nunc
 » ad portas Chalcidis stantem : & mox inde
 » exclusum, nihil aliud quam Aulide atque
 » Euripo spectatis, in Ætoliam redeuntem.
 » Male crediderunt & Antiochus Ætolis, &
 » Ætoli regiæ vanitati. Quo minus vos deci-
 » pi debetis, sed expertæ potius spectatæque
 » Romanorum fidei credere. Nam quod opti-
 » mum esse dicant (γ), non interponi vos
 » bello : nihil immo tam alienum rebus vestris
 » est. Quippe sine gratia, sine dignitate,
 » præmium victoris eritis.»

L. NEC absurde adversus utrosque respon-
 disse visus est, & facile erat orationem apud
 faventes æquis auribus accipi. Nulla enim
 nec disceptatio, nec dubitatio fuit, quin om-
 nes, eosdem genti Achæorum hostes & ami-
 cos, quos populus Romanus censuisset, ju-
 dicarent, bellumque & Antiocho, & Ætolis
 nunciari juberent. Auxilia etiam, quo cen-
 suit Quinctius, quingentorum militum Chal-
 cidem, quingentorum Piræum extemplo
 miserunt. Erat enim haud procul seditione

(γ) dicunt Crev.

Athenis res, trahentibus ad Antiochum quibusdam spe largitionum venalem pretio multitudinem; donec ab iis, qui Romanæ partis erant, Quinctius est additus, &, accusante Leonte quodam, Apollodorus auctor defectionis damnatus, atque in exilium est eiec-
 tus, Et ab Achæis quidem cum tristi responso legatio ad regem rediit. Bœoti nihil certi responderunt: « quum Antiochus in Bœo-
 » tiam venisset, tum, quid sibi faciendum
 » esset, se deliberaturos esse. » Antiochus, quum ad Chalcididis præsidium, & Achæos & Eumenum regem misisse audisset; maturandum ratus, ut & prævenirent sui, & venientes, si possent, exciperent, Menippum cum tribus ferme millibus militum, & cum omni classe Polyxenidam mittit. Ipse paucos post dies sex millia suorum militum, & ex ea copia, quæ Lamiaë repente colligi potuit, non ita multos Ætolos ducit. Achæi quingenti, & ab Eumene rege modicum auxilium missum, duce Xenoclide Chalcidensi, nondum obsessis itineribus, tuto transgressi Euripum, Chalcidem pervenerunt. Romani milites, quingenti ferme & ipsi, quum jam Menippus castra ante Salganea ad Hermæum, qua transitus ex

U. c. 560,
a. C. 192,

*Præsidium
 Chalcidem
 missum.*

U. c. 560.
a. C. 192.

Bœotia in Eubœam insulam est, haberetque venerunt. Mistio erat cum iis, legatus a Chalcide ad Quintium, ad id ipsum præsidium petendum, missus: qui postquam obsessas ab hostibus fauces vidit, omisso ad Aulidem itinere, Delium convertit, ut inde in Eubœam transmissurus.

*Ad Delium
caesi mili-
tes Roma-
ni.*

LI. TEMPLUM est Apollinis Delium, innuens mari; quinque millia passuum a Tanagra abest. Minus quatuor millium inde in proxima Eubœæ est mari trajetus. Ubi & in fano lucoque, ea religione & eo jure sancto, quo sunt templa, quæ (z) asyla Græci adpellant, & nondum aut indicto bello, aut ita commisso, ut strictos gladios, aut sanguinem usquam factum audissent, quum per magnum otium milites, alii ad spectaculum templi lucique versi, alii in litore inermes vagarentur, magna pars per agros lignatum pabulatumque dilapsa esset; repente Menippus, palatos passim adgressus, eos cecidit, ad quinquaginta vivos cepit. Perpauci effugerunt, in quibus Mistio parva oneraria nave exceptus. Ea res Quintio Romanisque, sicut jactura militum molesta, ita ad jus in-

(z) quæ del. Gron. Crev.

ferendi Antiocho belli adjecisse aliquantum videbatur. Antiochus, admoto ad Aulidem exercitu, quum rursus oratores, partim ex suis, partim Ætolos, Chalcidem misisset, qui eadem illa, quæ nuper, cum minis gravioribus agerent, nequidquam contra Mictione & Xenoclide tendentibus, facile tenuit, ut portæ sibi aperirentur. Qui Romanæ partis erant, sub adventum regis urbe excefferunt. Achæorum & Eumenis milites Salganea tenebant. Et in Euripo castellum Romani milites pauci custodiæ causa loci communiebant. Salganea Menippus, rex ipse castellum Euripi obpugnare est adortus. Priores Achæi & Eumenis milites pacti, ut sine fraude liceret abire, præsidio excefferunt. Pertinacius Romani Euripum tuebantur. Hi quoque tamen, quum terra marique obsiderentur, & jam machinas tormenta que comportari viderent, non tulere obsidionem. Quum id, quod caput erat Eubœæ, teneret rex, ne ceteræ quidem ejus insulæ urbes imperium abnerunt: magnoque principio sibi orsus bellum videbatur, quod tanta insula & tot obportunæ urbes in suam ditionem venissent.

*U. c. 569,
a. C. 172.*

Chalcidenses Antiocho portas aperiant.

E P I T O M E
LIBRI XXXVI LIVIANI

*M*AN. ACILIUS GLABRIO consul
Antiochum, apud Thermopylas, Philippo
rege adjuvante, victum, Græcia expulit,
idemque Ætolos subegit. P. Cornelius
Scipio Nasica consul ædem matris Deum,
quam ipse in Palatium intulerat, vir
optimus a senatu judicatus, dedicavit;
idemque Boios Gallos victos in deditio-
nem accepit, & de iis triumphavit. Præ-
terea navalia certamina prospera adversus
præfectos Antiochi regis referuntur.

LIBER XXXVI

I.

P. CORNELIUM Cn. filium Scipionem & Manium Acilium Glabrimonem consules, inito magistratu, Patres, priusquam de provinciis agerent, res divinas facere majoribus hostiis iusserunt in omnibus fanis, in (a) quibus lectisternium majorem partem anni fieri solet; precarique, quod senatus de novo bello in animo haberet, ut ea res senatui populoque Romano bene ac feliciter eveniret. Ea omnia sacrificia læta fuerunt, primisque hostiis perlitatum est: & ita aruspices responderunt, eo bello terminos populi Romani propagari, victoriam ac triumphum ostendi. Hæc quum renunciata essent, solutis religione animis, Patres rogationem ad populum ferri iusserunt: « Vellent juberent- » ne, cum Antiocho rege, qui se sectam ejus secuti essent, bellum iniri? » Si ea rogatio perlata esset, tum, si ita videretur consulibus, rem integram ad senatum referrent. P. Cornelius eam rogationem pertulit.

*U. c. 561.
a. C. 191.*

*P. Corneli-
o, M.
Acilio
Coss.*

*Bellum
a P. R.
in Antio-
chum
decernitur.*

(a) in del. Gron.

V. l. 561. Tum senatus decrevit, ut consules Italiam
a. C. 191. & Græciam provincias fortirentur; cui Græ-
Provincia cia evenisset, ut præter eum numerum mili-
& tum, quem L. Quinctius in eam provinciam
exercitus. ex auctoritate senatus scripisset imperasset-
 ve, ut eum exercitum acciperet, quem M.
 Babijs prætor anno priorè ex senatuscon-
 sulto in Macedoniam trajecisset. Et extra
 Italiam permissum, ut, si res postulasset,
 auxilia ab fociis, ne supra quinque millium
 numerum, acciperet, L. Quinctium superioris
 anni consulem legari ad id bellum placuit.
 Alter consul, cui Italia provincia evenisset,
 cum Boiis iussus bellum gerere, utro exer-
 citu mallet ex duobus, quos superiores con-
 sules habuissent; alterum ut mitteret Romam,
 eæque urbanæ legiones essent paratæ, quo
 senatus censuisset.

II. His ita in senatu ad id, quæ cujus
 provincia foret, decretis; tum demum sor-
 riri consules placuit. Acilio Græcia, Corne-
 lio Italia evenit. Certa deinde sorte senatus-
 consultum factum est: "quod populus Ro-
 manus eo tempore duellum iussisset esse
 cum rege Antiocho (b), quique sub impe-

(b) cum rege Antiocho esse Gron. Crev.

» rio ejus essent, ut ejus rei causa supplica-
 » tionem imperarent consules : utique M.
 » Acilius consul ludos magnos Jovi voveret,
 » & dona ad omnia pulvinaria. Id votum in
 hæc verba, præeunte P. Licinio pontifice
 maximo, consul nuncupavit : « Si duellum,
 » quod cum Antiocho rege sumi populus jus-
 » sit, id ex sententia senatus populique Ro-
 » mani confectum erit ; tum tibi, Jupiter,
 » populus Romanus ludos magnos dies decem
 » continuos faciet : donaque ad omnia pulvina-
 » naria dabuntur de pecunia, quantam sena-
 » tus decreverit. Quisquis magistratus eos
 » ludos quando ubique faxit, hi ludi recte
 » facti, donaque data recte sunt. » Supplica-
 tio inde ab duobus consulibus edita per bi-
 duum fuit. Consulibus sortitis provincias,
 extemplo & prætores sortiti sunt. M. Junio
 Bruto jurisdicatio utraque evenit, A. Cornelio
 Mammulæ Bruttii, M. Æmilio Lepido Sici-
 lia, L. Oppio Salinatori Sardinia, C. Livio
 Salinatori classis, L. Æmilio Paulo Hispania
 ulterior. His ita exercitus decreti. A. Corne-
 lio novi milites, conscripti priore anno ex
 senatusconsulto a L. Quinctio consule, dati
 sunt ; jussusque tueri omnem oram circa Ta-

*U. e. 561a
 a. C. 191.*

U. c. 561.
a. C. 191.

rentum Brundisiumque. L. Æmilio Paulo in
ulteriorem Hispaniam præter eum exercitum,
quem a M. Fulvio prætore accepturus
esset, decretum est (c), ut novorum militum
tria millia duceret, & trecentos equites; ita
ut in iis duæ partes socium Latini nominis,
tertia civium Romanorum esset. Idem supple-
menti ad C. Flaminium, cui imperium prorogabatur, in Hispaniam citeriorem est missum.
M. Æmilius Lepidus a L. Valerio, cui successurus esset, simul provinciam exercitumque accipere iussus: L. Valerium, si ita videretur, pro prætore in provincia retinere, & provinciam ita dividere, ut una ab Agrigento ad Pachynum esset, altera a Pachyno Tyndarium: eam maritimam oram L. Valerius viginti navibus longis custodiret. Eidem prætori mandatum, ut duas decumas frumenti exigeret: id ad mare comportandum devehendumque in Græciam curaret. Idem L. Oppio de alteris decumis exigendis in Sardinia imperatum. Ceterum non in Græciam, sed Romam, id frumentum portari placere. C. Livius prætor, cui classis evenerat, cum triginta navibus paratis trajicere in Græciam primo quoque tempore iussus, & ab Atilio naves

(c) est del. Gron Crv.

acci-

accipere. Veteres naves, quæ in navalibus U. c. 561
a. C. 191
erant, ut reficeret & armaret, M. Junio prætori negotium datum est, & in eam classem socios navales libertinos legeret.

III. LEGATI terni in Africam ad Carthaginienses & in Numidiam ad frumentum rogandum, quod in Græciam portaretur, missi; pro quo pretium solveret populus Romanus. Adeoque in adparatum curamque ejus belli civitas intenta fuit, ut P. Cornelius consul ediceret, « Qui senatores essent, quibusque » in senatu sententiam dicere liceret, quique » minores magistratus essent, ne quis eorum » longius ab urbe Roma abiret, quam undè » eo die redire posset; neve uno tempore » quinque senatores ab urbe Roma abessent. » In comparando inpigre classem C. Livium prætorem contentio, orta cum colonis maritimis, paullisper tenuit. Nam, quum cogerentur in classem, tribunos plebei (d) appellarunt: ab iis ad senatum rejecti sunt. Senatus ita, ut ad unum omnes consentirent, decrevit, vocationem rei navalis his (e) colonis non esse. Ostia, & Fregenæ, &

(d) plebis Gron, Crev.

(e) eis Crev.

D. a. 561. Castrum novum, & Pyrgi, & Antium, &
a. C. 191. & Tarracina, & Minturnæ, & Sinuessæ fue-
 runt, quæ cum prætor de vacatione certa-
 verunt. Consul deinde M. Acilius ex senatus-
 consulto ad collegium Fecialium retulit :
 « Ipsine utique regi Antiocho indiceretur
 » bellum, an ad præsidium nunciaretur ? (f)
 » & num Ætolis quoque separatim indici ju-
 » berent bellum ? & num prius societas eis
 » & amicitia renuncianda esset, quam bellum
 » indicendum ? » Feciales responderunt :
 « Jam ante sese, quum de Philippo consule-
 » rentur, decrevissent, nihil referre, ipsi coram,
 » an ad præsidium, nunciaretur. Amicitiam
 » renunciatam videri, quum legatis, toties
 » repetentibus res, nec reddi, nec satisfieri
 » æquum censuissent. Ætolos ultro sibi bel-
 » lum indixisse, quum Demetriadem, socio-
 » rum urbem, per vim occupassent ; Chal-
 » cidem terra marique obpugnatam essent ;
 » regem Antiochum in Europam ad bellum
 » populo Romano inferendum traduxissent. »
 Omnibus jam satis comparatis, M. Acilius
 consul edixit : « Ut, quos L. Quinctius mi-

*Fecialium
 sententia
 de ratione
 indicendi
 belli.*

(f) an satis esset ad præsidium aliquod ejus nunciare? Gron. Crev.

» lites conscripssisset, & quos sociis nomini-
 » que Latino imperasset, quos secum in pro-
 » vinciam ire oporteret, & tribuni militum
 » legionis primæ & tertiæ, uti omnes Brun-
 » disium Idibus Maiis convenirent. » Ipse ante
 diem quintum Nonas Maias paludatus urbe
 egressus est. Per eosdem dies & prætores in
 provincias profecti sunt.

IV. SUB idem tempus legati ab duobus
 regibus, Philippo Macedoniæ & Ptolemæo
 Ægypti, (g) Romam venerunt, pollicentes
 ad bellum auxilia, & pecuniam, & frumen-
 tum. Ab Ptolemæo etiam mille pondo auri,
 viginti millia pondo argenti adlata. Nihil ejus
 acceptum. Gratia regibus actæ. Et, quum
 uterque se cum omnibus copiis in Ætoliam
 venturum, belloque interfuturum pollicere-
 tur, Ptolemæo id remissum: Philippi legatis
 responsum, gratum eum senatui populoque
 Romano facturum, si M. Acilio consuli non
 defuisset. Item ab Carthaginensibus & Masi-
 nissa rege legati venerunt. Carthaginenses
 tritici modium mille, hordei quingenta mil-
 lia ad exercitum, dimidium ejus Romam ad-
 portaturos polliciti sunt: id ut ab se munus

U. c. 561.
 a. C. 191.

Legati a
 Philippo
 &
 Ptolemæo.

Carthagi-
 nenses &
 Masinissa
 frumentum
 & hordeum
 mittunt.

(g) Philippo & Ptolemæo Ægypti rege Graec.

U. e. 561. Romani acciperent, petere se. Et classent
a. C. 191. suorum suo sumtu comparaturos: & stipen-
 dium, quod pluribus pensionibus in multos
 annos deberent, præsens omne daturos. Ma-
 sinissæ legati quingenta millia modium tritici,
 trecenta hordei ad exercitum in Græciam;
 Romam trecenta millia modium tritici, du-
 centa quinquaginta hordei; equites quingen-
 tos, elephantos viginti regem ad M. Acilium
 consulem missurum. De frumento utrisque
 responsum, ita usurum eo populum Roma-
 num, si pretium acciperent. De classe Car-
 thaginiensibus remissum; præterquam si quid
 navium ex fœdere deberent. De pecunia
 item responsum, nullam ante diem acceptu-
 ros.

*Antiochus
 civitates
 Græciæ
 sollicitat.*

V. QUUM hæc Romæ agebantur, Chal-
 cide Antiochus, ne cessaret per hibernorum
 tempus, partim ipse sollicitabat civitatum
 animos mittendis legatis, partim ultro ad
 eum veniebant: sicut (h) Epirotæ communi
 gentis consensu, & Elei e Peloponneso vene-
 runt. Elei auxilium adversus Achæos pete-
 bant, quos, post bellum non ex sua senten-
 tia indictum Antiocho, primum civitati suæ

(h) *ficusi Gron. Crev.*

arma inlaturos credebant. Mille iis pedites cum duce Cretenſi Euphane ſunt miſſi. Epirotarum legatio erat minime in partem ullam liberi aut ſimplicis animi. Apud regem gratiam initam volebant cum eo, ut caverent, ne quid obfenderent Romanos. Petebant enim, « ne ſe temere in cauſſam deduceret, » expoſitos adverſus Italiam pro omni Græcia, » & primos inpetus Romanorum excepturos. » Sed, ſi ipſe poſſet terreſtribus navalibusque » copiis præſidere Epiro, cupide eum omnes » Epirotas & urbibus & portibus ſuis accepturos. Si id non poſſet, deprecari, ne ſe » nudos atque inermes Romano bello abjiceret. » Hac legatione id agi adparebat, ut, ſive (quod magis credebant) abſtinuiſſet Epiro, integra ſibi omnia apud exercitus Romanos eſſent, conciliata fatiſ apud regem gratia, quod accepturi fuiſſent venientem; ſive veniſſet, ſic quoque ſpes veniæ ab Romanis foret, quod, non exſpectato longinquo auxilio ab ſe, præſentis viribus ſubcubiſſent. Huic tam perplexæ legationi, quia non ſatis in promptu erat, quid reſponderet, legatos ſe miſſurum ad eos dixit, qui de iis, quæ ad illos ſeque communiter pertinerent, loquerentur.

U. e. 561.

a. C. 101.

V. c. 561.
s. C. 191.

VI. IN BÆOTIAM ipse profectus est, causas in speciem iræ adversus Romanos eas, quas ante dixi, habentem; Brachyllæ necem, & bellum a Quinctio Coroneæ, propter Romanorum militum cædes, inlatum; re vera per multa jam secula publice privatimque labante egregia quondam disciplina gentis, & multorum eo statu, qui diuturnus esse sine mutatione rerum non posset. Obviam effusus undique Bæotiæ principibus, Thebas venit. Ibi in concilio gentis, quamquam & ad Delium, inpetu in præsidium Romanum facto, & ad Chalcidem commiserat nec a parvis nec dubiis principiis bellum, tamen eandem orationem exorsus, qua in conloquio primo ad Chalcidem, quaque per legatos in concilio Achæorum usus erat, ut amicitiam secum institui, non bellum indici Romanis postularet, neminem, quid ageretur, fallebat. Decretum tamen sub levi verborum prætextu pro rege adversus Romanos factum est. Hac quoque gente adjuncta, Chalcidem regressus, præmissis inde literis, ut Demetriadem convenirent principes Ætolorum, cum quibus de summa rerum deliberaret, navibus eo ad diem indictam concilia

*Deliberat
cum sociis
de summa
rerum.*

venit. Et Amynder aditus ad consultandum ex Athamania : & Hannibal Pœnus (i), U. c. 502.
a. C. 191.
 jam diu non adhibitus, interfuit ei concilio. Consultatum de Theſſalorum gente eſt, quorum omnibus, qui aderant, voluntas tentanda videbatur. In eo modo diverſæ ſententiæ erant ; quod alii extemplo agendum ; alii ex hieme, quæ tum ferme media erat, differendum in veris principium ; & alii legatos tantummodo mittendos ; alii cum omnibus copiis eundem cenſebant, terrendosque metu, ſi cunctarentur.

VII. QUUM circa hanc fere conſultationem diſceptatio omnis verteretur, Hannibal, nominatim interrogatus ſententiam, in univerſi belli cogitationem regem atque eos, qui aderant, tali oratione avertit : « Si, ex quo
 » trajecimus in Græciam, adhibitus eſſem
 » in conſilium, quum de Eubœa, de Achæis,
 » de Bœotia agebatur ; eamdem (k) ſententiam dixiſſem, quam hodie, quum de Theſſalis agitur, dicam. Ante omnia Philippum
 » & Macedonas in ſocietatem belli quacumque ratione cenſeo deducendos eſſe. Nam

*Hannibal
 de bello
 Romano
 oratio.*

(i) Panus del. Gron. Crev.

(k) eam Gron. Crev.

V. c. 561.
a. C. 191.

» quod ad Eubœam Bœotosque & Theſſalos
 » adinet, cui dubium eſt, quin, ut quibus
 » nullæ fuæ vires ſint, præſentibus adulando
 » ſemper, quem metum in conſilio habeant,
 » eodem ad inpetrandam veniam utantur?
 » ſimul ac Romanum exercitum in Græcia
 » viderint, ad conſuetum imperium ſe aver-
 » tant? nec iis noxæ futurum ſit, quod,
 » quum Romani procul abeſſent, vim tuam
 » præſentis exercitusque tui experiri nolue-
 » rint? Quanto igitur prius potiusque eſt,
 » Philippum nobis conjungere, quam hos?
 » cui, ſi ſemel in cauſſam deſcenderit, nihil
 » integri futurum ſit, quique eas vires adfe-
 » rat, quæ non acceſſio tantum ad Romanum
 » eſſe bellum, ſed per ſe ipſæ nuper ſuſtinere
 » potuerint Romanos. Hoc ego adjuncto (ab-
 » ſit verbo invidia) qui dubitare de eventu
 » poſſim? quum, quibus adverſus Philippum
 » valuerint Romani, iis nunc fore videam
 » ut ipſi obpugnentur. Ætoli, qui Philippum
 » (quod inter omnes conſtat) vicerunt, cum
 » Philippo adverſus Romanos pugnabunt.
 » Amynder atque Athamanum gens, quo-
 » rum ſecundum Ætolos plurima fuit opere
 » in eo bello, nobiſcum ſtabunt. Philippus

» tum, te quieto, totam molem sustinebat
 » belli: nunc duo maximi reges, Asiæ Euro-
 » pæque viribus, adversus unum populum,
 » (ut meam utramque fortunam taceam) pa-
 » trum certe ætate ne uni quidem Epirotarum
 » regi parem, (quid (l) tandem erit vobis-
 » cum comparatus?) gertis bellum. Quæ
 » igitur res mihi fiduciam præbet, conjungi
 » nobis Philippum posse? Una, communis
 » utilitas, quæ societatis maximum vinculum
 » est: altera, auctores vos Ætoli. Vester
 » enim legatus hic Thoas inter cetera, quæ
 » ad exciendum in Græciam Antiochum di-
 » cere est solitus, ante omnia hoc semper adfir-
 » mavit; fremere Philippum, & ægre pati,
 » sub specie pacis leges servitutis sibi inposi-
 » tas. Ille quidem feræ bestię vincitæ aut
 » clausæ, & refringere claustra cupienti, re-
 » gis iram verbis æquabat. Cujus si talis ani-
 » mus est, solvamus nos ejus vincula, &
 » claustra refringamus, ut erumpere diu coër-
 » citam iram in hostes communes possit. Quod
 » si nihil eum legatio nostra moverit, at nos,
 » quoniam nobis eum adjungere non possu-
 » mus, ne (m) hostibus nostris ille adjungi

(l) quicquid Gron. qui quid Crev.

(m) ut Gron.

U. c. 561.

a. C. 191.

» possit, caveamus. Seleucus filius tuus Ly-
 » simachiae est : qui si eo exercitu, quem se-
 » cum habet, per Thraciam proxima Mace-
 » doniae coeperit depopulari ; facile ab auxi-
 » lio ferendo Romanis Philippum ad sua po-
 » tissimum tuenda avertet. De Philippo meam
 » sententiam habes. De ratione universi belli
 » quid sentirem, jam ab initio non ignorasti.
 » Quod si tum auditus forem, non in Eu-
 » boea Chalcidem captam, & castellum Euripi
 » expugnatum Romani, sed Etruriam Ligurum-
 » que & Galliae Cisalpinæ oram bello ardere,
 » &, qui maximus iis terror est, Hanniba-
 » lem in Italia esse audirent. Nunc quoque
 » arcessas censeo omnes navales terrestresque
 » copias. Sequantur classem onerariae cum
 » com meatibus. Nam hic sicut ad belli mu-
 » nera pauci sumus, sic nimis multi pro
 » inopia com meatuum. Quum omnes tuas
 » contraxeris vires, divisam classem partim
 » Corcyrae in statione habebis, ne transitus
 » Romanis liber ac tutus pateat : partim ad
 » litus Italiae, quod Sardiniam Africamque
 » spectat, trajicies : ipse cum omnibus ter-
 » restribus copiis in Byllinum agrum procedes.
 » Inde Graeciae praesidebis, & speciem Ro-

» manis trajecturum te præbens, &, si res
 » poposcerit, trajecturus. Hæc suadeo, qui,
 » ut non omnis peritissimus sim belli, cum
 » Romanis certe bellare bonis malisque meis
 » didici. In quæ consilium dedi, in eadem
 » nec infidelem, nec segnem operam polli-
 » ceor. Dii adprobent eam sententiam, quæ
 » tibi optima visa fuerit.»

VIII. HÆC ferme Hannibalis oratio fuit; *Hannibalz
 non credit
 Antiochus.*
 quam laudarunt magis in præsentia, qui
 aderant, quam rebus ipsis exsecuti sunt. Nihil
 enim eorum est factum, nisi quod ad classem
 copiasque arcessendas ex Asia Polyxenidam
 misit. Legati Larissam ad concilium Thessa-
 lorum sunt missi, & Ætolis Amynandroque
 dies ad conveniendum exercitui Pheras est
 dictus. Eodem & rex cum suis copiis con-
 festim venit. Ibi dum opperitur (n) Amy-
 nandrum atque Ætolos, Philippum Megalo-
 politanum cum duobus millibus hominum ad
 legenda ossa Macedonum circa Cynoscepha-
 las, ubi debellatum erat cum Philippo, misit;
 sive ab ipso, quærente sibi commendationem
 ad Macedonum gentem & invidiam regi,
 quod insepultos milites reliquisset, monitus;

*Legit ossa
 Macedo-
 num ad
 Cynosce-
 phalas.*

(n) opperiretur Gron.

V. c. 361.
a. C. 191.

sive ab insita regibus vanitate ad consilium specie amplum, re inane, animo adjecto. Tumulus est, in unum offibus, quæ passim strata erant, coacervatis, factus; qui nullam gratiam ad Macedonas, odium ingens ad Philippum movit. Itaque, qui ad id tempus fortunam esset in consilio habiturus, is ex templo ad M. Bæbium proprætorem misit, « Antiochum in Thessaliam inpetum fecisse. » Si videretur ei, moveret ex hibernis: se » obviam processurum, ut, quid agendum » esset, consultarent. »

Ejus gesta
in
Thessalia.

IX. ANTIOCHO, ad Pheras jam castra habenti, ubi conjunxerant ei se Ætoli & Amynder, legati ab Larissa venerunt, quærentes, quod ob factum dictumve Thessalorum bello lacefferet eos? simul orantes, ut, remoto exercitu, per legatos, si quid ei videretur, secum disceptaret. Eodem tempore quingentos armatos, duce Hippolochi, Pheras in præsidium miserunt: hi, exclusi aditu, jam omnia itinera obsidentibus regiis, Scoussam se receperunt. Legatis Larissæorum rex clementer respondit, « Non belli faciendi, sed tuendæ & stabiliendæ libertatis » Thessalorum causa, se Thessaliam intrasse. »

Similia his qui cum Pheræis ageret, missus: *U. G. 561a*
 cui nullo dato responso, Phæreii ipsi (o) *a. C. 191.*
 legatum ad regem, principem civitatis Pau-
 faniam, miserunt. Quî quum haud dissimilia
 his, ut in causa pari, quæ pro Chalciden-
 sibus in conloquio ad Euripi fretum dicta erant,
 quædam etiam ferocius, egisset; rex etiam at-
 que etiam deliberare eos iussos, ne id consilii
 caperent, cujus, dum in futurum nimis cauti
 & providi essent, extemplo pœniteret, di-
 misit. Hæc renunciata Pheras legatio quum
 esset, ne paullum quidem dubitarunt, quin
 pro fide erga Romanos, quidquid fors belli
 tulisset, paterentur. Itaque & hi summa ope
 parabant se ad urbem defendendam: & rex
 ab omni parte simul obpugnare mœnia est
 adgressus. Et, ut qui satis intelligeret, (ne-
 que enim dubium erat) in eventu ejus urbis
 positum esse, quam primam adgressus esset,
 aut sperni deinde ab universa gente Thessa-
 lorum, aut timeri se, omnem undique ter-
 rorem obsessis injecit. Primum inpetum ob-
 pugnationis satis constanter sustinuerunt:
 dein, (p) quum multi propugnantes cade-

(o) add. *suum Gron. Crev.*

(p) *deinde Gron. Crev.*

U. e. 561. rent, aut vulnerarentur, labare animi cor-
a. C. 191. pere. Revocati deinde castigationibus princi-
 pum ad perseverandum in proposito, relicto
 exteriore circulo muri, deficientibus jam
 copiis, in interiorem partem urbis concesserunt; cui brevior orbis munitio circum-
 jectus erat. Postremo victi malis, quum timerent, ne vi captis nulla apud victorem
 venia esset, dederunt sese. Nihil inde moratus rex, quatuor millia armatorum, dum recens terror esset, Scotuffam misit. Nec ibi mora deditio-
 nis est facta, cernentibus Pheræorum recens exemplum: qui, quod pertinaciter primo abnuerant, malo domiti tandem fecissent. Cum ipsa urbe Hippolochus Larissæorumque deditum est præsidium. Dimissi ab rege inviolati omnès; quod eam rem magni momenti futuram rex ad conciliandos Larissæorum animos credebat.

X. INTRA decimum diem, quam Pheras venerat his perfectis, Cranonem, profectus cum toto exercitu, primo adventu cepit. Inde Cypæram & Metropolim, & iis circumjecta castella recepit; omniaque jam regionis ejus, præter Atracem & Gyronem, in potestate erant. Tum adgredi Larissam constituit: ratus

LIBER XXXVI CAP. X III

vel terrore ceterarum expugnataram, vel beneficio præsidii dimissi, vel exemplo tot civitatum dedentium sese, non ultra in pertinacia mansuros. Elephantis agi ante signa terroris causa jussis, quadrato agmine ad urbem incescit: ut incerti fluctuarentur animi magnæ partis Larissæorum inter metum præsentem hostium & verecundiam absentium sociorum. Per eosdem dies Amynder cum Athamanum juventute occupat Pellinæum: & Menippus, cum tribus millibus peditum Ætolorum & ducentis equitibus in Perræbiam profectus, Mallœam & Cyretias vi cepit, depopulatusque est agrum Tripolitani. His raptim peractis, Larissam ad regem redeunt: consultanti, quidnam agendum esset de Larissa, supervenerunt. Ibi in diversum sententiæ tendebant: aliis, vim adhibendam, & non differendum censentibus, quin operibus ac machinis simul undique moenia adgrederentur urbis sitæ in plano, apertæ, campestri undique aditu (q): aliis nunc vires urbis, nequaquam Pheris conferendæ, memorantibus: nunc hiemem & tempus anni nulli bellicæ rei, minime obsidioni atque

(q) in plano, a parte campestri undique facilis aditu Grona

U. e. 561.
a. C. 191.

C. 561. obpugnationi urbium, aptum. Incerto regi
 C. 191. inter spem metumque legati a Pharsalo, qui
 ad dedendam urbem suam forte venerant,
 animos auxerunt. M. Bæbius interim, cum
 Philippo in Dassaretis congressus, Ap. Clau-
 dium ex communi consilio ad præsidium La-
 rissæ misit, qui per Macedoniam magnis
 itineribus in jugum montium, quod super
 Gonnos est, pervenit. Oppidum Gonni viginti
 millia ab Larissa abest, in ipsis faucibus sal-
 tus, quæ Tempe adpellantur, situm. Ibi
 castra metatus latius, quam pro copiis, &
 plures, quam quot satis in usum erant, ignes
 quum accendisset, speciem, quam quæsierat,
 hosti fecit, omnem ibi Romanum exercitum
 cum rege Philippo esse. Itaque hiemem instare
 apud suos causatus rex, unum tantum mo-
 ratus diem, ab Larissa recessit, & Demetria-
 dem rediit: Ætolique & Athamanes in suos
 receperunt se fines. Appius, etsi, cujus rei
 causa missus erat, solutam cernebat obsidio-
 nem, tamen Larissam ad confirmandos in re-
 liquum sociorum animos descendit: duplex-
 que lætitia erat, quod & hostes excefferant
 finibus, & intra mœnia præsidium Romanum
 cernebant.

XI. REX Chalcidem a Demetriade profectus, amore captus virginis Chalcidensis Cleopolemi filæ, quum patrem, primo adlegando, deinde coram ipse rogando, fatigasset, invitum se gravioris fortunæ conditioni inligantem, tandem inpetrata re, tamquam in media pace nuptias celebrat: & reliquum hiemis, oblitus quantas simul duas res suscepisset, bellum Romanum & Græciam liberandam, ommissa omnium rerum cura, in convivii & vinum sequentibus voluptatibus, ac deinde, ex fatigatione magis, quam fatietate earum, in somno traduxit. Eadem omnes præfectos regios (qui ubique, ad Bœotiam maxime, præpositi hibernis erant) cepit luxuria: in eandem & milites effusi sunt. Nec quisquam eorum aut arma induit, aut stationem, aut vigiliis servavit; aut quidquam, quod militaris operis, aut muneris esset, fecit. Itaque principio veris, quum per Phocidem Chæroneam (r), quo convenire omnem undique exercitum jusserrat, venisset; facile animadvertit, nihilo severiore disciplina milites, quam ducem, hibernasse. Alexandrum

U. c. 361a
a. C. 191.

Antiochus
nuptias
Chalcide
celebrat.

Exercitus
ejus
luxuria
contrumpitur.

(r) Chæronsam l. in Acarniam Gron.

U. c. 561.
a. C. 191.

*Antiochus
Acarnania
petiit.*

inde Acarnana (s) & Menippum Macedonem Stratum Ætoliæ copias ducere iussit. Ipse Delphis sacrificio Apollini facto, Naupaetum processit. Consilio (t) principum Ætoliæ habito, via, quæ præter Calydonem & Lysimachiam fert ad Stratum, suis, qui per Malliacum finem veniebant, obcurrit. Ibi Mnesilochus princeps Acarnanum, multis emtus donis, non ipse solum gentem regi conciliabat, sed Clytum etiam prætorem, penes quem summa potestas erat, in suam sententiam adduxerat. Is quum Leucadios, quod Acarnaniæ caput est, non facile ad defectionem posse cerneret impelli, propter metum Romanæ classis, quæ cum Atilio, quæve circa Cephaleniam erat, arte eos est adgressus. Nam quum in concilio dixisset, tuenda mediterranea Acarnaniæ esse, & omnibus, qui arma ferrent, exeundum ad Medionem & Thyrium, ne ab Antiocho aut Ætolis occuparentur; fuere, qui dicerent, nihil adtinere omnes tumultuose concitari: satis esse quingentorum hominum præsidium. Eam juventutem nactus, trecentis Medione, ducentis

(s) *Acarnanem Gron. Crev.*

(t) *concilio Crev.*

Thyrii in præsidio positus, id agebat, ut pro
 obsidibus futuri venirent in potestatem regis.

U. e. 561°

a. C. 191°

XII. PER eosdem dies legati regis Medio-
 nem venerunt. Quibus auditis, quum in
 concione, quidnam respondendum regi esset,
 consultaretur; & alii manendum in Romana
 societate, alii non adspernandam amicitiam
 regis censerent; media visa est Clyti senten-
 tia, eoque accepta est, ut ad regem mitte-
 rent legatos, peterentque ab eo, ut Medo-
 nios super tanta re consultare in concilio
 Acarnanum pateretur. In eam legationem
 Mnesilochus, & qui ejus factionis erant, de
 industria conjecti, clam missi, qui regem ad-
 movere copias juberent, ipsi terebant tem-
 pus. Itaque vixdum iis egressis legatis, An-
 tiochus in finibus, mox (*) ad portas erat,
 & trepidantibus, qui expertes prodicionis
 fuerant, tumultuoseque juventutem ad arma
 vocantibus, ab Clyto & Mnesilochis in ur-
 bem est inductus: &, aliis sua voluntate
 adfluentibus, metu coacti etiam, qui dissen-
 tiebant, ad regem convenerunt. Quos pla-
 cida oratione territos quum permulisset, ad
 spem vulgatæ clementiæ aliquot populi Acar-

(*) & mox Gron. Crev.

U. c. 561.
a. C. 191.

naniae defecerunt. Thyrium a Medione profectus est, Mnesilocho eodem & legatis praemissis. Ceterum detecta Medione fraus cautiore, non timidiore, Thyrienses fecit, dato ei haud perplexo responso, nullam se novam societatem, nisi ex auctoritate Romanorum imperatorum, accepturos, portisque clausis, armatos in muris disposuerunt. Et perobportune ad confirmandos Acarnanum animos Cn. Octavius missus a Quinctio, quum praesidium & paucas naves ab A. Postumio, qui ab Atilio legato Cephaleniae praepositus fuerat, accepisset, Leucadem venit, implevitque spei socios: M'. Acilium consulem jam cum legionibus mare trajecisse, & in Thessalia castra Romana esse. Hunc rumorem quia similem veri tempus anni maturum jam ad navigandum faciebat; rex, praesidio Medione inposito, & in quibusdam aliis Acarnaniae oppidis, Thyrio abscessit, & per Aetoliae ac Phocidis urbes Chalcedem rediit.

*Redit in
Euboeam.*

XIII. SUB idem tempus M. Baebius & Philippus rex, jam ante per hiemem in Daresariis congressi, quum Ap. Claudium, ut obsidione Larissam eximeret, in Thessaliam misissent, quia id tempus rebus gerendis in-

maturum erat, in hiberna regressi, principio veris conjunctis copiis in Thessaliam descenderunt. In Acarnania tum Antiochus erat. Advenientes, Philippus Mallœam Perrhæbiæ, Bæbius Phacium est adgressus, quo primo prope inpetu capto, Phæstum eadem celeritate capit. Inde Atracem quum se recepisset, Cyretias hinc & Eritium (v) occupat: præfidiisque per recepta oppida dispositis, Philippo rursus obsidenti Mallœam se conjungit. Sub adventum Romani exercitus, seu ad metum virium, seu ad spem veniæ, quum dedissent sese; ad ea recipienda oppida, quæ Athamanes occupaverant, uno agmine ierunt. Erant autem hæc, Æginium, Ercinium (x), Gomphi, Silana, Tricca, Melibœa, Phaloria. Inde Pellinæum, ubi Philippus Megalopolitanus cum quingentis peditibus & equitibus quadraginta in præsidio erat, & circumfidunt, &, priusquam obpugnarent, mittunt ad Philippum, qui moneret, ne vim ultimam experiri vellet. Quibus ille satis ferociter respondit, vel Romanis, vel Thessalis se crediturum fuisse: in Philippi se potesta-

U. c. 561
a. C. 191.

Philippus
& Bæbius
in Thessa-
lia aliquot
urbes capi-
unt.

(v) Phricium Gron. Crev.

(x) Ercinium Gron. Crev.

U. c. 361. a. C. 191. tem commissurum non esse. Postquam adparuit vi agendum, quia videbatur & Limnæam eodem tempore obpugnari posse, regem ad Limnæam ire placuit: Bæbius restitit ad Pelinæum obpugnandum (y).

M. Acilius Cos. cum exercitu intrat Thessaliam.

Hæc res gesta.

XIV. PER EOS forte dies Manius Acilius consul, cum decem (z) millibus peditum, duobus millibus equitum, quindecim elephantis, mari trajecto, pedestres copias Larissam ducere delectos militum tribunos iussit. Ipse cum equitatu Limnæam ad Philippum venit. Adventu consulis deditio sine cunctatione est facta: traditumque præsidium regium, & cum iis Athamanes. Ab Limnæa Pellinæum consul proficiscitur. Ibi primi Athamanes tradiderunt sese, deinde & Philippus Megalopolitanus: cui, decedenti de præsidio, quum obuius forte fuisset Philippus rex, ad ludibrium regem eum consalutari iussit; ipse congressus fratrem, haud sane decoro majestati suæ joco, adpellavit. Deductus inde ad consulem custodiri iussus, & haud ita multo post in vinculis Romam missus. Cetera multitudo Athamanum aut militum Antiochi re-

(y) obpugnandum l. oppidum Gronq

(z) viginti Crev,

gis, quæ in præfidiis deditorum per eos dies oppidorum fuerat, Philippo tradita regi est. U. c. 561.
a. C. 191.
Fuere autem ad tria millia hominum. Consul Larissam est profectus, ibi de summa belli consultaturus. In itinere ab Pieria & Metropoli legati tradentes urbes suas obcurrerunt. Philippus, Athamanum præcipue captivis indulgenter habitis, ut per eos conciliaret gentem, nactus spem Athamanix potiundæ, exercitum eo duxit, præmissis in civitates captivis. Et illi magnam auctoritatem apud populares habuerunt, clementiam erga se regis munificentiamque commemorantes: & Amynder, cujus præsentis majestas aliquos in fide continuisset, veritus ne traderetur Philippo jam pridem hosti, & Romanis merito tunc (a) propter defectionem infensis, cum conjuge ac liberis regno excessit, Ambraciamque se contulit. Ita Athamania omnis in jus ditionemque Philippi concessit. Consul, ad reficienda maxime jumenta, quæ & navigatione, & postea itineribus fatigata erant, paucos Larissæ moratus dies, velut renovato modica quiete exercitu Cranonem est progressus (b). Venienti Pharsalus, Sc

(a) tum Gron. Crev.

(b) profectus Gron. Crev.

V. c. 561.
a. C. 191.

tuffa, & Pheræ, quæque in eis præsidia Antiochi erant, deduntur. Ex iis interrogatis, qui manere secum vellent, mille volentes Philippo tradit: ceteros inermes Demetriadem remittit. Proërnâ inde recepit, & quæ circa eam castella erant. Ducere tum porro in sinum Maliacum cœpit. Adpropinquante faucibus, super quas siti Thaumaci sunt, deserta urbe, juvenus omnis armata silvas & itinera infedit, & in agmen Romanum ex superioribus locis incurfavit. Consul primo mittere, qui ex propinquo conloquentes deterrerent eos a tali furore: postquam perseverare in incepto vidit, tribuno cum duorum signorum militibus circummisso, interclusit ad urbem iter armatis, vacuumque eam cepit. Tum, clamore ab tergo captæ urbis audito, refugientium undique ex silvis infidiatorum cædes facta est. A Thaumacis altero die consul ad Sperchium amnem pervenit: inde Hypatæorum agros vastavit.

XV. QUUM hæc agebantur, Chalcide erat Antiochus: qui, jam tum cernens, nihil se ex Græcia, præter amœna Chalcide hiberna & infames nuptias, petisse, Ætolorum vana promissa incusare & Thoantem: Hannibalem

LIBER XXXVI CAP. XV 121

vero, non ut prudentem tantum virum, sed prope vatem omnium, quæ tum evenirent, admirari. Ne tamen temere cœpta, segnitia insuper everteret, nuncios in Ætoliā mittit. ut, omni contracta juventute, convenirent. Jam & ipse eo decem millia fere peditum ex iis, qui postea venerant ex Asia, expleta, & equites quingentos duxit. Quo quum aliquanto pauciores, quam unquam antea, convenissent, & principes tantummodo cum paucis clientibus essent, atque ii dicerent, omnia sedulo ab se facta, ut quam plurimos ex civitatibus suis evocarent, nec auctoritate, nec gratia, nec imperio adversus detrectantes militiam valuisse; destitutus undique & ab suis, qui morabantur in Asia, & ab sociis, qui ea, in quorum spem vocaverant, non præstabant, intra saltum Thermopylarum sese recepit. Id jugum, sicut Apennini dorso Italia dividitur, ita mediam Græciam dirimit. Ante saltum Thermopylarum in septentrionem versa Epirus, & Perrhæbia, & Magnesia, & Thessalia est, & Phthiotæ Achæi, & sinus Maliacus. Intra fauces ad meridiem vergunt Ætoliæ pars major, & Acarnania, & cum Locride Phocis, & Bœotia adjuncta.

*U. c. 568
a. C. 191.*

*Antiochus
intra saltum
Thermopyla-
rum castra
locat.*

U. c. 561.
a. C. 191.

que insula Eubœa, &, excurrente in altum, velut promontorio, Attica terra, sita ab tergo & Peloponnesus. Hoc jugum, ab Leucate & mari ad occidentem verso per Ætoliâ ad alterum mare orienti objectum tendens, ea aspreta rupesque interjectas habet, ut non modo exercitus, sed ne expediri quidem facile ullas (c) ad transitum calles inveniunt. Extremos ad orientem montes Ætam vocant, quorum quod altissimum est, Callidromon adpellatur; in cujus valle ad Maliacum sinum vergente iter est non latius, quam sexaginta passus. Hæc una militaris via est, qua traduci exercitus, si non prohibeantur, possint. Ideo Pylæ, & ab aliis, quia calidæ aquæ in ipsis faucibus sunt, Termopylæ locus adpellatur, nobilis Lacedæmoniorum adversus Persas morte magis memorabili, quam pugna.

XVI. HAUDQUAQUAM pari tum animo Antiochus, intra portas loci ejus castris positus, munitionibus insuper saltum inpediebat. Et, quum duplici vallo fossaque, & muro etiam, qua res postulabat, ex multa copia passim jacentium lapidum, permunisset omnia,

(c) ullos Gron. Crev.

fatis fidens, numquam ea vim Romanum exercitum facturum, Ætolos ex quatuor millibus (tot enim convenerant) partim ad Heracleam præsidio obtinendam, quæ ante ipsas fauces posita est, partim Hypatam mittit, & Heracleam haud dubius consulem obpugnaturum, & jam multis nunciantibus, circa Hypatam omnia evastari. Consul, depopulatus Hypatensem primo, deinde Heracleensem agrum, inutili utrobique auxilio Ætolorum, in ipsis faucibus prope fontes calidarum aquarum adversus regem castra posuit. Ætolorum utræque manus Heracleam sese incluserunt. Antiochum, cui, priusquam hostem cerneret, fatis omnia permunita & præsidiiis obsepta videbantur, timor deinde incescit, ne quas (d) per imminetia juga calles inveniret ad transitum Romanus. Nam & Lacedæmonios quondam ita a Persis circumitos fama erat; & nuper Philippum ab iisdem Romanis. Itaque nuncium Heracleam ad Ætolos mittit, ut hanc saltem sibi operam eo bello præstarent, ut vertices circumantium occuparent obsiderentque, ne qua transire Romanus posset. Hoc nuncio audito,

*U. c. 561.
a. C. 191.*

*Consul ad
Thermopy-
las.*

(d) quos Græci, Cræta,

U. c. 561.
a. C. 191.

diffensio inter Ætolos orta est. Pars imperio parendum regis atque eundum censebant, pars subsistendum Heracleæ ad utramque fortunam; ut, siue victus a consule rex esset, in expedito haberent integras copias ad opem propinquis ferendam civitatibus suis; siue vinceret, ut dissipatos in fugam Romanos persequerentur. Utraque pars non mansit modo in sententia sua, sed etiam exsecuta est consilium. Duo millia Heracleæ subsisterunt: duo trifariam divisa Callidromum, & Rhoduntiam, & Tichiunta (hæc nomina cacuminibus sunt) occupavere.

XVII. CONSUL postquam infessa superiora loca ab Ætolis vidit, M. Porcium Catonem & L. Valerium Flaccum, consulares legatos, cum binis millibus delectorum peditum (e), ad castella Ætolorum, Flaccum in Rhoduntiam & Tichiunta, Catonem in Callidromum mittit. Ipse, priusquam ad hostem copias admo-
veret, vocatos in concionem milites paucis est adlocutus: « Plerosque omnium or-
» dinum, milites, inter vos esse video, qui
» in hac eadem provincia T. Quinctii ductu
» auspicioque militaveritis. Macedonico bello

*Cof. suos
hortatur.*

(e) *militum Gron. Crev.*

» inexpectabilis magis saltus ad amnem Aoum U. c. 5612
 » fuit, quam hic. Quippe portæ sunt hæ, & a. C. 1912
 » unus, inter duo maria clausis omnibus,
 » velut naturalis transitus est. Munitiones &
 » locis obportunioribus tunc fuerunt, & va-
 » lidiores inpositæ: exercitus hostium ille &
 » numero major, & militum genere aliquanto
 » melior. Quippe illic Macedones Thraces-
 » que & Illyrii erant, ferocissimæ omnes
 » gentes: hic Syri, & Asiatici Græci sunt,
 » levissima genera hominum & servituti na-
 » ta. Rex ille bellicosissimus, exercitatus jam
 » inde ab juvenia finitimis Thracum atque
 » Illyriorum, & circa omnium adcolarum
 » bellis; hic, ut aliam omnem vitam omit-
 » tam (f), is est, qui, quum ad inferen-
 » dum populo Romano bellum ex Asia in
 » Europam transisset, nihil memorabilius toto
 » tempore hibernorum gesserit, quam quod
 » amoris causâ ex domo privata, & obscuri
 » etiam inter populares generis, uxorem
 » duxit: & novus maritus, velut saginatus
 » nuptialibus cœnis, ad pugnam processit.
 » Summa virium speique ejus in Ætolis fuit;
 » gente vanissima & ingratiſſima, ut vqs prius

(f) *fileam Gron. Crev.*

U. c. 561.
a. C. 191.

» experti estis, nunc Antiochus experitur.
 » Nam nec convenerunt frequentes, nec con-
 » tineri in castris potuerunt, & in seditione
 » ipsi inter se sunt: & quum Hypatam tuen-
 » dam Heracleamque depoposcissent, neutram
 » tutati, refugerunt in juga montium, pars
 » Heracleæ incluserunt sese. Rex ipse coh-
 » fessus, nusquam æquo campo non modo
 » congregi se ad pugnam audere, sed ne
 » castra quidem in aperto ponere, relicta omni
 » ante se regione ea, quam se nobis ac Phi-
 » lippo ademisse gloriabatur, condidit se in-
 » tra rupes: ne ante fauces quidem saltus,
 » ut quondam Lacedæmonios fama est, sed
 » intra penitus retractis castris: quod quan-
 » tum interest ad timorem ostendendum, an
 » muris alicujus urbis obsidendum sese in-
 » cluserit? Sed neque Antiochum tuebuntur
 » angustiae, nec Ætolos vertices illi, quos
 » ceperunt. Satis undique provisum atque (g)
 » præcautum est, ne quid adversus vos in
 » pugna præter hostes esset. Illud proponere
 » animo vestro debetis, non vos pro Græciæ
 » libertate tantum dimicare, (quamquam is
 » quoque egregius titulus esset, liberatam a

(g) atque l. antequæ Gron. Crev.

» Philippo ante, nunc ab Ætolis & ab An-
 » tiocho liberare) neque ea tantum in præ-
 » mium vestrum cessura, quæ nunc in regiis
 » castris sunt : sed illum quoque omnem ad-
 » paratum, qui in dies ab Epheso expectatur,
 » prædæ futurum : Asiam deinde Syriamque,
 » & omnia usque ad ortus solis ditissima
 » regna imperio Romano aperturos. Quid
 » deinde aberit, quin ab Gadibus ad mare
 » rubrum Oceano fines terminemus, qui or-
 » hem terrarum amplexu finit, & omne hu-
 » manum genus secundum Deos nomen Ro-
 » manum veneretur ? In hæc tanta præmia
 » dignos parate animos, ut crastino die, bene
 » juvantibus Diis, acie decernamus. »

XVIII. AB hæc concione dimissi milites,
 priusquam corpora curarent, arma telaque
 parant. Luce prima, signo pugnae proposito
 instruit aciem consul, arcta fronte ad natu-
 ram & angustias loci. Rex, postquam signa
 hostium conspexit, & ipse copias eduxit.
 Levis armaturæ partem ante vallum in primo
 locavit : tum Macedonum robur, quos Sa-
 rissophoros adpellabant, velut firmamentum
 circa ipsas munitiones constituit. His ab si-
 nistro cornu jaculatorum sagittariorumque &

*U. e. 561.
 a. C. 191.*

*Pugna
 adThermo-
 pylas.*

D. c. 561.
a. C. 191.

funditorum manum sub ipsis radicibus montis posuit, ut ex altiore loco nuda latera hostium incesserent. Ab dextro Macedonibus ad ipsum munimentorum finem, qua loca usque ad mare in via palustris limo & voraginibus claudunt, elephantos cum adueto praesidio posuit; post eos, equites; tum, modico intervallo relicto, ceteras copias in secunda acie; Macedones, pro vallo locati, primo facile sustinebant Romanos, tentantes ab omni parte aditus: multum adjuvantibus, qui ex loco superiore fundis, velut nimbium, glandes & sagittas simul ac jacula ingerebant. Deinde, ut major, nec jam toleranda vis hostium inferere se, pulsus loco intra munimenta, subductis ordinibus, concesserunt: inde ex vallo prope alterum vallum, hastis praese objectis, fecerunt. Et ita modica altitudo valli erat, ut & locum superiorem ad pugnandum suis praerberet, & propter longitudinem hastarum subiectum haberet hostem. Multi, temere subeuntes vallum, transfixi sunt: & aut incepto inuito recessissent, aut plures cecidissent, nisi M. Porcius ab iugo Callidromi, deiectis inde Aetolis, & magna ex parte caesis, (incautos enim & plerosque sopitos obpreserat)

LIBER XXXVI CAP. XIX 729

rat) super imminentem castris collem adparuisset.

*U. c. 561.
a. C. 191.*

XIX. FLACCO non eadem fortuna ad Tichiunta & Rhoduntiam, nequidquam subire ad ea castella conato, fuerat. Macedones, quique alii in castris regis erant, primo, dum procul nihil aliud, quam turba & agmen, adparebat, Ætolos credere, visa procul pugnâ, subsidio venire. Ceterum, ut primum signaque & arma ex propinquo cognita errorem aperuerunt, tantus repente pavor omnes cepit, ut abjectis armis, fugerent. Et munimenta sequentes inpedierunt, & angustiæ vallis, per quam sequendi erant; & maxime omnium, quod elephanti novissimi agminis erant, quos pedes ægre præterire, eques nullo poterat modo, timentibus equis, tumultumque inter se majorem, quam in prælio, edentibus. Aliquantum temporis & direptio castrorum tenuit. Scarphiam tamen eo die persecuti sunt hostem. Multis in ipso itinere caesis captisque, non equis virisque tantum, sed etiam elephantis, quos capere non potuerant, interfectis, in castra reverterunt; quæ tentata eo die inter ipsam pugnae tempus ab Ætolis, Heracleam obtinentibus præ-

*Victus
Antiochus.*

D. c. 561.
a. C. 191.

*Chalcidem
se recipit.*

fidio, sine ullo haud parum audacis incepti effectu, fuerant. Consul, noctis insequentis tertia vigilia præmissis equitatu ad persequendum hostem, signa legionum prima luce movit. Aliquantum viæ præceperat rex; ut qui non ante, quam Elatiæ, ab effuso constiterit cursu: ubi primum reliquiis pugnaeque & fugæ conlectis, cum perexigua manu semiermum militum Chalcidem se recepit. Romanus equitatus ipsum quidem regem Elatiæ adsecutus non est, sed magnam partem agminis, aut lassitudine subsistentis, aut errore, ut qui sine ducibus per ignota itinera fugerent, dissipatos obpresserunt. Nec præter quingentos, qui circa regem fuerunt, ex toto exercitu quisquam effugit: etiam ex decem millibus militum, quos, Polybio auctore, trajecisse secum regem in Græciam scripsimus, exiguus numerus. Quid si Antiati Valerio credamus, sexaginta millia militum fuisse in regio exercitu scribenti, quadraginta inde millia cecidisse, supra quinque millia capta cum signis militaribus ducentis triginta? Romanorum centum quinquaginta in ipso certamine pugnae, ab incurso Ætolorum se tuentes, non plus quinquaginta interfecti sunt.

LIBER XXXVI CAP. XX 131

XX. CONSULE per Phocidem & Bœotiam exercitum ducente, conscia defectionis civitates cum velamentis ante portas stabant, metu ne hostiliter diriperentur. Ceterum per omnes dies haud fecus, quam in pacato agro, sine violatione ullius rei agmen processit, donec in agrum Coronæum ventum est. Ibi statua regis Antiochi, posita in templo Minervæ Itoniæ, iram accendit: permillumque militi est, ut circumjectum templo agrum popularetur. Deinde cogitatio animum subiit, quum communi decreto Bœotorum posita esse statua, indignum esse, in unum Coronensem agrum sævire. Revocato extemplo milite, finis populandi factus: castigati tantum verbis Bœoti ob ingratum in tantis tamque recentibus beneficiis animum erga Romanos. Inter ipsum pugnæ tempus decem naves regiæ cum præfecto Isidoro ad Thronium in sinu Maliaco stabant. Eo gravis vulneribus Alexander Acarnan, nuncius adversæ pugnæ, quum perfugisset, trepidæ inde recenti terrore naves Cenæum Eubœæ petierunt. Ibi mortuus sepultusque Alexander. Tres, quæ ex Asia profectæ eundem portum tenuerant, naves, audita exercitus clade, Ephesum re-

*U. c. 5672
a. c. 191.*

*Cos. Antiochum
persequitur.*

V. c. 561.
a. C. 191.

dierunt. Ifidorus ab Cenæo Demetriadem, si forte eo deferret fuga regem, trajecit. Per eisdem dies A. Atilius, præfectus Romanæ classis, magnos regios commeatus, jam fretum, quod ad Andrum insulam est, prætervectos, excepit: alias merfit, alias cepit naves. Quæ novissimæ agminis erant, cursum in Asiam verterunt. Atilius Piræum, unde profectus erat, cum agmine captivarum navium revectus, magnam vim frumenti & Atheniensibus & aliis ejusdem regionis sociis divisit.

Antiochus
Asiam
trajicit.

XXI. ANTIOCHUS, sub adventum consulis a Chalcide profectus, Tenum primo tenuit: inde Ephesum transmisit. Consuli Chalcidem venienti portæ patuerunt, quum, adpropinquante eo, Aristoteles, præfectus regis, urbe excessisset. Et ceteræ urbes in Eubœa sine certamine traditæ, post paucosque dies (h), omnibus perpacatis, sine ullius noxa urbis exercitus Thermopylas reductus, multo modestia post victoriam, quam ipsa victoria, laudabilior. Inde consul M. Catonem, per quem, quæ gesta essent, senatus populusque Romanus haud dubio auctore sciret, Romam

(h) paucosque per dies Gron. Crev.

misit. Is a Creusa (Thespiensium emporium *U. c. 561.*
 est, in intimo sinu Corinthiaco retractum) *a. C. 191.*
 Patras Achaiae petit: a Patris Corcyram usque
 Ætoliæ atque Acarnaniæ litora legit, *Cato*
 atque ita ad Hydruntum Italiæ trajecit. *nuncius*
 Quinto die inde pedestri itinere Romam ingenti *victoria.*
 cursu pervenit. Ante lucem ingressus urbem,
 a porta ad prætorem M. Junium iter intendit.
 Is prima luce senatum vocavit. Quo L. Cornelius
 Scipio, aliquot diebus ante a consule dimissus,
 quum adveniens audisset, prægressum Catonem
 in senatu esse, supervenit exponenti, quæ gesta
 essent. Duo inde legati jussu senatus in concionem
 sunt producti atque ibi eadem, quæ in senatu,
 de rebus in Ætolia gestis exposuerunt. Supplicatio
 in triduum decreta est; & ut quadraginta hostiis
 majoribus prætor, quibus Diis ei videretur,
 sacrificaret. Per eosdem dies & M. Fulvius
 Nobilior, qui biennio ante prætor in (i)
 Hispaniam erat profectus, ovans urbem est
 ingressus: argenti bigati præ se tulit centum
 (k) triginta millia: & extra numeratum

(i) inf. *ulteriorem* Gron. Crev.

(k) & *triginta* Gron. Crev.

U. c. 561. duodecim millia pondo argenti : auri pondo
a. C. 191. centum viginti septem.

*Ætolos ad
 resipiscen-
 dum invi-
 tas Cos.*

XXII. ACILIUS consul ab Thermopylis Heracleam ad Ætolos præmisit, « ut tunc » saltem, experti regiam vanitatem, resipiscerent ; traditaque Heraclea, cogitarent de » petenda ab senatu seu furoris sui, seu erororis venia. Et ceteras (1) Græciæ civitates defecisse eo bello ab optime de se » meritis Romanis : sed, quia post fugam » regis, cujus fiducia officio decessissent, non » addidissent pertinaciam culpæ, in fidem » receptas esse. Ætolos quoque, quamquam » non secuti sint regem, sed arcessierint, & » duces belli, non focii, fuerint, si pœnitere » possint, posse & incolumes esse. » Ad ea quum pacati nihil responderetur, adpareretque, armis rem gerendam, &, rege superato, bellum Ætolicum integrum restare ; castra ab Thermopylis ad Heracleam movit : eoque ipso die, ut situm nosceret urbis, ab omni parte equo mœnia est circumvectus. Sita est Heraclea in radicibus Cææ montis : ipsa in campo, arcem imminentem loco alto & undique præcipiti habet. Contemplatus

*Heracleam
 obsidet.*

(1) *cetera Gron. Crev.*

omnia, quæ noscenda erant, quatuor simul locis adgredi urbem constituit. A flumine Afopo, qua & gymnasium est, L. Valerium operibus atque obpugnationi præposuit: arcem extra muros, quæ frequentius prope, quam urbs, habitabatur, Ti. Sempronio Longo obpugnandam dedit: a finu Maliaco, quæ aditum haud facilem pars habebat, M. Bæbium: ab altero amniculo, quem Melanayocant, adversus Dianæ templum, Ap. Claudium obposuit. Horum magno certamine intra paucos dies turres, arietesque, & alius omnis adparatus obpugandarum urbium perficitur. Et quum ager Heracleensis, paluster omnis frequensque proceris arboribus, benigne ad omne genus operum materiam subpeditabat; tum, quia refugerant intra mœnia Ætoli, deserta, quæ in vestibulo urbis erant, tecta in varios usus non tigna modo & tabulas, sed laterem quoque, & cœmenta & saxa variæ magnitudinis, præbebant.

XXIII. Et Romani quidem operibus magis, quam armis, urbem obpugnabant: Ætoli contra armis se tuebantur. Nam, quum ariete quaterentur muri, non laqueis, ut solet,

U. c. 561.
a. C. 191.

U. c. 361.
a. C. 191.

exceptos declinabant ictus ; sed armati fre-
quentes, quidam ignes etiam, quos aggeri-
bus injicerent, ferebant. Fornices quoque in
muro erant apti ad excurrendum : & ipsi,
quum pro dirutis reficerent muros, crebri-
ores eos, ut pluribus erumperetur in hostem
locis, faciebant. Hoc primis diebus, dum
integræ vires erant, & frequentes & inpigre
fecerunt : in dies deinde, pauciores & segnius.
Etenim, quum multis urguerentur rebus,
nulla eos res æque, ac vigiliæ conficiebant ;
Romanis in magna copia militum succeden-
tibus aliis in stationem aliorum, Ætolos
propter paucitatem eisdem dies noctesque
affiduo labore urente. Per quatuor & viginti
dies, ita ut nullum tempus vacuum dimica-
tione esset, adversus quatuor e partibus simul
obpugnantem hostem nocturnus diurno con-
tinuatus labor est. Quum fatigatos jam Æto-
los sciret consul & ex ratione temporis, &
quod ita transfugæ adfirmabant, tale consi-
lium iniit. Media nocte receptui signum de-
dit, & ab obpugnatione simul omnes milites
deductos usque ad tertiam diei horam quie-
tos in castris tenuit. Inde cœpta obpugnatio
ad mediam rursus noctem perducta est : in

termiffa deinde ufque ad tertiam diei horam. *U. e. 561.
a. C. 191.*
 Fatigationem rati cauffam effe Ætoli non
 continuandæ obpugnationis, quæ & ipfos
 adfecerat, ubi Romanis datum receptui fignum
 effet, velut ipfi quoque hoc revocati, pro
 fe quisque ex ftationibus decedebant: nec
 ante tertiam diei horam armati in muris ad-
 parebant.

XXIV. CONSUL, quum nocte media inter-
 miffet obpugnationem, quarta vigilia rur-
 fus ab tribus partibus fumma vi adgreffus,
 ab una Ti. Sempronium tenere intentos
 milites fignumque expectantes juffit, ad ea
 in nocturno tumultu, unde clamor exaudire-
 tur, haud dubie ratus hoftes concursuros.
 Ætoli pars fopiti adfecta labore ac vigiliis
 corpora ex fomno moliebantur: pars vigi-
 lantes adhuc ad ftrepitum pugnantium in te-
 nebris currunt. Hoftes partim per ruinas
 jacentis muri transcendere conantur: partim
 fcalis adfcensus tentant. Adverfus quos undi-
 que ad opem ferendam obcurrunt Ætoli.
 Pars una, in qua ædificia extra urbem erant,
 neque defenditur, neque obpugnatur: fed,
 qui obpugnarent, intenti fignum expecta-
 bant; defenfor nemo aderat. Jam dilu-

U. c. 561.

a. C. 191.

Et capit.

cescebat, quum signum consul dedit: & sine ullo certamine partim per semiruta, partim scalis integros muros transcendere. Simul clamor, index capti oppidi, est exauditus, undique Ætoli, desertis stationibus, in arcem fugiunt. Oppidum victores permisso consulis diripiunt; non tam ab ira, nec ab odio, quam ut miles, coërcitus in tot receptis ex potestate hostium urbibus, aliquo tandem loco fructum victoriæ sentiret. Revocatos inde a medio ferme die milites quum in duas divisisset partes, unam radicibus montium circumduci ad rupem iussit, quæ, fastigio altitudinis par, media valle velut abrupta ab arce erat; sed adeo prope geminata cacumina eorum montium sunt, ut ex vertice altero conjici telâ in arcem possint: cum dimidia parte militum (m) consul, ab urbe ascensurus (n) in arcem, signum ab iis, qui ab tergo in rupem evasuri erant, expectabat. Non tulere, qui in arce erant, Ætoli primum eorum, qui rupem ceperant, clamorem; deinde inpetum ab urbe Romanorum, & fractis jam animis, & nulla ibi præparata re ad obsidionem diutius tolerandam: utpote

(m) militum parte Gron: Crev.

(n) ascensurus Gron.

congregatis feminis, puerisque, & inbelli *U. c. 561.*
 alia turba in arcem, quæ vix capere, nedum *a. C. 191.*
 tueri, multitudinem tantam posset. Itaque,
 ad primum inpetum abjectis armis, dedide-
 runt sese. Traditus inter ceteros princeps
 Ætolorum Damocritus est : qui principio
 belli decretum Ætolorum, quo arcessendum
 Antiochum censuerant, T. Quintio poscenti
 responderat : « In Italia daturum, quum castra
 » ibi Ætoli posuissent. » Ob eam ferociam
 majus victoribus gaudium traditus fuit.

XXV. EODEM tempore, quo Romani He-
 racleam, Philippus Lamiam ex composito
 obpugnabat, circa Thermopylas cum consu-
 le, redeunte ex Bœotia, ut victoriam ipsi
 populoque Romano gratularetur, excusaret-
 que, quod morbo inpeditus bello non inter-
 fuisset, congressus. Inde diversi ad duas simul
 obpugnandas urbes profecti. Interfunt septem
 millia ferme passuum : & quia Lamia quum
 posita est in tumulo, tum regionem ea ma-
 xime despectat oppidum, qua breve interval-
 lum videtur, (o) & omnia in conspectu sunt.
 Quum enise, velut proposito certamine, Ro-
 mani Macedonesque diem ac noctem aut in

*Lamiam
 Philippus
 obpugnat.*

(o) tum regionem eam maxime despectat, oppide
 quam breve intervallum videtur. Crev.

V. c. 561.
a. C. 191.

operibus, aut in præliis essent, hoc major difficultas Macedonibus erat, quod Romani aggere & vineis, & omnibus supra terram operibus, subtus Macedones cuniculis obpugnabant: & in asperis locis flex sæpe inpenetrabilis ferro obcurrebat. Et, quum parum procederet inceptum, per conloquia principum oppidanos tentabat rex, ut urbem dederent; haud dubius, quin, si prius Heraclea capta foret, Romanis se potius, quam sibi, dedituri essent, suamque gratiam consul in obfidione liberanda facturus esset. Nec eum opinio est frustrata: confestim enim ab Heraclea capta nuncius venit, ut obpugnatione absteret: « æquius esse, Romanos milites, » qui acie dimicassent cum Ætolis, præmia » victoriæ habere. » Ita recessum ab Lamia est, & propinquæ clade urbis ipsi, ne quid simile paterentur, effugerunt.

*Ætolorum
legati
ad Antiochum.*

XXVI. PAUCIS, priusquam Heraclea caperetur, diebus, Ætoli, concilio Hypatam coacto, legatos ad Antiochum miserunt; inter quos & Thoas idem, qui antea (p), missus est. Mandata erant, ut ab rege peterent, primum, ut ipse, coactis rursus

(p) qui & antea Gron. Crev.

terrestribus navalibusque copiis, in Græciam trajiceret : deinde, si qua ipsum teneret res, ut pecuniam & auxilia mitteret. « Id quum » ad dignitatem ejus fidemque pertinere, non » prodi socios, tum etiam ad incolumitatem » regni, non finire, Romanos, omni cura » vacuos, quum Ætolorum gentem sustulif- » sent, omnibus copiis in Asiam trajicere.» Vera erant, quæ dicebantur : eo magis regem moverunt. Itaque in præsentia pecuniam, quæ ad usus belli necessaria erat, legatis dedit : auxilia terrestria navaliaque adfirmavit missurum. Thoantem unum ex legatis retinuit, & ipsum haud invitum morantem, ut exactor præsens promissorum adesset.

XXVII. CETERUM Heraclea capta fregit tandem animos Ætolorum : & post paucos dies, quam ad bellum renovandum adciendumque regem in Asiam miserant legatos, abjectis belli consiliis, pacis petendæ oratores ad consulem miserunt. Quos dicere exorfos consul interfatus, quum alia sibi prævertenda esse dixisset, redire Hypatam eos, datis dierum decem induciis, & L. Valerio Flacco cum iis missio, jussit. Ei, quæ secum acturi fuissent, exponere, & si qua vellent

U. e. 562

a. C. 191

*Ætoli
de pace
agunt.*

V. c. 361.
a. C. 191.

alia. Hypatam ut est ventum, principes Aetorum
 lorum apud Flaccum concilium habuerunt;
 consultantes, quonam agendum modo apud
 consulem foret. His parantibus (q) antiqua
 foederum ordiri, meritaque in populum Romanum,
 « Absistere iis [Flaccus iussit] quae
 » ipsi violassent ac rupissent, confessionem iis
 » culpae magis profuturam, & totam in pre-
 » ces orationem versam. Nec enim in causa
 » ipsorum, sed in populi Romani clementia
 » spem salutis positam esse. Et se suppliciter
 » agentibus iis adfuturum (r), & apud con-
 » sulem, & Romae in senatu. Eo quoque
 » enim mittendos fore legatos. » Haec una
 via omnibus ad salutem visa est, « ut in fi-
 » dem se permitterent Romanorum. Ita enim
 » & illis violandi supplices verecundiam se
 » inposituros : & ipsos nihilominus suae po-
 » testatis fore, si quid melius fortuna osten-
 » disse. »

XXVIII. POSTQUAM ad consulem ventum
 est, Phæneas legationis princeps longam ora-
 tionem, & varie ad mitigandam iram victo-
 ris compositam, ita ad extremum finivit, ut

(q) *Parantibus iis* Gron. Crev.

(r) & *suppliciter a. i. se affuturum* Gron. Crev.

diceret ; « Ætolos se suaque omnia fidei
 » populi Romani permittere. » Id consul ubi
 » audivit : « Etiam atque etiam videte [inquit]
 » Ætoli, ut ita permittatis. » Tum decretum
 Phæneas, in quo id diferte scriptum erat,
 ostendit. « Quando ergo [inquit] ita permit-
 » titis, postulo, ut mihi Dicæarchum civem
 » vestrum, & Meneſtam (s) Epirotam,
 » (Naupactum is cum præſidio ingreſſus ad
 » defectionem compulerat) & Arynandrum
 » cum principibus Athamanum, quorum con-
 » filio ab nobis defeceſtis, ſine mora deda-
 » tis. » Prope dicentem interfatus Romanum
 Phæneas, « Non in ſervitutem [inquit] ſed
 » in fidem tuam nos tradidimus : & certum
 » habeo, te inprudencia labi, qui nobis im-
 » peres, quæ moris Græcorum non ſint. » Ad
 hæc conſul, « Nec, Hercle [inquit] magno-
 » pere nunc curo, quid Ætoli ſatis ex more
 » Græcorum factum eſſe cenſeant : dum ego
 » more Romano imperium inhibeam in dedi-
 » tos modo decreto ſuo, ante armis victos.
 » Itaque, ni propere fit, quod impero, vin-
 » cire vos jam jubeo : » adferrique catenas,
 & circumſiſtere liſtores juſſit. Tum fracta

*U. c. 567.
 a. C. 197.*

*Fidei P. R.
 ſe permit-
 ſunt.*

*Conſulis
 poſtula-
 tum.*

(s) *Meneſtam Gron. Crev.*

V. c. 561.
s. C. 191.

Phæneæ ferocia, Ætolisque aliis est : & tandem, cujus conditionis essent, sensere. Et, « se quidem [Phæneas] & qui adsint Ætolorum, scire facienda esse, quæ imperentur, [dixit] : sed ad decernenda ea concilio Ætolorum opus esse. Ad id petere, ut decem dierum inducias daret. » Petente Flacco pro Ætolis, induciæ datæ; & Hypatam reditum est. Ubi quum in consilio delectorum, quos Apocletos vocant, Phæneas, & quæ imperarentur, & quæ ipsis prope accidissent, exposuisset; ingemuerunt quidem principes conditioni suæ, parendum tamen victori censebant, & ex omnibus oppidis convocandos Ætolos ad concilium.

Exasperantur Ætoli.

XXIX. POSTQUAM vero omnis coacta multitudo eadem illa audivit, adeo sævitia imperii atque indignitate exasperati animi sunt, ut, si in pace fuissent, illo impetu iræ concitari potuerint ad bellum. Ad iram accedebat & difficultas eorum, quæ imperarentur : « quonam modo enim utique regem Amyndrum se tradere posse? » & spes forte oblata, quod Nicander, eo ipso tempore ab rege Antiocho veniens, implevit expectatione vana multitudinem, terra mari-
que

LIBER XXXVI CAP. XXIX 145

que ingens parari bellum. Is duodecimo die, quam conscenderat navem, in Ætoliam, perfecta legatione, rediens Phalara (t) in finu Maliaco tenuit. Inde Lamiam pecuniam quum devexisset, ipse cum expeditis vespera prima inter Macedonum Romanaque castra medio agro, dum Hypatam notis callibus petit, in stationem incidit Macedonum, deductusque ad regem est, nondum convivio dimisso. Quod ubi nunciatum est, velut hospitis, non hostis, adventu motus Philippus, adcumbere eum epularique iustum (u), atque inde, dimissis aliis, solum retentum, ipsum quidem de se timere quidquam veruit. Ætolorum prava consilia, atque in ipsorum caput semper recidentia, accusavit. Qui primum Romanos, deinde Antiochum in Græciam adduxissent. « Sed præteritorum, quæ » magis reprehendi, quam corrigi, possint, » oblitum se, non facturum, ut insultet ad » versis rebus eorum. Ætolos quoque finire » tandem adversus se odia debere; & Nican- » drum privatim ejus diei, quo servatus a se » foret, meminisse. » Ita datis, qui in tutum

*U. c. 561.
a. C. 191.*

(t) Phaleram Gron.

(u) iussit Gron. Crev.

V. c. 361.
a. C. 191.

eum prosequerentur, Hypatam Nicander consultantibus de pace Romana supervenit.

XXX. M'. ACILIUS, vendita, aut concessa militi circa Heracleam præda, postquam nec Hypatæ pacata esse consilia, & Naupactum concurrisse Ætolos, ut inde totum inpetum belli sustinerent, audivit; præmissis Ap. Claudio cum quatuor millibus militum ad occupanda juga, qua difficiles transitus montium erant, ipse Ætam ascendit, Herculi que sacrificium fecit in eo loco, quem Pyram, quod ibi mortale corpus ejus Dei sit crematum, adpellant. Inde toto exercitu profectus reliquum iter satis expedito agmine fecit. Ut ad Coracem est ventum; (mons est altissimus inter Callipolin & Naupactum) ibi & jumenta multa ex agmine præcipitata cum ipsis oneribus sunt, & homines vexati. Et (v) facile adparebat, quam cum inerti hoste res esset, qui tam inpeditum saltum nullo præsidio, ut clauderet transitum, infēdidisset. Tum quoque vexato exercitu, ad Naupactum descendit: &, uno castello adversus arcem posito, ceteras partes urbis, divisis copiis pro situ mœnium,

Cof.
Naupac-
tum
obsidet.

(v) *L. Gron. Crev.*

Circumfedit. Nec minus operis laborisque ea *U. e. 561.*
obpugnatio, quam Heracleæ, habuit. *a. C. 191.*

XXXI. EODEM tempore & Messene in Peloponneso ab Achæis, quod concilii eorum recusaret esse, obpugnari cœpta est. Etenim duæ civitates, Messene & Elis, extra concilium Achaicum erant : cum Ætolis sentiebant. Elei tamen, post fugatum ex Græcia Antiochum, legatis Achæorum lenius responderant ; « dimisso præsidio regio, cogitatos se, quid sibi faciendum esset. » Messenii, sine responso dimissis legatis, moverant bellum ; trepidique rerum suarum, quum jam ager effuso exercitu passim uretur, castraque prope urbem poni viderent, legatos Chalcidem ad T. Quinctium, auctorem libertatis, miserunt, qui nunciarent, Messenios Romanis, non Achæis, & aperire portas, & dedere urbem paratos esse. Auditis legatis, extemplo profectus Quinctius, a Megalopoli ad Diophanem prætorem Achæorum misit, qui extemplo reducere eum a Messene exercitum, & venire ad se juberet. Dicto paruit Diophanes : & , soluta obsidione, expeditus ipse, prægressus agmen, circa Andaniam, parvum oppidum, inter

U. e. 561.
a. C. 191.

Megalopolim Messenenque positum, Quinctio obcurrit; &, quum causas obpugnationis exponeret; castigatum leniter, quod tantam rem sine auctoritate sua conatus esset, dimittere exercitum iussit, nec pacem omnium bono partam turbare. Messeniis imperavit, ut exfules reducerent, & Achæorum concilii essent. Si qua haberent, de quibus aut recusare, aut in posterum caveri (x) sibi vellent, Corinthum ad se venirent. Diophanem concilium Achæorum extemplo sibi præbere iussit. Ibi, de Zacyntho intercepta per fraudem insula questus, postulavit, ut restitueretur Romanis. Philippi Macedonum regis Zacynthus fuerat: eam mercedem Amynandro dederat, ut per Athamaniam ducere exercitum in superiorem partem Ætoliæ liceret. Qua expeditione fractis animis, Ætolos compulit ad petendam pacem. Amynander Philippum Megalopolitanum insulæ præfecit: postea per bellum, quo se Antiocho adversus Romanos conjunxit, Philippo ad munia belli revocato, Hieroclem Agri-
gentinum successorem misit.

*Zacyn-
thum repe-
tunt ab
Achæis
Romani.*

(x) cavere Gron. Crev.

XXXII. Is, post fugam ab Termopylis U. c. 561.
a. C. 191.
 Antiochi, Amynandrumque a Philippo Atha-
 mania pulsum, missis ultro ad Diophanem
 prætorem Achæorum nunciis, pecuniam
 pactus, insulam Achæis tradidit. Id præmium
 belli suum esse, æquum censebant Romani.
 « Non enim M. Acilium consulem legiones-
 » que Romanas Diophani & Achæis ad Ther-
 » mopylas pugnasse. » Diophanes adversus
 hæc purgare interdum sese gentemque; inter-
 dum de jure facti differere. Quidam Achæo-
 rum & initio eam se rem adspernatos testa-
 bantur, & tunc pertinaciam increpitabant
 prætoris: auctoribusque iis decretum est,
 ut T. Quinctio ea res permitteretur. Erat
 Quinctus, sicut adversantibus asper, ita, si
 cederes, idem placabilis. Omissa igitur con-
 tentione vocis vultusque, « Si utilem [inquit]
 » possessionem ejus insulæ censerem Achæis
 » esse, auctor essem senatui populoque Ro-
 » mano, ut eam vos habere finerent. Cete-
 » rum sicut testudinem, ubi conlecta in
 » suum tegumen est, tutam ad omnes ictus
 » video esse; ubi exserit partes aliquas,
 » quodcumque nudavit, obnoxium atque in-
 » firmum habere; haud dissimiliter vos, Achæi,

U. C. 561. » clausos undique mari, quæ intra Pelopon-
a. C. 191. » nesi sint terminos, ea & jungere vobis, &
 » juncta tueri facile; simul aviditate plura
 » amplectendi hinc excedatis, nuda vobis
 » omnia, quæ extra sint, & exposita ad om-
 » nes ictus esse. » Adficiente omni concilio,
 nec Diophane ultra tendere auso, Zacynthus
 Romanis traditur.

*Demetrius
 se Philippo
 dedit.*

XXXIII. PER idem tempus Philippus rex;
 proficiscentem consulem ad Naupactum per-
 cunctatus, si se interim, quæ defecissent ab
 societate Romana, urbes recipere vellet,
 permittente eo, ad Demetriadem copias ad-
 movit, haud ignarus, quanta (y) ibi tum
 perturbatio esset. Destituti enim ab omni spe,
 quum desertos se ab Antiocho, spem nullam
 in Ætolis esse cernerent, dies noctesque aut
 Philippi hostis adventum, aut infestiorum
 etiam, quo justius irati erant, Romanorum
 expectabant. Turba erat ibi incondita regio-
 rum: qui, primo pauci in præsidio relictæ;
 postea plures, plerique inermes, ex proelio
 adverso fuga delati, nec virium, nec animi
 fatis ad obsidionem tolerandam habebant.
 Itaque præmissis a Philippo, qui spem inpe-

(y) quanti Gron

trabilis veniæ ostendebant, responderunt, patere portas regi. Ad primum ejus ingressum principum quidam urbe excefferunt: Eurylochus mortem sibi conscivit. Antiochi milites (sic enim pacti erant) per Macedoniam Thraciamque, prosequentibus Macedonibus, ne quis eos violaret, Lysimachiam deducti sunt. Erant & paucæ naves Demetriade, quibus præerat Isidorus: eæ quoque cum præfecto suo dimissæ sunt. Inde Dolopiam, & Aperantiam, & Perrhæbiæ quasdam civitates recepit.

XXXIV. DUM hæc a Philippo geruntur; T. Quinctius, recepta Zacyntho ab Achaico concilio, Naupactum trajecit; quæ jam per duos menses (sed prope excidium erat) obpugnabatur, &, si capta vi foret, omne ibi nomen Ætolorum ad internecionem videbatur venturum. Ceterum, quamquam merito iratus erat Ætolis, quod solos obstrectasse gloriæ suæ, quum liberaret Græciam, meminerat, & nihil auctoritate sua motos esse, quum, quæ tum maxime acciderant, casura præmonens, a furioso incepto eos deterret; tamen, sui maxime operis esse credens, nullam gentem liberatæ a se Græciæ funditus

U. e. 561.
a. C. 191.

Quinctius
in Naupactum.

V. c. 561.
a. C. 191.

everti, obambulare muris, ut facile nosceretur ab Ætolis, cœpit. Confestim a primis stationibus cognitus est, vulgatumque per omnes ordines, Quinctium esse. Itaque, concursu facto undique in muros, manus pro se quisque tendentes, consonante clamore nominatim Quinctium orare, ut opem ferret ac servaret. Et tum quidem, quamquam moveretur his vocibus, manu tamen abnuit, quidquam opis in se esse. Ceterum, postquam ad consulem venit: « Utrum sefellit » (z) [inquit] te, M. Acili, quid agatur? » an, quum satis pervideas (a), nihil id » magnopere ad summam rem (b) pertinere » censes? » Erexerat exspectatione consulem; & « Quin expromis [inquit] quid rei sit? » Tum Quinctius: « Ecquid vides, te, devicto » Antiocho, in duabus urbibus obpugnandis » tempus terere, quum jam prope annus cir- » cumactus sit imperii tui? Philippum autem, » qui non aciem, non signa hostium vidit, » non solum urbes, sed tot jam gentes, Atha- » maniam, Perrhæbiam, Aperantiam, Dolo-

*Opem ejus
implorant
Ætoli.*

(z) fallit Gron. Crev.

(a) provideas Gron. Crev.

(b) rempublicam Gron. Crev.

»pam sibi adjunxisse? Atqui non tantum in- U. c. 561.
 »terest nostra, Ætolorum opes ac vires mi- a. C. 191.
 »nui, quantum, non supra modum Philip-
 »pum crescere, & victoriæ tuæ præmium
 »te militesque tuos nondum duas urbes,
 »Philippum tot gentes (c) Græciæ habere.»

XXXV. ADSENTIEBATUR his consul: sed pudor, si inrito incepto abscederet obsidione, obcurrerebat: tota inde Quinctio res permissa est. Is rursus ad eam partem muri, qua paullo ante vociferati Ætoli fuerant, rediit. Ibi quum inpensus orarent, ut misereretur gentis Ætolorum, exire aliquos ad se iussit. Phæneas ipse principesque alii extemplo egressi sunt. Quibus provolutis ad pedes, «Fortuna [inquit] vestra facit, ut & iræ
 »meæ & orationi temperem. Evenerunt, quæ
 »prædixi eventura. Et ne hoc quidem reli-
 »qui vobis est, ut indignis accidisse ea vi-
 »deantur. Ego tamen, forte quadam nutrien-
 »dæ Græciæ datus, ne ingratis quidem be-
 »nefacere abstitam. Mittite oratores ad con-
 »sulem, qui inducias tantum temporis pe-
 »tant, ut mittere legatos Romam possitis;

(c) nondum tot urbes, quot Philippum, gentes
 &c. Gron. Crev.

U. c. 561.
a. C. 191.

*Legatos
Romam
mittunt.*

» per quos senatui de vobis permittatis. Ego
» apud consulem deprecator defensorque vo-
» bis adero.» Ita, ut censuerat Quinctius,
fecerunt: nec adspernatus est legationem
consul. Inducisque in diem certam datis,
qua legatio renunciari ab Roma posset, so-
luta obsidio est, & exercitus in Phocidem
missus. Consul cum T. Quinctio ad Achai-
cum concilium Ægium trajecit. Ibi de Eleis
& de (d) exsulibus Lacedæmoniorum resti-
tuendis actum. Et neutra perfecta res, quia
suar gratiæ reservari eam Achæi, Elei per se
ipsi, quam per Romanos, maluerunt Achaico
contribui concilio. Epirotarum legati ad con-
sulem venerunt, quos non sincera fide in
amicitia fuisse satis constabat: militem ta-
men nullum Antiocho dederant. Pecunia
juvisse eum infimulabantur; legatos ad regem
ne ipsi quidem misisse inficiabantur. Iis peten-
tibus, ut in amicitia pristina esse liceret,
respondit consul, « Se utrum hostium, an
» pacatorum, eos numero haberet, nondum
» scire. Senatuum ejus rei judicem fore. Inte-
» gram se causam eorum Romam rejicere.
» Inducias ad id dierum nonaginta dare.»

(d) *de del. Gron. Crev.*

LIBER XXXVI CAP. XXXVI 157

Epirotæ Romam missi senatum adierunt. ^{U. c. 561.} ^{a. C. 191.} lis, magis quæ non fecissent hostilia, referentibus, quam purgantibus ea, de quibus arguebantur, responsum datum est, quo veniam impetrasse, non causam probasse, videri possent. Et Philippi regis legati sub idem tempus in senatum introducti, gratulantes de victoria. lis petentibus, ut sibi sacrificare in Capitolio, donumque ex auro liceret ponere in æde Jovis Optimi Maximi, permittum ab senatu. Centum pondo coronam auream posuerunt. Non responsum solum benigne legatis est; sed Philippi quoque filius Demetrius, qui obses Romæ erat, ad patrem reducendus legatis datus est. Bellum, quod cum Antiocho rege in Græcia gestum est a M. Acilio consule, hunc finem habuit.

XXXVI. ALTER consul P. Cornelius Scipio, Galliam provinciam forsitus, priusquam ad bellum, quod cum Boiis gerendum erat, proficisceretur, postulavit ab senatu, ut pecunia sibi decerneretur ad ludos, quos prætor in Hispania inter ipsum discrimen pugnae vovisset. Novum atque iniquum postulare est visus. Censuerunt ergo, « quos ludos inconsulto senatu ex sua unius sententia

*Ludi
Romæ
& ædes
dedicatæ.*

U. e. 561. » vovisset, eos uti de manubiis, si quam
a. C. 191. » pecuniam ad id reservasset, vel sua ipse
 » inpenſa faceret. » Eos ludos per dies decem
 P. Cornelius fecit. Per idem fere tempus
 ædes Matris Magnæ Idææ dedicata est :
 quam Deam is P. Cornelius, adveſtam ex
 Aſia P. Cornelio Scipione, cui poſt Africano
 fuit cognomen, P. Licinio conſulibus, in
 Palatium a mari detulerat. Locaverant ædem
 faciendam ex ſenatusconſulto M. Livius, C.
 Claudius cenſores, M. Cornelio, P. Sempro-
 nio conſulibus : tredecim annis poſt, quam
 locata erat, dedicavit eam M. Junius Brutus,
 ludique ob dedicationem ejus facti, quos
 primos ſcenicos fuiſſe, Antias Valerius (e)
 eſt auſtor, Megaleſia adpellatos. Item Juven-
 tatis ædem in circo maximo C. Licinius Lu-
 cullus duumvir dedicavit. Voverat eam ſex-
 decim annis ante M. Livius conſul, quo die
 Haſdrubalem exercitumque ejus cecidit ; idem
 cenſor eam faciendum locavit, M. Cornelio,
 P. Sempronio conſulibus. Hujus quoque dedi-
 candæ cauſſa ludi facti : & eo omnia cum
 majore religione facta, quod novum cum
 Antiocho inſtabat bellum.

(e) Valerius Antias, Gron. Crev.

XXXVII. PRINCIPIO ejus anni, quo hæc, jam profecto ad bellum M. Acilio, manente adhuc Romæ P. Cornelio consule, agebantur, boves duos domitos in Carinis per scallas pervenisse in tegulas ædificii, proditum memoriæ est. Eos vivos comburi, cineremque eorum dejici in Tiberim, aruspices iusserunt. Tarracinæ & Amiterni nunciatum est aliquoties lapidibus pluuisse; Minturnis ædem Jovis & tabernas circa forum de cœlo tactas esse; Vulturni in ostio fluminis duas naves fulmine ictas conflagrasse. Eorum prodigiorum causa libros Sibyllinos ex fenatusconsulto decemviri quum adissent, renunciarunt, « Jejunium instituendum Cereri esse, & id » quinto quoque anno servandum: & ut non » vendiale sacrum fieret, & unum diem » supplicatio esset. Coronati supplicarent: » & consul P. Cornelius, quibus Diis; » quibusque hostiis edidissent decemviri, » sacrificaret. Placatis Diis, nunc votis rite solvendis, nunc prodigiis expiandis, in provinciam proficiscitur consul, atque inde Cn. Domitium proconsulem, dimisso exercitu, Romam decedere iussit: ipse in agrum Boiorum legiones induxit.

U. e. 561.

a C. 191.

Prodigia.

U. c. 567.
a. C. 191.

*Ligures
fusi a
Minucio.*

*Boii caesi a
P. Corne-
lio Cos.*

XXXVIII. Sub idem fere tempus Ligures, lege sacrata coacto exercitu, nocte inprovise castra Q. Minucii proconsulis adgressi sunt. Minucius usque ad lucem intra vallum militem instructum tenuit; intentus, ne qua transcenderet hostis munimenta. Prima luce duabus simul portis eruptionem fecit. Nec primo inperu, quod speraverat, Ligures pulsati sunt: duas amplius horas dubium certamen sustinuerunt. Postremo, quum alia atque alia agmina erumperent, & integri fessis succederent ad pugnam, tandem Ligures, inter cetera etiam vigiliis confecti, terga dederunt. Caesa supra (f) quatuor millia hostium; ex Romanis sociisque minus trecenti perierunt, Duobus fere post mensibus P. Cornelius consul cum Boiorum exercitu signis conlatis egregie pugnavit. Duodetriginta millia hostium caesa, Antias Valerius scribit; capta tria millia & quadringentos; signa militaria centum viginti quatuor; equos mille ducentos triginta; carpenta ducenta quadraginta septem: ex victoribus mille quadringentos octoginta quatuor cecidisse. Ubi ut in numero scriptori parum fidei sit; (quia in augendo

(f) *super Gron. Crev.*

eo non alius intemperantior est) magnam U. c. 561.
a. C. 191. victoriam fuisse adparet, quod & castra capta sunt, & Boii post eam pugnam extemplo dediderunt sese, & quod supplicatio ejus victoriæ causa decreta ab senatu, victimæque majores cæsæ.

XXXIX. PER eosdem dies M. Fulvius Nobilior ex ulteriore Hispania ovans urbem est ingressus. Argenti transtulit duodecim millia pondo: bigati argenti centum (g) triginta: auri centum viginti septem pondo (h). P. Cornelius consul primo, obsidibus a Boiorum gente acceptis, agri parte fere dimidia eos multavit: quo, si vellet, populus Romanus colonias mittere posset. Inde, Romanam, ut ad triumphum haud dubium, decedens, exercitum dimisit, & adesse Romæ ad diem triumphi iussit. Ipse, postero die, quam venit, senatu in ædem Bellonæ vocato, quum de rebus ab se gestis differuisset, postulavit, ut sibi triumphanti liceret in urbem invehî. P. Sempronius Blæsus tribunus plebis,

*Triumphum petit
Cos.*

*Blæsus Tri-
Pl. differendum
censet.*

(g) inf. & Gron. Crev.

(h) auri centum viginti quinque Gron. Crev.

U. e. 561. » rum Gallicis semper juncta fuisse : eas inter
a. C. 191. » se gentes mutua ex propinquo ferre auxi-
 » lia. Si P. Scipio, devictis acie Boiis, aut
 » ipse cum victore exercitu in agrum Ligurum
 » transisset, aut partem copiarum Q. Minucio
 » misisset, qui jam tertium ibi annum dubio
 » detineretur bello, debellari cum Liguribus
 » potuisse. Nunc ad triumphum frequentan-
 » dum deductos esse milites, qui egregiam
 » navare operam reipublicæ potuissent: pos-
 » sent etiam, si senatus, quod festinatione
 » triumphi prætermisisset, id restituere
 » differendo triumpho vellet. Juberent, con-
 » sulem cum legionibus redire in provinciam;
 » dare operam, ut Ligures subigantur. Nisi
 » illi cogantur in jus judiciumque populi Ro-
 » mani, ne Boios quidem quieturos: aut pa-
 » cem, aut bellum utrobique habenda. De-
 » victis Liguribus, paucos post menses pro-
 » consulem P. Cornelium multorum exem-
 » plo, qui in magistratu non triumphaverunt,
 » triumphaturum esse. »

Cos. con-
cedi illico
postulat.

XL. AD ea consul, « Neque se Ligures
 » provinciam sortitum esse [ait] neque cum
 » Liguribus bellum gessisse, neque triumphum
 » de iis postulare. Q. Minucium confidere
 » brevi. »

» brevi, subactis iis, meritum triumphum U. e. 562,
a. C. 194.
 » postulaturum atque inpetraturum esse. Se
 » de Gallis Boiis postulare triumphum, quos
 » acie vicerit, castris exuerit: quorum gen-
 » tem, biduo post pugnam, totam acceperit
 » in deditionem: a quibus obsides abduxe-
 » rit, pacis futuræ pignus. Verum enimvero
 » illud multo majus esse, quod tantum nume-
 » rum Gallorum occiderit (i) in acie, quod
 » cum tot millibus certe Boiorum nemo ante
 » se imperator pugnaverit: plus partem dimi-
 » diam ex quinquaginta millibus hominum
 » cæsam, multa millia capta: senes pueros-
 » que Boiis superesse. Itaque id quemquam
 » mirari posse, cur victor exercitus, quum
 » hostem in provincia neminem reliquisset,
 » Romam venerit ad celebrandum consulis
 » triumphum? Quorum militum si & in alia
 » provincia opera uti senatus velit; utro
 » tandem modo promptiores ad aliud pericu-
 » lum novumque laborem ituros credat, si
 » persoluta iis sine detestatione prioris pe-
 » riculi laborisque merces sit, an si spem
 » pro re ferentes dimittant, jam semel in
 » prima spe deceptos? Nam, quod ad se

(i) ceciderit Gron, Crev.

U. c. 561.
a. C. 191.

Et impe-
rat.

» adtineat, sibi gloriae in omnem vitam illo die
 » satis quaesitum esse, quo se virum optimum
 » iudicatum ad accipiendam Matrem Idæam
 » misisset senatus. Hoc titulo, etsi nec con-
 » sulatus nec triumphus adjicitur (*k*), satis
 » honestam honoratamque P. Scipionis Nasicæ
 » imaginem fore. » Universus senatus non
 ipse modo ad decernendum triumphum con-
 sensit, sed etiam tribunum plebis auctoritate
 sua compulsi ad remittendam intercessionem.
 P. Cornelius consul triumphavit de Boiis. In
 eo triumpho Gallicis carpentis arma signaque
 & spolia omnis generis transvexit, & vasa
 ænea Gallica: & cum captivis nobilibus
 equorum quoque captorum gregem traduxit.
 Aureos torques transtulit mille quadringentos
 septuaginta unum (*l*). Ad hoc (*m*) auri
 pondo ducenta quadraginta septem (*n*) ar-
 genti infecti factique in Gallicis vasis, non
 infabre suo more factis, duo millia trecenta
 quadraginta pondo; bigatorum nummorum

(*k*) addatur Gron. Crev.

(*l*) unum del. Gron. Crev.

(*m*) hæc Gron. Crev.

(*n*) quinque Gron. Crev.

ducenta triginta quatuor. (o) Militibus, qui *U. G. 562*
 currum secuti sunt, trecentos (p) vicenos *a. C. 192.*
 quinos asses divisit; duplex centurioni; tri-
 plex equiti. Postero die, concione advocata,
 de rebus ab se gestis, & de injuria tribuni
 bello alieno se inligantis, ut suæ victoriæ
 fructu se defraudaret, quum differuisset, mi-
 lites exauctoratos dimisit.

XLI. DUM hæc in Italia geruntur, Antio-
 chus Ephesi securus admodum de bello Ro-
 mano erat, tamquam non transiturus in Asiam
 Romanis. Quam securitatem ei magna pars
 amicorum aut per errorem, aut adfentando
 faciebat. Hannibal unus, cujus eo tempore
 vel maxima (q) apud regem auctoritas erat,
 « Magis mirari se [aiebat] quod non jam in
 » Asia essent Romani, quam venturos dubi-
 » tare. Propius esse, in Asiam ex Græcia,
 » quam ex Italia in Græciam trajicere: &
 » multo majorem causam Antiochum, quam
 » Ætolos, esse. Neque enim mari minus,
 » quam terra, pollere Romana arma. Jampri-
 » dem classem circa Maleam esse. Audire se;

*Antiochi
 securitas.*

*Monita
 Hannibal.
 lis.*

(o) *tria Gron. Crev.*

(p) *trecentos Gron.*

(q) *ut maxima Gron. Crev.*

U. e. 567.
a. C. 191.

» se, nuper novas naves novumque impera-
» torem rei gerendæ causa ex Italia venisse.
» Itaque desineret Antióchus pacem sibi ipse
» spe vana facere. In Asia, & de ipsa Asia,
» brevi terra marique dimicandum ei cum
» Romanis esse: & aut imperium adimen-
» dum orbem terrarum adfectantibus, aut ipsi
» regnum amittendum. » Unus vera & provi-
» dere, & fideliter prædicere visus. Itaque
ipse rex navibus, quæ paratæ instructæque
erant, Chersonesum petit; ut ea loca, si
forte terra venirent Romani, præsiidiis firma-
ret. Ceteram classem Polyxenidam parare &
deducere iussit; speculatorias naves ad omnia
exploranda circa insulas dimisit.

Classis
Romana.

XLII. C. LIVIUS præfectus Romanæ classis,
cum quinquaginta navibus rectis profectus,
ab Roma Neapolim, quo ab fociis ejus oræ
convenire iusserat apertas naves, quæ ex
foedere debebantur, Siciliam inde petit:
fretoque Messanam prætervectus, quum sex
Punicas naves ad auxilium missas accepisset,
ab Rheginis Locrisque & ejusdem juris fociis
debitas exegisset naves, lustrata classe ad
Lacinium, altum petit. Corcyram, quam
primam Græciæ civitatum adiit, quum ve-

nisset, percunctatus de statu belli, (necdum enim omnia in Græcia perpacata erant) & ubi classis Romana esset, postquam audivit, circa Thermopylarum saltum in statione consulem ac regem esse, classem Piræei stare, maturandum ratus omnium rerum causa, pergit protinus navigare Peloponnesum. Samen Zacynthumque, quia partis Ætolorum maluerant esse, protinus depopulatus, Maleam petit : & , prospera navigatione usus , paucis diebus Piræeum ad veterem classem pervenit. Ad Scyllæum Eumenes rex cum tribus navibus occurrit; quum Æginæ diu incertus consilii fuisset, utrum ad tuendum rediret regnum, (audiebat enim Antiochum Ephesi navales terrestresque parare copias) an nusquam abscederet ab Romanis , ex quorum fortuna sua penderet. A Piræeo A. Atilius, traditis successori quinque & viginti navibus tectis, Romam est profectus. Livius una & octoginta rostratis navibus, multis præterea minoribus, quæ aut apertæ rostratæ, aut sine rostris speculatoriæ erant, Delum trajecit.

XLIII. Eo fere tempore consul Acilius Naupactum obpugnabat. Livium Deli per

U. c. 561.
a. C. 197.

V. c. 567.
a. C. 197.

aliquot dies (& est ventosissima regio inter Cycladas, fretis alias majoribus, alias minoribus divisas) adversi venti tenuerunt. Polyxenidas, certior per dispositas speculatorias naves factus, Deli stare Romanam classem; nuncios ad regem misit. Qui, omissis, quæ in Hellesponto agebat, cum rostratis navibus, quantum adcelerare potuit, Ephesum rediit: & consilium extemplo habuit, faciendæne periculum navalis certaminis foret. Polyxenidas negabat cessandum: « & utique prius confligendum, quam classis Eumenis » & Rhodiæ naves jungerentur Romanis. » Ita numero non ferme in pares futuros se, » ceteris omnibus superiores (r), & celeritate navium, & varietate auxiliorum. Nam » Romanas naves, quum ipsas inscite factas » immobiles esse, tum etiam, ut quæ in » terram hostium veniant, oneratas commeatu » venire: suas autem, ut pacata omnia circa » se relinquentes, nihil præter militem atque » arma habituras. Multum etiam adjuturam » notitiam maris terrarumque & ventorum: » quæ omnia ignaros turbatura hostes essent. » Movit omnes auctor consilii, qui & re con-

*Antiochus
cum ea pu-
gnandum
decernit.*

(r) non ferme in pares futuros; ipsum ceteris omnibus superiorem &c. Gron.

filium exsecuturus erat. Biduum in adparatu
 morati : tertio die centum navibus , quarum U. c. 561.
 septuaginta testæ , ceteræ apertæ , minoris a. C. 191.
 omnes formæ , erant , profecti Phocæam
 petierunt. Inde , quum audisset , adpropin-
 quare jam Romanam classem , rex , quia non
 interfuturus navali certamini erat , Magne-
 siam , quæ ad Sipyllum est , concessit , ad ter-
 restres copias comparandas. Classis ad Cyf-
 funtem portum Erythræorum , tamquam ibi
 aptius expectatura hostem , contendit. Ro-
 mani , ubi primum aquilones (ii namque per
 aliquot dies tenuerant) cecidere , ab Delo
 Phanas , portum Chiorum in Ægæum mare
 versum , petunt : inde ad urbem circumegere
 naves , commeatuque sumto , Phocæam traji-
 ciunt. Eumenes , Elæam ad suam classem
 profectus , paucis post inde diebus , cum
 quatuor & viginti navibus testis , apertis
 pluribus , paullo a Phocæa ad Romanos , pa-
 rantes instruentesque se ad navale certamen ,
 rediit. Inde centum quinquaginta testis navi-
 bus , apertis ferme quinquaginta , profecti ,
 primo , aquilonibus transversis quum urge-
 rentur in terram , cogeantur tenui agmine
 prope in ordinem singulæ naves ire ; deinde ,

U. e. 561. ut lenita paullum vis venti est, ad Cory-
a. C. 191 cum portum, qui super Cysfuntem est, co-
 nati sunt trajicere.

*Pugna
 pavalis.*

XLIV. POLYXENIDAS, ut adpropinquare
 hostes adlatum est, occasione pugnandi læ-
 tus, sinistrum ipse cornu in altum extendit,
 dextrum cornu præfectos navium ad terram
 explicare jubet, & æqua fronte ad pugnam
 procedebat. Quod ubi vidit Romanus, vela
 contrahit, malosque inclinat, & simul ar-
 mamenta componens, opperitur insequentes
 naves. Jam ferme triginta in fronte erant,
 quibus ut æquaret lævum cornu, dolonibus
 erectis altum petere intendit: jussis, qui
 sequebantur, adversus dextrum cornu prope
 terram proras dirigere. Eumenes agmen co-
 gebat. Ceterum, ut demendis armamentis
 tumultuari primum cœptum est, & ipse,
 quanta maxima celeritate potest, concitat
 naves. Jam omnibus in conspectu erant; (s)
 duæ Punicæ naves antecedeabant Romanam
 classem, quibus obviæ tres fuerunt regiæ
 naves. Et ut in numero impari, duæ regiæ
 unam circumfistunt: & primum ab utroque
 latere remos detergunt: deinde transcendent
 armati, & dejectis cæsisque propugnatori.

(s) Jam omnes in conspectu erant; Crev.

bus, navem capiunt. Una, quæ compari Marte concurrerat, postquam captam alteram navem vidit, priusquam a tribus simul circumveniretur, retro ad classem refugit. Livius indignatione accensus, prætoria nave in hostes tendit. Adversus quam eadem spe duæ, quæ Punicam unam navem circumvennerant, quum inferrentur, demittere in aquam remos ab utroque latere remiges stabilientiæ navis causa iussit, & in advenientes hostium naves ferreas manus injicere, &, ubi pugnam pedestri similem fecisset, meminisse Romanæ virtutis, nec pro viris ducere regia mancipia. Haud paullo facilius, quam ante duæ unam, tunc una duas naves expugnavit, cepitque. Et jam classes quoque undique concurrerant, & passim permixtis navibus pugnabatur. Eumenes, qui extremus commisso certamine advenerat, ut animadvertit lævum cornu hostium ab Livio turbatum, dextrum ipse, ubi æqua pugna erat, invadit:

XLV. NEC ita multo post primum ab lævo cornu fuga cæpit. Polyxenidas enim, ut virtute militum haud dubie superari se vidit, sublati dolonibus effuse fugere inten-

*U. c. 567.
a. C. 102.*

*Vincunt
Romani.*

V. c. 56.
a. C. 191.

dit : mox idem & , qui prope terram cum Eumene contraxerant certamen , fecerunt. Romani & Eumenes , quoad subficere remiges potuerunt , & in spe erant extremi agminis vexandi , fatis pertinaciter secuti sunt. Postquam celeritate navium , utpote levium , suas commeatu onustas eludi frustra tendentes viderunt , tandem abstiterunt ; tredecim captis navibus cum milite ac remige , decem demersis. Romanæ classis una Punica navis , in primo certamine ab duabus circumventa , periit. Polyxenidas non prius , quam in portu Ephesi , fugæ finem fecit. Romani eo die , unde egressa regia classis erat , manserunt : postero die hostem persequi intenderunt. Medio fere in cursu obviæ fuere iis quinque & viginti testæ Rhodiæ naves , cum Pausistrato præfecto classis. Iis adjunctis , Ephesum hostem persecuti , ante ostium portus acie instructa steterunt. Postquam confessionem victis fatis expresserunt , Rhodii & Eumenes domos dimissi : Romani , Chium petentes , Phoenicuntem primum portum Erythrææ terræ prætervecti , nocte anchoris jactis , postero die in insulam ad ipsam urbem trajecerunt. Ubi paucos dies remige maxime reficiendo

morati, Phocæam transmittunt. Ibi relictis *U. c. 567.*
 ad præsidium urbis quatuor quinquereimis, *a. C. 191.*
 ad Canas classis venit : & , quum jam hiems
 adpeteret, fossa valloque circumdatis naves
 subductæ. Exitu anni comitia Romæ habita, *Comitia,*
 quibus creati sunt consules L. Cornelius Sci-
 pio & C. Lælius , intuentibus cunctis ad
 finiendum cum Antiocho bellum. Postero die
 prætores creati , M. Tuccius, L. Auruncu-
 leius, Cn. Fulvius, L. Æmilius, P. Junius,
 C. Atinius Labeo.

EPITOME
LIBRI XXXVII LIVIANI

L. CORNELIUS SCIPIO consul, legato *P. Scipione Africano* (qui se legatum fratris futurum dixerat, si ei Græcia provincia decerneretur, quum *C. Lælio*, qui multum in senatu poterat, ea provincia dari videretur) profectus ad bellum adversum *Antiochum* gerendum, in *Asiam* primus omnium Romanorum ducum trajecit. *Æmilius Regillus* adversus regiam classem *Antiochi* feliciter pugnavit ad *Myonnesum*, *Rhodiis* adjuvantibus. *Filius Africani* ab *Antiocho* captus, patri remissus est. *M. Acilius Glabrio* de *Antiocho*, quem Græcia expulerat, & de *Ætolis* triumphavit. Victo deinde *Antiocho* a *L. Cornelio Scipione*, adjuvante *Eumene* rege *Pergami*, *Attali filio*, pax data est ea conditione, ut omnibus provinciis circa *Taurum montem* cederet. *Eumeni*, quo

juvante Antiochus viclus erat, regnum
 ampliatum. Rhodiis quoque, qui &
 ipsi juverant, quædam civitates concessæ.
 Colonia deducta est Bononia. Æmilius
 Regillus, qui præfectos Antiochi navali
 certamine vicerat, navalem triumphum
 duxit. L. Cornelius Scipio, qui cum
 Antiocho debellaverat, cognomine fratri
 exæquatus, Asiaticus adpellatus est.

LIBER XXXVII

I

*U. c. 562.
a. C. 190.*

*L. Corne-
lio, C. La-
lio Coss.*

*Ætoli le-
gati in fœda
pace di-
missi.*

L. CORNELIO SCIPIONE, C. Lælio confus-
libus, nulla prius secundum religiones acta
in senatu res est, quam de Ætolis. Et legati
eorum insistere, quia brevem induciarum
diem habebant; & ab T. Quintio, qui tum
Romam ex Græcia redierat, adjuti sunt.
Ætoli, ut quibus plus in misericordia sena-
tus, quam in causa, spei esset, suppliciter
egerunt, veteribus benefactis nova pensan-
tes maleficia. Ceterum & præsentis interro-
gationibus undique senatorum, confessionem
magis noxæ, quam responsa, exprimentium,
fatigati sunt, & excedere curia jussi, magnum
certamen præbuere. Plus ira, quam miseri-
cordia, in causa eorum valebat; quia non
ut hostibus modo, sed tanquam indomitæ &
infociabili genti, succensebant. Per aliquot
dies quum certatum esset, postremo neque
dari, neque negari pacem placuit. Duæ con-
ditiones eis latæ sunt: vel senatui liberum
arbitrium de se permitterent; vel mille talen-
tum darent, eosdemque amicos atque inimi-

cos haberent. Exprimere cupientibus, quarum *U. e. 562^a*
 rerum in se arbitrium senatui permetterent, *a. C. 190.*
 nihil certi responsum est. Ita infecta pace
 dimissi, urbe eodem die, Italia intra quin-
 decim dies excedere iussi. Tum de consulum
 provinciis cœptum est agi. Ambo Græciam *Provincia.*
 cupiebant. Multum Lælius in senatu poterat.
 Is, quum senatus aut fortiri, aut comparare
 inter se provincias consules iussisset, eleganti-
 us facturos dixit, si iudicio Patrum, quam si
 forti, eam rem permisissent. Scipio, responso
 ad hoc dato, « cogitaturum, quid sibi facien-
 » dum esset, » cum fratre uno locutus, ius-
 susque ab eo permittere audacter senatui,
 renunciat collegæ, « facturum se, quod is
 » censeret. » Quum res, aut nova, aut ve-
 rustate exemplorum memoriæ jam exoletæ,
 relata expectatione certaminis senatum ere-
 xisset, P. Scipio Africanus dixit, « Si L. Sci- *Africanus*
 » pioni fratri suo provinciam Græciam (a) *fratri*
 » decrevissent, se legatum iturum. » Hæc *legatus,*
 vox, magno adfensu audita, sustulit certa-
 men. Experiri libebat, utrum plus regi An-
 tiocho in Hannibale victo, an in victore
 Africano consuli legionibusque Romanis,

(a) Græciam del. Crep.

U. c. 562. auxilii foret : ac prope omnes Scipioni Græ-
a. C. 190. ciam, Lælio Italiam decreverunt.

II. PRÆTORES inde provincias fortiti, L. Aurunculeius urbanam, Cn. Fulvius peregrinam, L. Æmilius Regillus classem, P. Junius Brutus Tuscos, M. Tuccius Apuliam & Brutios, C. Atinius Siciliam. Consuli deinde, cui Græcia provincia decreta erat, ad eum exercitum, quem a M. Acilio (duæ autem legiones erant) accepturus esset, in supplementum addita peditum civium Romanorum tria millia, equites centum, & socium Latini nominis quinque millia, equites ducenti : & adjectum, ut, quum in provinciam venisset, si e republica videretur esse, exercitum in Asiam trajiceret. Alteri consuli totus novus exercitus decretus ; duæ legiones Romanæ, & socium Latini nominis quindecim millia peditum, equites sexcenti. Exercitum ex Liguribus Q. Minucius (jam enim confectam provinciam scripserat, & Ligurum omne nomen in deditionem venisse) traducere in Boios, & P. Cornelio proconsuli tradere, jussus. Ex agro, quo victos bello multaverat Boios, deductæ urbanæ legiones, quæ priore anno conscriptæ erant, M. Tuccio præ-

prætori datæ, & socium ac (b) Latini nominis peditum quindecim millia, equites sexcenti, ad Apuliam Bruttiosque obtinendos. A. Cornelio superioris anni prætori, qui Bruttios cum exercitu obtinuerat, imperatum, si ita consuli videretur, ut legiones in Ætoliâ trajectas M. Acilio traderet, si is manere ibi vellet. Si Acilius redire Romanam mallet, ut A. Cornelius cum eo exercitu in Ætoliâ remaneret. C. Atinium Labeonem provinciam Siciliam exercitumque a M. Æmilio accipere placuit, & in supplementum scribere ex ipsa provincia, si vellet, peditum duo millia, & centum equites. P. Junius Brutus in Tuscos exercitum novum, legionem unam Romanam, & decem millia socium ac Latini nominis scribere, & quadringentos equites; L. Æmilius, cui provincia maritima erat, viginti naves longas, & socios navales a M. Junio prætore superioris anni accipere iussus, & scribere ipse mille navales socios, duo millia peditum: cum iis navibus militibusque in Asiam proficisci, & classem a C. Livio accipere. Duas

(b) ac del. Gron. Crev. paullo infra eadem loco servatur.

U. S. 562.
a. C. 190.

Hispanias Sardiniamque obtinentibus prorogatum in annum imperium est, & iidem exercitus decreti. Siciliae Sardiniaeque binæ eo anno decumæ frumenti imperatæ: Siculum omne frumentum in Ætoliā ad exercitum portari iustum: ex Sardinia pars Romam, pars in Ætoliā, eodem quo Siculum.

Prodigia.

III. PRIUSQUAM consules in provincias proficiscerentur, prodigia per pontifices procurari placuit. Romæ Junonis Lucinæ templum de cœlo tactum erat, ita ut fastigium valvæque deformarentur. Puteolis pluribus locis murus & porta fulmine icta, & duo homines exanimati. Nursiæ sereno fati constabat nimbū ortum: ibi quoque duos liberos homines exanimatos. Terra apud sepluisse Tusculani nunciabant, & Reatini mulam in agro suo peperisse. Ea procurata, Latinæque instauratæ; quod Laurentibus carnis, quæ dari debet, data non fuerat. Supplicatio quoque earum religionum causa fuit, quibus Diis decemviri ex libris ut (c) fieret, ediderunt. Decem ingenui, decem virgines, patrimi omnes matrimique, ad id sacrificium adhibiti: & decemviri nocte lactentibus rem

(c) ut dicit Gronovius, Cereæ

divinam fecerunt. P. Cornelius Scipio Africanus, priusquam proficisceretur, fornicem in Capitolio adversus viam, qua in Capitolium ascenditur, cum signis septem auratis, & duobus equis, & marmorea duo labra ante fornicem posuit. Per eosdem dies principes Ætolorum tres & quadraginta inter quos Damocritus & frater ejus erant, ab duabus cohortibus, missis a M. Acilio, Romam deducti, & in Lautumias coniecti sunt. Cohortes inde ad exercitum redire, L. Cornelius consul iussit. Legati a Ptolemæo & Cleopatra, regibus Ægypti, gratulantes quod M. Acilius consul Antiochum regem Græcia expulisset, venerunt: adhortantesque, ut in Asiam exercitum trajicerent (d), « omnia » perculsa metu non in Asia modo, sed » etiam in Syria, esse; reges Ægypti ad ea, » quæ censuisset senatus, paratos fore. » Gratia regibus actæ: legatis munera dari iussa, in singulos quaternum millium æris.

IV. L. CORNELIUS consul, peractis, quæ Romæ agenda erant, pro concione edixit, ut milites, quos ipse in supplementum scripsisset, quique in Brutiis cum A. Cornelio

(d) traduceret Gron. Crev.

*U. e. 562.
a. C. 190.*

proprætore essent, ut hi omnes Idibus Quin-
tilibus Brundisium convenirent. Item tres
legatos nominavit, Sex. Digitium, L. Apu-
stium, C. Fabricium Luscinum, qui ex ora
maritima undique naves Brundisium contra-
herent: &, omnibus jam paratis, paludatus
Scipio Cos. proficiscitur. ab urbe est profectus. Ad quinque millia
voluntariorum ex Romanis sociisque, qui

*Solis deli-
quium.*

emerita stipendia sub imperatore P. Africano
habebant, præsto fuere exeunti consuli, &
nomina dederunt. Per eos dies, quibus est
profectus ad bellum consul, ludis Apollina-
ribus, ante diem quintum Idus Quinctiles,
cælo sereno interdiu obscurata lux est,
quum luna sub orbem solis subisset. Et L.
Æmilius Regillus, cui navalis provincia
evenerat, eodem tempore profectus est. L.
Aurunculeio negotium ab senatu datum est,
ut triginta quinqueremes, viginti trire-
mes faceret; quia fama erat, Antiochum
post proelium navale majorem classem ali-
Ætolorum senatus. quanto reparare. Ætoli, postquam legati ab
Roma retulerunt, nullam spem pacis esse;

quamquam omnis ora maritima eorum, quæ
in Peloponnesum versa est, depopulata ab
Achæis erat, periculi magis, quam damni;

memores, ut Romanis intercluderent iter, Coracem montem occupaverunt. Neque enim dubitabant, ad obpugnationem Naupacti eos principio veris redituros esse. Acilio, qui id expectari sciebat, satius visum est, inopinatam adgredi rem, & Lamiam obpugnare. Nam & a Philippo prope ad excidium adductos esse; & tunc eo ipso, quod nihil tale timerent, obprimi incautos posse. Profectos ab Elatia primum in hostium terra circa Sperchium amnem posuit castra: inde nocte motis signis, prima luce corona moenia est adgressus.

V. MAGNUS pavor ac tumultus, ut in re improvisa, fuit. Constantius tamen, quam quis facturos crederet, in tam subito periculo, quum viri propugnarent, feminae tela omnis generis saxaque in muros gererent, jam (e) multifariam scalis adpositis, urbem eo die defenderunt. Acilius, signo receptui dato, suos in castra medio ferme die reduxit: & tunc cibo & quiete refectis corporibus, priusquam praetorium dimitteret, denunciavit, « ut ante lucem armati paratique » essent. Nisi expugnata urbe, se eos in castra

*U. e. 562.
a. C. 190.*

*Lamia
obpugnata
ab
Acilio.*

(e) jam del. Gron. Crer.

V. c. 562.
a. C. 190.

» non reducturum. » Eodem tempore, quo pridie, pluribus locis adgressus, quum oppidanos jam vires, jam tela, jam ante omnia animus deficeret, intra paucas horas urbem cepit. Ibi, partim divendita, partim divisa præda, consilium habitum, quid deinde faceret. Nemini ad Naupactum iri placuit, occupato ad Coracem ab Ætolis saltu. Ne tamen segnia æstiva essent, & Ætoli non impetratam pacem ab senatu nihilominus per suam cunctationem haberent, obpugnare Acilius Amphissam statuit. Ab Heraclea per Etam exercitus eo ductus. Quum ad mœnia castra posuisset, non corona, sicut Lamiam, sed operibus obpugnare urbem est adortus. Pluribus simul locis aries admovebatur; & quum quaterentur muri, nihil adversus tale machinationis (f) genus parare, aut comminisci oppidani conabantur. Omnis spes in armis & audacia erat. Eruptionibus crebris & stationes hostium, & eos ipsos, qui circa opera & machinas erant, turbabant.

*Cof. in
provin-
ciam
genit.*

VI. MULTIS tamen locis murus decussus erat, quum adlatum est, successorem, Apolloniæ exposito exercitu, per Epirum ac Thessaliam venire. Cum tredecim millibus

(f) obpugnationis Creva.

peditum & quingentis equitibus consul vene-
 niebat. Jam in sinum Maliacum venerat: &
 præmissis Hypatam, qui tradere urbem jube-
 rent, postquam responsum est, nihil, nisi ex
 communi Ætolorum decreto, facturos; ne
 teneret se obpugnatio Hypatæ, nondum
 Amphissa recepta, præmissio fratre Africano,
 Amphissam ducit. Sub adventum eorum op-
 pidani, relicta urbe, (jam enim magna ex
 parte nudata moenibus erat) in arcem, quam
 inexpugnabilem habent, omnes armati atque
 inermes concessere. Consul sex millia ferme
 passuum inde posuit castra. Eo legati Athe-
 nienfes primum ad P. Scipionem, prægres-
 sum agmen, sicut ante dictum est, deinde
 ad consulem venerunt, deprecantes pro Æto-
 lis. Clementius responsum ab Africano tulerunt:
 qui, causam relinquendi honeste
 Ætolici belli quærens, Asiam & regem An-
 tiochum spectabat; jusseratque Athenienses,
 non Romanis solum, ut pacem bello præ-
 ferrent, sed etiam Ætolis persuadere. Cele-
 riter, auctoribus Atheniensibus, frequens ab
 Hypata legatio Ætolorum venit: & spem
 pacis eis sermo etiam Africani, quem prio-
 rem adierunt, auxit, commemorantis, « mil-

U. e. 562.
 a. C. 190.

Ætoli
 pacem
 quarunt.

U. c. 562.
a. C. 190.

» tas gentes populosque in Hispania prius ;
» deinde in Africa, in fidem suam venisse,
» In omnibus se majora clementiæ benignita-
» tisque, quam virtutis bellicæ, monumenta
» reliquisse. » Perfecta videbatur res, quum
aditus consul idem illud responsum retulit,
quo fugati ab senatu fuerant. Eo tamquam
novo quum ic̄ti Ætoli essent, (nihil enim
nec legatione Atheniensium, nec placido
Africani responso profectum videbant) re-
ferre ad suos dixerunt velle.

VII. REDITUM inde Hypatam est, nec
consilium expediebatur. Nam neque, unde
mille talentum daretur, erat ; & , permisso
libero arbitrio, ne in corpora sua sæviretur,
metuebant. Redire itaque eosdem legatos ad
consulem & Africanum iusserunt, & petere,
ut, si dare vere pacem, non tantum osten-
dere, frustrantes spem miserorum, vellent,
aut ex summa pecuniæ demerent, aut per-
missionem extra civium corpora fieri juberent.
Nihil inpetratum, ut mutaret consul, & ea
quoque inrita legatio dimissa est. Secuti &
Athenienses sunt : & princeps legationis
eorum Echedemus fatigatos tot repulsis Æto-
los, & complorantes inutili lamentatione

fortunam gentis, ad spem revocavit; auctor
 inducias sex mensium petendi, ut legatos
 Romam mittere possent. « Dilationem nihil
 » ad præsentia mala, quippe quæ ultima ef-
 » sent, adjecturam: levare per multos casus,
 » tempore interposito, præsentes clades posse.»
 Auctore Echedemo iidem missi, prius P. Sci-
 pione convento, per eum inducias temporis
 ejus, quod petebant, a consule inpetrave-
 runt: &, soluta obsidione Amphissæ, M.
 Acilius, tradito consuli exercitu, provincia
 decessit: & consul ab Amphissa Thessaliam
 repetit, ut per Macedoniam Thraciamque
 duceret in Asiam. Tum Africanus fratri,
 « Iter, quod insistis, L. Scipio, ego quoque
 » adprobo: sed totum id vertitur in volun-
 » tate Philippi. Qui, si imperio nostro fidus
 » est, & iter, & commeatus, & omnia,
 » quæ in longo itinere exercitus alunt juvant-
 » que, nobis suppeditabit. Si is destituat,
 » nihil per Thraciam satis tutum habebis.
 » Itaque prius regis animum explorari placet.
 » Optime explorabitur, si nihil ex præparato
 » agentem obprimet, qui mittetur.» Ti. Sem-
 pronius Gracchus, longe tum acerrimus ju-
 venum ad id delectus, per dispositos equos

U. e. 562.
 a. C. 190.

*Inducias
 inpetrant.*

V. c. 562.
a. C. 190.

prope incredibili celeritate ab Amphissa (inde enim est dimissus) die tertio Pellam pervenit. In convivio reus erat, & in multum vini processerat: ea ipsa remissio animi suspicionem demisit, novare eum quidquam velle. Et tum quidem comiter acceptus hospes. Postero die commeatus exercitui paratos benigne, pontes in fluminibus factos, vias, ubi transitus (g) difficiles erant, munitas vidit. Hæc referens eadem, qua ierat, celeritate Thaumacis obcurrit consuli. Inde certiore & majore spe lætus exercitus ad præparata omnia in Macedoniam pervenit. Venientes regio adparatu & accepit, & prosecutus est rex. Multa in eo & dexteritas, & humanitas visa, quæ commendabilia apud Africanum erant; virum sicut ad cetera egregium, ita a comitate, quæ sine luxuria esset, non aversum. Inde non per Macedoniam modo, sed etiam Thraciam, prosequente & præparante omnia Philippo, ad Hellepontum perventum est.

*Antiochus
classem
reparat.*

VIII. ANTIOCHUS post navalem ad Corycum pugnam, quum totam hiemem liberam in adparatus terrestres maritimosque habuisset, classi maxime reparandæ, ne tota maris

(g) *transitu Gron. Crev.*

LIBER XXXVII CAP. VIII 187

possessione pelleretur, intentus fuerat. Sub-
 currebat, « Superatum se, quum classis ab-
 » fuisset Rhodiorum. Quod si ea quoque (nec
 » commissuros Rhodios, ut iterum moraren-
 » tur) certamini adesset, magno sibi navium
 » numero opus fore, ut viribus & magnitu-
 dine classem hostium æquaret. » Itaque &
 Hannibalem in Syriam miserat ad Phœnicum
 arcessendas naves, & Polyxenidam, quo
 minus prospere gesta res erat, eo enisus &
 eas, quæ erant, reficere, & alias parare
 naves iussit. Ipse in Phrygia hibernavit, un-
 dique auxilia arcessens. Etiam in Gallogræ-
 ciam miserat : bellicosiores ea tempestate
 erant, Gallicos adhuc, nondum exfoleta stirpe
 gentis, servantes animos. Filium Seleucum
 in Æolide reliquerat cum exercitu ad mari-
 timas continendas urbes; quas illinc a Perga-
 mo Eumenes, hinc a Phocæa Erythrisque
 Romani sollicitabant. Classis Romana, sicut
 ante dictum est, ad Canas hibernabat. Eo
 media ferme hieme rex Eumenes cum duo-
 bus millibus peditum, equitibus centum,
 venit. Is, quum magnam prædam agi posse
 dixisset ex hostium agro, qui circa Thyatira
 esset, hortando perpulit Livium, ut quinque

U. c. 562.

a. C. 190.

U. e. 562. millia militum secum mitteret. Missi ingen-
a. C. 190. tem prædam inra paucos dies averterunt.

IX. INTER hæc Phocææ seditio orta, quibusdam ad Antiochum multitudinis animos avocantibus. Gravia hiberna navium erant; grave tributum, quod togæ quingentæ imperatæ erant, cum quingentis tunicis; gravis etiam inopia frumenti, propter quam naves quoque & præsidium Romanum excessit. Tum vero liberata metu factio erat, quæ plebem in concionibus ad Antiochum trahebat. Senatus & optimates in Romana societate perstandum censebant: defectionis auctores plus apud multitudinem valuerunt. Rhodii, quo magis cessatum priore ætate erat, eo maturius æquinoctio verno eundem Pausistratum classis præfectum cum sex & triginta navibus miserunt. Jam Livius a Canis cum triginta navibus & septem quadriremibus, quas secum Eumenes rex adduxerat, Hellepontum petebat; ut ad transitum exercitus, quem terra venturum opinabatur, præpararet, quæ opus essent. In portum, quem vocant Achæorum, classem primam advertit. Inde Ilium ascendit, sacrificioque Minervæ facto, legationes finitimas ab

*Classis
 Romana
 Hellepontum
 petit.*

Elæunte, & Dardano, & Rhoeteo, tradentes in fidem civitates suas, benigne audivit. *U. e. 562.
a. C. 190.*
 Inde ad Hellepontii fauces navigat; &, decem navibus in statione contra Abydum relictis, cetera classe in Europam ad Sestum (*h*) obpugnandam trajecit. Jam subeuntibus armatis muros fanatici Galli primum cum sollemni habitu ante portam occurrunt. Jussu se matris Deum famulos Deæ venire memorant, ad precandum Romanum, ut parceret moenibus urbiq;ue. Nemo eorum violatus est: mox universus senatus cum magistratibus ad dedendam urbem processit. Inde Abydum trajecta classis. Ubi quum, tentatis per conloquia animis, nihil pacati responderetur, ad obpugnationem sese expediebant.

X. DUM hæc in Helleponto geruntur, *Polyxenidas fraudem Pisistrato fruit.*
 Polyxenidas regius Præfectus, (erat autem exsul Rhodius) quum audisset, profectam ab domo popularium suorum classem, & Pausistratum præfectum superbe quædam & contemtim in se concionantem (*i*) dixisse, præcipuo certamine animi adversus eum sumto, nihil aliud dies noctesque agitabat

(*h*) *Seston Gron. Crev.*

(*i*) *concionatum Gron. Crev.*

U. c. 562.
a. C. 190.

animo, quam ut verba magnifica ejus rebus
confutaret. Mittit ad eum hominem & illi
notum, qui diceret, «Et se Pausistrato pa-
» triæque suæ magno usui, si liceat, fore;
» & a Pausistrato se restitui in patriam pos-
» se.» Quum, quonam modo ea fieri pos-
sunt, mirabundus Pausistratus percunctaretur,
fidem petenti dedit agendæ communiter
rei, aut silentio tegendæ. Tum internuncius,
«regiam classem aut totam, aut majorem
» ejus partem, Polyxenidam traditurum ei.
» Pretium tanti meriti nullum aliud pacisci,
» quam reditum in patriam.» Magnitudo rei,
nec ut crederet, nec ut adspnaretur dicta,
effecit. Panormum Samiæ terræ petit: ibique
ad explorandam rem, quæ oblata erat, sub-
stitit (k). Ultro citroque nuncii cursare:
nec fides ante Pausistrato facta est, quam
coram nuncio ejus Polyxenidas sua manu
scripsit, «se ea, quæ pollicitus esset, factu-
» rum, » signoque suo impressas tabellas mi-
sit. Eo vero pignore velut auctoratum sibi
proditorem ratus est. Neque enim eum, qui
sub rege viveret, commissurum fuisse, ut
adversus semet ipsum indicia manu sua testatz

(k) *substitit* Crev.

daret. Inde ratio simulatæ proditionis composita. « Omnium (l) se rerum adparatum omiffurum, » Polyxenidas dicere; « non remigem, » non socios navales ad classem frequentes » habiturum : subducturum per simulationem » reficiendi quasdam naves : alias in propin- » quos portus dimiffurum : paucas ante por- » tum Ephesi in falò habiturum; quas, si » exire res cogeret, objecturus certamini » foret. Quam negligentiam Polyxenidam in classe sua habiturum Pausiftratus audivit, eam ipse extemplo habuit. Partem navium ad com meatus arcessendos Halicarnassum, partem Samum ad urbem misit : ut paratus esset, quum signum adgrediendi a proditore accepisset. Polyxenidas augere simulando errorem : subducit quasdam naves, alias velut subducturus esset, navalia reficit : remiges ex hibernis non Ephesum arcessit, sed Magnesium occulte cogit.

XI. FORTE quidam Antiochi miles, quum Samum rei privatæ caussa venisset, pro speculatore deprehensus (m) deducitur Panor-

(l) Omnem Gron. Crqv.

(m) comprehensus Gron. Crqv.

U. e. 562.
a. C. 190.

mum ad præfectum. Is percunctanti ; quid Ephesi ageretur, incertum metu, an erga suos haud sincera fide, omnia aperit : classem instructam paratamque in portu stare : remigium omne Magnesium ad Sipylum missum : per paucas naves subductas esse, & navalia tegi : numquam intentius rem navalem administratam esse. Hæc ne pro veris audirentur, animus errore & spe vana præoccupatus fecit. Polyxenidas, satis omnibus comparatis, nocte remige a Magnesia arcescens, deductisque raptim, quæ subductæ erant, navibus, quum diem non tam in adparatu absumsisset, quam quod conspici proficiscentem classem nolebat ; post solis occasum profectus septuaginta navibus testis, vento adverso, ante lucem Pygela portum tenuit. Ubi quum interdiu ob eandem causam quiesset, nocte in proxima Samiæ terræ trajecit. Hinc Nicandro quodam archipirata quinque (n) navibus testis Palinurum jussu petere, atque inde armatos, qua proximum per agros iter esset, Panormum ad tergum hostium ducere, ipse interim, classe divisa, ut ex utraque parte fauces portus teneret, Panormum petit. Pausistratus primo, ut in re necopi-

(n) cum quinque Gron, Crey,

nata,

hata, turbatus parumper, deinde vetus miles, celeriter conlecto animo, terra melius arceri, quam mari, hostes posse ratus, armatos duobus agminibus ad promontoria, quæ cornibus objectis ab alto portum faciunt: ducit inde facile telis ancipitibus hostem submoturus. Id inceptum ejus Nicander a terra visus (n) quum turbasset, repente mutato consilio, naves conscendere omnes jubet. Tum vero ingens pariter militum nautarumque trepidatio orta, & velut fuga in naves fieri, quum se mari terraque simul cernerent circumventos. Pausistratus, unam viam salutis esse ratus, si vim facere per fauces portus, atque erumpere in mare apertum posset, postquam conscendisse suos vidit, sequi ceteris jussis, ipse princeps concitata nave remis ad ostium portus tendit. Superantem jam fauces navem ejus Polyxenidas tribus quinqueremibus circumstifit. Navis rostro icta subprimitur: telis obruuntur propugnatores: inter quos & Pausistratus inpigre pugnans interficitur. Navium reliquarum ante portum aliarum, aliarum in portu deprehensarum, quædam a Nicandro, dum moliuntur a terra, captæ

(n) missus Gron.

Tom. IX.

U. C. 562
A. C. 190.

Pausistratus
interficiuntur.

N

M. c. 562.
a. C. 190.

Quinque tantur Rhodiæ naves cum duabus Cois effugerunt, terrore flammæ micantis via sibi inter confertas naves facta; contis enim binis a prora prominentibus trullis ferreis multum conceptum ignem præ se portabant. Erythrææ triremes, quum haud procul a Samo Rhodiis navibus, quibus ut essent præsidio, veniebant, obviæ fugientibus fuissent, in Hellespontum ad Romanos cursum averterunt. Sub idem tempus Seleucus proditam Phocæam, porta una per custodes aperta, recepit; & Cyme aliæque ejusdem oræ urbes ad eum metu defecerunt.

XII. DUM hæc in Æolide geruntur, Abydus quum per aliquot dies obsidionem tollerasset, præsidio regio tutante moenia, jam omnibus fessis, Philota quoque præfecto præsidii permittente, magistratus eorum cum Livio de conditionibus tradendæ urbis agebant. Rem distinebat, quod, utrum armati, an inermes, emitterentur regii, parum conveniebat. Hæc agentibus quum intervenisset nuncius Rhodiorum cladis, emissa de manibus res est. Metuens enim Livius, ne successu tantæ rei elatus Polyxenidas classem, quæ ad Canas erat, obprimeret, Abydi obsi-

dione custodiaque Hellepontii extemplo relicta, naves, quæ subductæ Canis erant, deduxit. Et Eumenes Elæam venit. Livius omni classe, cui adjunxerat triremes duas Mitylenæas, Phocæam petit. Quam quum teneri valido regio præsidio audisset, nec procul Seleuci castra esse; depopulatus maritimam oram, & præda maxime hominum raptim in naves inposita, tantum moratus, dum Eumenes cum classe adsequeretur, Samum petere intendit. Rhodiis primo audita clades simul pavorem, simul luctum ingentem fecit. Nam, præter navium militumque jacturam, quod floris, quod roboris in juventute fuerat, amiserant; multis nobilibus secutis inter cetera auctoritatem Pausistrati, quæ inter suos merito maxima erat. Deinde, quod fraude capti, quod a cive potissimum suo forent, in iram luctus vertit. Decem extemplo naves, & diebus post paucis decem alias, præfecto omnium Eudamo, miserunt: quem, aliis virtutibus bellicis haudquaquam Pausistrato parem, cautiorem, quo minus animi erat, ducem futurum credebant. Romani & Eumenes rex in Erythræam primum classem (o) applicuerunt. Ibi noctem unam morati;

(o) applicaverunt Gron. Crey,

N 2

U. e. 562
s. C. 1909

Rhodiis
rum
luctus

Deinde
w.

V. c. 362.
n. C. 190.

postero die Corycum Teiorum promontorium tenuerunt. Inde quum in proxima Samiæ vellent trajicere, non expectato solis ortu, ex quo statum cœli notare gubernatores possent, in incertam tempestatem miserunt. Medio in cursu, aquilone in septentrionem verso, exasperato fluctibus mari jactari cœperunt.

XIII. POLYXENIDAS, Samum petituros ratus hostes, ut se Rhodiæ classi conjungerent, ab Epheso profectus, primo ad Myonnesum stetit: inde ad Macrin (quam vocant) insulam trajecit, ut prætervehentis classis si quas aberrantes ex agmine naves posset, aut postremum agmen obportune adoriretur. Postquam sparsam tempestate classem vidit, occasionem primo adgrediendi ratus, paullo post increbrescente vento, & majores jam volvente fluctus, quia pervenire se ad eos videbat non posse, ad Æthaliæ insulam trajecit, ut inde postero die Samum ex alto petentes naves adgrederetur. Romani, pars exigua, primis tenebris portum Samiæ desertum tenuerunt: classis cetera, noctem totam in alto jactata, in eundem portum decurrit. Ibi ex agrestibus cognito, hostium naves ad

Æthalam stare, consilium habitum, utrum
 extemplo decernerent, an Rhodiam exspecta-
 rent classem. Dilata re, (ita enim placuit)
 Corycum, unde venerant, trajecerunt. Poly-
 xenidas quoque, quum frustra stetisset, Ephe-
 sum rediit. Tum Romanæ naves vacuo ab
 hostibus mari Samum trajecerunt. Eodem &
 Rhodia classis post dies paucos venit. Quam
 ut expectatam esse adpareret, profecti extem-
 plo sunt Ephesum, ut aut decernerent navali
 certamine, aut, si detrectaret hostis pugnam,
 (quod plurimum intererat ad animos civi-
 tatum) timoris confessionem exprimerent.
 Contra fauces portus instructa in frontem
 navium acie stetero. Postquam nemo adver-
 sus ibat, classe divisa, pars in salo ad ostium
 portus in anchoris stetit; pars in terram mi-
 lites exposuit. In eos, jam ingentem prædam
 late depopulato agro agentes, Andronicus
 Macedo, qui in præsidio Ephesi erat, jam
 mœnibus adpropinquantes eruptionem fecit;
 exutosque magna parte prædæ ad mare ac
 naves redegit. Postero die, infidiis medio
 ferme viæ positis, ad eliciendum extra mœ-
 nia Macedonem, Romani ad urbem agmine
 ierunt: inde, quum ea ipsa suspicio, ne quis

U. c. 562.
 a. C. 190.

Romana
 classis ante
 Ephesum.

U. e. 562. exiret, deterruisset, redierunt ad naves : &
a. C. 190. terra marique fugientibus certamen hostibus,
 Samum, unde venerat, classis repetit. Inde
 duas sociorum ex Italia, duas Rhodias trire-
 mes cum præfecto Epicrate Rhodiorum ad
 fretum Cephallenæ tuendum prætor misit.
 Infestum id latrocinio Lacedæmonius Hy-
 bristas cum juventute Cephallenum faciebat :
 clausumque jam mare commeatibus Italicis
 erat.

*Æmilius
 Livio
 ad
 navale
 imperium
 succedit.*

XIV. PIRÆEI L. Æmilio Regillo, succe-
 denti ad navale imperium, Epicrates obcur-
 rit. Qui, audita clade Rhodiorum, quum
 ipse duas tantum quinqueremes haberet, Epi-
 cratem cum quatuor navibus in Asiam secum
 reduxit. Profecutæ etiam apertæ Athenien-
 sium naves sunt. Ægeo mari trajecit. Eodem
 Timasirates Rhodius cum duabus quadrire-
 mibus ab Samo nocte intempesta venit : de-
 ductusque ad Æmiliam, præsidii causa se
 missum, ait, quod eam oram maris infestam
 onerariis regiæ naves excursionibus crebris
 ab Helleſponto atque Abydo facerent. Tra-
 jicienti Æmilio a Chio Samum duæ Rhodiæ
 quadriremes missæ obviam ab Livio, & rex
 Eumenes cum duabus quinqueremibus obcur-

rit. Samum postquam ventum est, accepta a Livio classe, & sacrificio, ut adsolet, rite facto, Æmilius consilium advocavit. Ibi C. Livius, (is enim est primus rogatus sententiam) « Neminem fidelius dare posse consilium [dixit] quam eum, qui id alteri suaderet, quod ipse, si in eodem loco esset, facturus fuerit. Se in animo habuisse, tota classe Ephesum petere, & onerarias ducere multa saburra gravatas, atque eas in faucibus portus subprimere. Et eo minoris molimenti ea claustra esse, quod, in fluminis modum, longum, & angustum, & vadosum ostium portus sit. Ita ademturum se maris usum hostibus fuisse, inutilemque classem facturum.

XV. NULLI ea placere sententia. Eumenes rex quæsit, « Quid tandem? ubi demersis navibus frenassent claustra maris, utrum libera sua classe abscessuri inde forent ad opem ferendam sociis, terroremque hostibus præbendum? an nihilominus tota classe portum obsessuri? Sive enim abscedant, cui dubium esse, quin hostes extracturi demersas moles sint, & minore molimento aperturi portum, quam obstruatur? Sin

U. c. 562.

a. C. 190.

*Consilium
advocat.*

U. C. 562. » autem manendum ibi nihilominus sit, quid
 a. C. 190. » adtinere, claudi portum? Quin contra,
 » illos, tutissimo portu, opulentissima urbe
 » fruentes, omnia Asia præbente, quieta æssi-
 » va acturos: Romanos, aperto in mari flucti-
 » bus tempestatibusque objectos, omnium
 » inopes, in assidua statione futuros: ipsos
 » magis adligatos inpeditosque, ne quid eo-
 » rum, quæ agenda sint, possint agere, quum
 » ut hostes clausos habeant. » Eudamus,
 præfectus Rhodiæ classis, magis eam sibi dis-
 » plicere sententiam ostendit, quam ipse, quid
 censeret faciendum, dixit. Epicrates Rhodius,
 « Omissa in præsentia Epheso, mittendam
 » navium partem in Lyciam [censuit] &
 » Patara, caput gentis, in societatem adjun-
 » genda. In duas res magnas id usui fore: &
 » Rhodios, pacatis contra insulam suam terris,
 » totis viribus incumbere in unius belli, quod
 » adversus Antiochum sit, curam posse: &
 » eam classem, quæ in Lycia compararetur,
 » intercludi, ne Polyxenidæ jungatur. »
 Hæc maxime movit sententia. Placuit tamen,
 Regillum tota classe evehi ad portum Ephesi,
 ad inferendum hostibus terrorem.

XVI. C. LIVIUS cum duabus quinqueremibus Romanis, & quatuor quadriremibus Rhodiis, & duabus apertis Smyrnæis, in Lyciam est missus, Rhodum prius iussus adire, & omnia cum iis communicare consilia. Civitates, quas prætervectus est, Miletus, Myndus, Halicarnassus, Cnidus, Cous, imperata enise fecerunt. Rhodum ut est ventum, simul &, ad quam rem missus esset, iis exposuit, & consuluit eos. Adprobantibus cunctis, & ad eam, quam habebat, classem adsumtis tribus quadriremibus, navigat Patara. Primo secundus ventus ad ipsam urbem ferebat eos, sperabantque, subito terrore aliquid moturos. Postquam, circumagente se vento, fluctibus dubiis volvi cœptum est mare, pervicerunt quidem remis, ut tenerent terram: sed neque circa urbem tuta statio erat, nec ante hostium portus in salvo stare poterant, aspero mari, & nocte imminente. Prætervecti moenia portum Phœnicunta, minus duum millium spatio inde distantem, petiere, navibus ab (p) maritima vitutum: sed altæ rupes insuper imminebant, quas celeriter oppidani, adsumtis regiiis mili-

U. e. 562
a. C. 190.

Livius
mittitur
in
Lyciam,

V. c. 562.
a. C. 190.

tibus, quos in præsidio habebant, ceperunt. Adversus quos Livius, quamquam erant iniqua ac difficilia ad exitus loca, Iffæos auxiliares & Smyrnæorum expeditos juvenes misit. Ii, dum missilibus primo & adversus paucos levibus excursionibus lacebatur magis, quam conferebatur, pugna, sustinuerunt certamen: postquam plures ab urbe adfluebant, & jam omnis multitudo effundebatur, timor incescit Livium, ne & auxiliares circumvenirentur, & navibus etiam ab terra periculum esset: ita non milites solum, sed etiam navales socios, remigum turbam, quibus quisque poterat telis, armatos in prælium eduxit. Tum quoque anceps pugna fuit; neque milites solum aliquot, sed L. Apustius tumultuario prælio cecidit. Postremo tamen fusi fugatique sunt Lycii, atque in urbem compulsi: & Romani cum haud incruenta victoria ad naves redierunt. Inde in Telmessicum (q) profecti sinum, qui latere uno Cariam, altero Lyciam contingit, omissa Patara amplius tentandi spe, Rhodii domum dimissi sunt. Livius prætervectus Asiam, in Græciam transmisit, ut conventis

(q) *Telmessicum* Gron. *Crev.*

Scipionibus, qui tum circa Theſſaliam erant, in Italiam trajiceret.

*U. e. 562.
a. C. 190.*

XVII. *ÆMILIUS*, postquam omiſſas in Lycia res, & Livium profectum in Italiam cognovit, quum ipse ab Epheso, repulſus tempeſtate, inrito incepto Samum revertiſſet, turpe ratus, tentata frustra Patara eſſe, proficiſci eo tota claſſe, & ſumma vi adgredi urbem ſtatuit. Miletum & ceteram oram ſociorum præterveſti, in Bargylletico (r) ſinu exſcensionem ad Jaſſum fecerunt. Urbem regium tenebat præſidium: agrum circa Romani hoſtiliter depopulati ſunt. Miſſis deinde, qui per conloquia principum & magiſtratum tentarent animos, poſtquam nihil in poteſtate ſua reſponderunt eſſe, ad urbem obpugnandam ducit. Erant Jaſſenſium exſules cum Romanis: ii frequentes Rhodios orare inſtiterunt, « Ne urbem, & vicinam ſibi, & » cognatam, innoxiam perire ſinerent. Sibi » exſilii nullam aliam cauſam eſſe, quam » fidem erga Romanos. Eadem vi regionum, » qua ipſi pulſi ſint, teneri eos, qui in urbe » maneant. Omnium Jaſſenſium unam mentem » eſſe, ut ſervitutem regiam effugerent. »

*Æmilius
tota claſſe
proficiſci-
tur in Ly-
ciam.*

(r) *Bargylletico Crev,*

V. c. 562. Rhodii, moti precibus, Eumene etiam rege
a. C. 190. adsumto, simul suas necessitudines commemo-
 rando, simul obseſſæ regio præſidio ur-
 bis caſum miſerando, pervicerunt, ut obpu-
 gnatione abſiſteretur. Profeſti inde, pacatis
 ceteris, quum oram Aſiæ lægerent, Loryma
 (portus adverſus Rhodum eſt) pervenerunt.
 Ibi in principiis fermo primo inter tribunos
 militum ſecretus oritur, deinde ad aures
 ipſius Æmilii pervenit, abduci claſſem ab
 Epheso, ab ſuo bello: ut ab tergo liber re-
 liſtus hoſtis in tot propinquas ſociorum ur-
 bes omnia inpune conari poſſet. Movere ea
 Æmilium: vocatoſque Rhodios quum per-
 cunctatus eſſet, utrumnam Pataris univerſa
 claſſis in portu ſtare poſſet, quum respon-
 diſſent, non poſſe; cauſſam naſtus omittendæ
 rei, Samum (s) reduxit naves.

*Samum
 repetit.*

XVIII. PER idem tempus Seleucus, Antiochi
 filius, quum per omne hibernorum tempus
 exercitum in Æolide continuiſſet, partim
 ſociis ferendo opem, partim, quos in ſocie-
 tatem perlicere non poterat, depopulandis,
 tranſire in fines regni Eumenis, dum is pro-
 cul ab domo cum Romanis & Rhodiis Lyciæ

(s) *reducit* *Græc.*

maritima obpugnaret, statuit. Ad Elæam *U. c. 562.*
 primo infestis signis accessit : deinde, omiffa *a. C. 190.*
 obpugnatione urbis, agros hostiliter depopu-
 latus, ad caput arcemque regni Pergamum
 ducit obpugnandum (t). Attalus primo, sta-
 tionibus ante urbem positis, & excursionibus
 equitum levisque armaturæ, magis lacef-
 sebat, quam sustinebat, hostem. Postremo,
 quum, per levia certamina expertus, nulla
 parte virium se parem esse, intra mœnia se
 recepisset, obsideri urbs cœpta est. Eodem
 ferme tempore & Antiochus, ab Apamea
 profectus, Sardibus primum, deinde haud
 procul Seleuci castris, ad caput Caici amnis
 stativa habuit, cum magno exercitu mixto
 variis ex gentibus. Plurimum terroris in
 Gallorum mercede conductis quatuor milli-
 bus erat. Hos, paucis admixtis, ad pervas-
 tandum passim Pergamenum agrum misit.
 Quæ postquam Samum sunt nunciata, primo
 Eumenes, avocatus domestico bello, cum
 classe Elæam petit : inde, quum præsto fuis-
 sent equites peditumque expediti, præsidio
 eorum tutus, priusquam hostes sentirent,
 aut moverentur, Pergamum contendit. Ibi

*Seleucus
 Antiochi
 filius
 Pergamum
 obpugnat.*

(t) oppugnandam Gron.

U. c. 562.
a. C. 190

rursus levia per excursiones proelia fieri
cœpta, Eumene summæ rei discrimen haud
dubie detrectante. Paucos post dies Romana
Rhodiaque classis, ut regi opem ferrent,
Elæam ab Samo venerunt. Quos ubi expo-
suisse copias Elææ, & tot classes in unum
convenisse portum, Antiocho adlatum est;
& sub idem tempus audivit, consulem cum
exercitu jam in Macedonia esse, pararique,
quæ ad transitum Hellepontis opus essent;
tempus venisse ratus, prius, quam terra
marique simul urgueretur, agendi de pace,
tumultum quemdam adversus Elæam castris
cepit. Ibi peditum omnibus copiis relictis,
cum equitatu (erant autem sex millia equi-
tum) in campos sub ipsa Elææ mœnia des-
cendit, misso caduceatore ad Æmilium,
velle se de pace agere.

*Antiochus
de pace
agit.*

XIX. ÆMILIUS, Eumene a Pergamo ad-
cito, adhibitis & Rhodiis, consilium habuit.
Rhodii haud adspernari pacem: Eumenes,
«Nec honestum esse [dicere] eo tempore de
»pace agi; nec exitum rei inponi posse. Qui
»enim [inquit] aut honeste, inclusi mœni-
»bus & obfessi velut (u), leges pacis acci-

(u) velut del. Gron. Crev.

» piemus ? aut cui rata ista pax erit, quam *U. c. 562.*
 » sine consule, non ex auctoritate senatus, *a. C. 190.*
 » non jussu (v) populi Romani pepigeri-
 » mus (x) ? Quæro enim, pace per te facta,
 » rediturusne extemplo in Italiam sis, classem
 » exercitumque deducturus ? an expectatu-
 » rus, quid de ea re consuli placeat, quid
 » senatus censeat, aut populus jubeat ? Restat
 » ergo, ut maneat in Asia, & rursus in hi-
 » berna copiæ reductæ, omisso bello, exhau-
 » riant comitatibus præbendis socios : dein-
 » de (si ita visum sit iis, penes quos potestas
 » fuerit) instauremus novum de integro bel-
 » lum : quod possumus, si ex hoc inpetu
 » rerum nihil prolatando remittitur, ante
 » hiemem, Diis volentibus, perfecisse. » Hæc *Renuit*
 » sententia vicit, responsumque Antiocho est, *Æmilius.*
 ante consulis adventum de pace agi non posse.
 Antiochus, pace nequidquam tentata, evasta-
 tis (y) Elænsium primum, deinde Perga-
 menorum agris, relicto ibi Seleuco filio ;
 Adramytteum hostiliter itinere facto, petit
 agrum opulentum, quem vocant Thebes

(v) non jussu l. injussu Gron. Crev.

(x) peregerimus Gron.

(y) vastatis Gron. Crev.

U. c. 562.
a. C. 190.

campum, carmine Homeri nobilitatum. Neque alio ullo loco Asiae major regibus militibus parta est praeda. Eodem Adramitteum, ut urbi praesidio essent, navibus circumvecti, Aemilius & Eumenes venerunt.

*Achai
Pergamum
intromissi.*

XX. PER eosdem forte dies Elaeam ex Achaia mille pedites cum centum equitibus, Diophane omnibus his copiis praeposito, accesserunt. Quos egressos navibus obviam missi ab Attalo nocte Pergamum deduxerunt. Veterani omnes & periti belli erant, & ipse dux Philopœmenis, summi tum omnium Graecorum imperatoris, discipulus. Qui bi-duum simul ad quietum hominum equorumque, & ad visendas hostium stationes, quibus locis temporibusque accederent recipe-rentque sese, sumserunt. Ad radices fere col-lis, in quo posita est urbs, regii succede-bant. Ita libera ab tergo populatio erat, nul-lo ab urbe, ne in stationes quidem qui pro-cul jacularetur, excurrente. Postquam semel compulsi metu se mœnibus incluserunt, con-tentus eorum, & inde negligentia, apud regios oritur; non stratos, non infrenatos magna pars habebant equos. Paucis ad arma & ordines relictis, dilapsi ceteri sparserant

fe toto passim campo, pars in juvenales (z) *U. e. 5623*
 lusuf lasciviamque versi, pars vescentes sub *a. C. 1906*
 umbra, quidam somno etiam strati. Hæc
 Diophanes ex alta urbe Pergamo contem-
 platus, arma suos capere, & ad iussa (a)
 præsto esse jubet: ipse Attalum adiit, & in
 animo sibi esse dixit, hostium stationem ten-
 tare. Ægre id permittente Attalo, quippe
 qui centum equitibus adversus trecentos,
 mille peditibus cum quatuor millibus pugna-
 turum cerneret, porta egressus, haud pro-
 cul statione hostium, occasionem opperiens,
 confedit. Et qui Pergami erant, amentiam
 magis, quam audaciam, credere esse: & hos-
 tes, paullisper in eos versi, ut nihil moveri
 viderunt, nec ipsi quidquam ex solita negle-
 gentia, insuper etiam eludentes paucitatem,
 mutarunt. Diophanes quietos aliquamdiu
 suos, velut ad spectaculum modo educos,
 continuit: postquam dilapsos ab ordinibus
 hostes vidit, peditibus, quantum adcelerare
 possent, sequi iussis, ipse princeps inter
 equites cum turma sua, quam posset effusif-
 simis habenis, clamore ab omni simul peditæ

*Achæi
 Pergamò
 erumpunt*

(z) juveniles Gron. Crev.

(a) portam Gron. Crev.

Tom. IX.

V. c. 562.
a. C. 190.

atque equite sublato, stationem hostium in-
provise invadit. Non homines solum, sed
equi etiam territi, quum vincula abruptissent,
trepidationem & tumultum inter suos fece-
runt; pauci stabant inpavidus equi: eos ipsos
non sternere, non infrenare, aut ascendere
facile poterant, multo majorem, quam pro
numero equitum terrorem Achæis inferen-
tibus. Pedites vero ordinati & præparati
sparsos per negligentiam, & semisomnos (b)
prope adorti sunt: cædes passim fugaque
per campos facta est. Diophanes, secutus
effusus, quoad tutum fuit, magno Achæo-
rum genti decore parto, (spectaverant enim
e mœnibus Pergami non viri modo, sed fe-
minæ etiam) in præsidium urbis rediit.

*Altera
eruptio:*

XXI. POSTERO die regiæ, magis compo-
sitæ & ordinatæ, stationes quingentis passi-
bus longius ab urbe posuerunt castra: &
Achæi eodem ferme tempore, atque in eum-
dem locum processerunt. Per multas horas
intenti utrimque velut jam futurum inpetum
expectavere: postquam haud procul occasu
solis redeundi in castra tempus erat, regii
signis conlatis abire agmine, ad iter magis,

(b) semisomnes Gron, Crev.

quam ad pugnam, composito, cœpere. Quie-
vit Diophanes, dum in conspectu erant.
Deinde eodem, quo pridie, inpetu in postre-
mum agmen incurrit; tantumque rursus pa-
voris ac tumultus incussit, ut, quum terga
cæderentur, nemo pugnandi caussa restiterit:
trepidantesque, & vix ordinem agminis ser-
vantes, in castra compulsi sunt. Hæc Achæo-
rum audacia Seleucum ex agro Pergameno
movere castra cœgit. Antiochus, postquam
Romanos & Eumenem ad tuendum Adra-
mitteum venisse audivit, ea quidem urbe
abstinuit, depopulatus agros. Peræam inde,
coloniam Mitylenæorum expugnavit. Cot-
ton, & Corylenus, & Aphrodisias, & Gre-
ne, primo inpetu captæ sunt. Inde per Thya-
tira Sardes rediit. Seleucus, in maritima
ora permanens, aliis terrori, aliis præsidio
erat. Classis Romana cum Eumene Rhodiis-
que Mitylenen primo, inde retro, unde pro-
fecta erat, Elæam rediit. Inde Phocæam
petentes ad insulam, quam Bachium vocant,
(inminet urbi Phocæensium) adpulerunt, &
quibus ante abstinerant templis signisque,
(egregie autem exornata insula erat) quum
hostiliter diripuissent, ad ipsam urbem trans-

U. c. 562
a. C. 190.

Pergamæ
obsidio
solvitur.

V. c. 562. miserunt. Eam divisis inter se partibus quum
a. C. 190. obpugnarent, & viderent, sine operibus, armis scalisque capi non posse; missum ab Antiocho præsidium trium millium armatorum quum intrasset urbem; extemplo, obpugnatione omissa, classis ad insulam se recepit, nihil aliud quam depopulato circa urbem hostium agro.

XXII. INDE placuit Eumenem domum dimitti, & præparare consuli atque exercitui, quæ ad transitum Hellesponti opus essent: Romanam Rhodiamque classem redire Samum, atque ibi in statione esse, ne Polyxenidas ab Epheso moveret. Rex Elæam, Romani & Rhodii Samum redierunt. Ibi M. Æmilius, frater prætoris, decessit. Rhodii celebratis exsequiis, adversus classem, quam fama erat ex Syria venire, tredecim suis navibus, & una Coa quinquere mi, altera Gnidia, Rhodum, ut ibi in statione essent, profecti sunt. Biduo ante, quam Eudamus cum classe a Samo veniret, tredecim a Rhodo naves cum Pamphilida præfecto adversus eandem Syriacam classem missæ, adsumtis navibus quatuor, quæ Cariæ præsidio erant, obpugnantibus regiis, Dædala & quædam alia parva castella

*Rhodia
 naves
 adversus
 classem
 Syriacam
 proficiscuntur.*

obsidione exemerunt. Eudamum confestim
 exire placuit. Additæ huic quoque sunt ad *U. c. 562.*
 eam classem, quam habebat, sex apertæ na- *a. C. 190.*
 ves. Profectus quum, quantum adcelerare
 poterat, maturasset, ad portum, quem Me-
 gisten vocant, prægressos consequitur. Inde
 uno agmine Phaselidem quum venissent, op-
 timum visum est, ibi hostem opperiri.

XXIII. IN confinio Lyciæ & Pamphylia *Phaselis.*
 Phaselis est: prominet penitus in altum,
 conspiciturque prima terrarum Rhodum a
 Cilicia petentibus, & procul navium præbet
 prospectum. Eo maxime, ut in obvio classi
 hostium essent, electus locus est. Ceterum,
 quod non providerunt, & loco gravi, &
 tempore anni, (medium enim æstatis erat)
 ad hoc insolito odore ingruere morbi vulgo,
 maxime in remiges, cœperunt. Cujus pesti-
 lentia metu profecti, quum præterveheren-
 tur Pamphylum finum, ad Eurymedontem
 amnem adpulsæ classe, audiunt ab Aspendiis,
 ad Sidam jam hostes esse. Tardius navigave-
 rant regii, adverso tempore Etesiarum, quod
 yelut statum Favoniis ventis esset. Rhodio-
 rum duæ & triginta quadriremes, & (c)

(c) & del. Gron Cree,

U. c. 562. quatuor triremes fuere. Regia classis septem
a. C. 190. & triginta majoris formæ navium erat, in
 quibus tres hepteres & quatuor hexeres ha-
 bebat. Præter has decem triremes erant. Et
 hi (d) adesse hostes ex specula quadam cogno-
 vere. Utraque classis postero die luce prima,
 tamquam eo die pugnatura, e portu movit :
 & , postquam superavere Rhodii promontor-
 rium, quod ab Sida prominet in altum, ex-
 templo & conspecti ab hostibus sunt, & ipsi
 eos viderunt. Ab regis (e) sinistro cornu,
 quod ab alto objectum erat, Hannibal, dex-
 tro Apollonius, purpuratorum unus, præ-
 erat. Et jam in frontem directas habebant
 naves. Rhodii longo agmine veniebant. Prima
 prætoriana navis Eudami erat; cogeat agmen
 Chariclitus; Pamphilidas mediæ classi præ-
 erat. Eudamus, postquam hostium aciem in-
 structam & paratam ad concurrendum vidit,
 & ipse in altum evehitur, & deinceps, quæ
 sequebantur, servantes ordinem in frontem
 dirigere jubet. Ea res primo tumultum præ-
 buit. Nam nec sic in altum evectus erat,
 ut ordo omnium navium ad terram explicari
 posset: & festinans ipse præpropere cum

*Pugna in-
 ter regios
 &
 Rhodios.*

(d) alii Gron,

(e) regio Gron,

quinque folis navibus Hannibali obcurrit. *U. C. 562.*
A. C. 190.
 Ceteri, quia in frontem dirigere jussi erant, non sequebantur. Extremo agmini loci nihil ad terram relictum erat; trepidantibusque iis inter se, jam in dextro cornu adversus Hannibalem pugnabatur.

XXIV. SED momento temporis & navium virtus, & usus rei maritimæ terrorem omnem Rhodiis demisit. Nam & in altum celeriter evectæ naves locum post se quæque venienti ad terram dedere; & si qua concurrerat rostro cum hostium navi, aut proram lacerabat, aut remos detergebat, aut libero inter ordines discurfu prætervecta, in puppim inpetum dabat. Maxime exterruit heptemis regia, a multo minore Rhodia nave uno ictu demersa. Itaque jam haud dubie dexterum cornu hostium in fugam inclinabat. Eudamum in alto, multitudine navium maxime Hannibal, ceteris omnibus longe præstantem, urgebat: & circumvenisset, ni signo sublato ex prætoria nave, (quo dispersam classem in unum colligi mos erat) omnes, quæ in dextro cornu vicerant, naves ad opem ferendam suis concurrissent, tum & Hannibal, quæque circa eum erant

*Vincunt
Romani.*

U. e. 562.

C. 190

naves, capeffunt fugam : nec infequi Rhodiï, ex magna parte ægris, & ob id celerius feffis remigibus, potuerunt. Quum in alto, ubi fuffiterant, cibo reficerent vires, contemplatus Eudamus hostes, claudas mutilatasque (e) naves apertis navibus remulco trahentes, viginti paullo amplius integras abfcedentes, e turri prætorix navis fíentio factó, « Ex- » furgite, [inquit] & egregium fpectaculum » capeffite oculis ! » Confurrexere omnes, contemplatique trepidationem fugamque hoftium, prope una voce exclamavere omnes, ut fequerentur. Ipfius Eudami multis íctibus vulnerata navis erat. Pamphilidam & Chariclitum infequi, quoad putarent tutum, juffit. Aliquamdiu fecuti funt : poftquam terræ adpropinquabat Hannibal, veriti ne includerentur vento in hoftium ora, ad Eudamum revefti, hepterem captam, quæ primo concurfu ícta erat, ægre Phafelidem pertraxerunt. Inde Rhodum, non tam victoria læti, quam alius alium accusantes, quod, quum potuiffet, non omnis fubmerfa aut capta classis hoftium foret, redierunt. Hannibal, íctus uno prælio adverfo, ne tum quidem

(e) *mutilasque* Creva

prætervehi Lyciam audebat, quum conjungi ^{U. s. 565.}
 veteri regiæ classi quamprimum cuperet. Et, ^{a. C. 190.}
 id ne ei facere liberum esset, Rhodii Char-
 clitum cum viginti navibus rostratis ad Pata-
 ra & Megisten portum miserunt. Eudamum
 cum septem navibus maximis ex ea classe,
 cui præfuerat, Samum redire ad Romanos
 jusserunt; ut, quantum consilio, quantum
 auctoritate valeret, compelleret Romanos ad
 ad Patara obpugnanda.

XXV. MAGNAM lætitiâ Romanis jam
 prius nuncius victoriæ, deinde adventus ad-
 tulit Rhodiorum. Et adparebat, si ea cura
 Rhodiis demta esset, vacuos eos tuta ejus
 regionis maria præstaturos. Sed, profectio
 Antiochi ab Sardibus, ne obrimerentur ur-
 bes maritimæ, abscedere custodia Ionix at-
 que Æolidis prohibuit (f). Pamphilidam cum
 quatuor navibus tectis ad eam classem,
 quæ circa Patara erat, miserunt. Antio-
 chus non civitatum modo, quæ circa se
 erant, contrahebat præfidia; sed ad Prusiam,
 Bithyniæ regem, miserat legatos literasque,
 quibus transitum in Asiam Romanorum incre-
 pabat: « Venire eos ad omnia regna tollenda,

*Antiochus
 Prusiam
 ad bellum
 concitat.*

(f) prohibuerunt Gron. Crev.

U. c. 562. » ut nullum usquam orbis terrarum , nisi
a. C. 190. » Romanum , imperium esset. Philippum &
 » Nabin expugnatos ; se tertium peti. Ut
 » quisque proximus ab obpresso fit , per om-
 » nes velut continens incendium pervasurum.
 » Ab se gradum in Bithyniam fore , quando
 » Eumenes in voluntariam servitutem con-
 » cessisset. » His motum Prusiam literæ Sci-
 » pionis consulis , sed magis ejus fratris Afri-
 » cani , ab suspicione tali averterunt : qui ,
 præter consuetudinem perpetuam populi Ro-
 mani augendi omni honore regum sociorum
 majestatem , domesticis ipse exemplis Prusiam
 ad promerendam amicitiam suam compulit.
 « Regulos se acceptos in fidem in Hispania
 » reges reliquisse. Masinissam non in patrio
 » modo locasse regno , sed in Syphaciis , a
 » quo ante expulsus fuisset , regnum inpo-
 » suisse. Et esse eum non Africæ modo re-
 » gum longe opulentissimum , sed toto in
 » orbe terrarum cuivis regum vel majestate ,
 » vel viribus parem. Philippum & Nabin ,
 » hostes bello superatos ab T. Quinctio , ta-
 » men in regno relictos. Philippo quidem
 » anno priore etiam stipendium remissum , &
 » filium obsidem redditum : & quasdam civi-

*Sed cum
 Romani
 ad pacis
 consilia
 revocant.*

» tates extra Macedoniam, patientibus Romanis imperatoribus, recepisse eum. In eadem dignitate & Nabin futurum fuisse, nisi eum suus primo furor, deinde fraus Ætolorum absumfisset. » Maxime confirmatus est animus regis, postquam ad eum C. Livius, qui prætor ante classi præfuerat, legatus ab Roma venit, & edocuit; quanto & spes victoriæ certior Romanis, quam Antiocho, & amicitia sanctior firmiorque apud Romanos futura esset.

XXVI. ANTIOCHUS, postquam a spe societatis Prusæ decidit, Ephesum ab Sardibus est profectus ad classem, quæ per aliquot menses instructa ac parata fuerat, visendam; magis quia terrestribus copiis exercitum Romanum & duos Scipiones imperatores videbat sustineri non posse; quam quod res navalis ipsa per se aut tentata sibi umquam feliciter, aut tunc magnæ & certæ fiduciæ esset. Erat tamen momentum in præsentia spei, quod & magnam partem Rhodiæ classis circa Patara esse, & Eumenem regem cum omnibus navibus suis consuli obviam in Hellepontum profectum audierat. Aliquid etiam inflabat animos classis Rhodiæ, ad Sa-

*U. c. 562.
a. C. 190.*

*Antiochus
proficiscitur
ad
classem.*

U. c. 562.
a. C. 190.

mum per occasionem fraude præparatam absumpta. His fretus, Polyxenida cum classe ad tentandam omni modo certaminis fortunam misso, ipse copias ad Notium ducit: id oppidum Colophonium, mari imminens, abest a vetere Colophone duo ferme millia passuum: & ipsam urbem suæ esse potestatis volebat, adeo propinquam Epheso, ut nihil terra marive ageret, quod non subiectum oculis Colophoniorum, ac per eos notum extemplo Romanis esset: quos, audita obsidione, non dubitabat ad opem ferendam sociæ urbi classem a Samo moturos. Eam occasionem Polyxenidæ ad rem gerendam fore. Igitur, operibus obpugnare urbem adgressus, & ad mare partibus duabus pariter munitionibus deductis, utrimque vineas & aggerem muro injunxit, & testudinibus arietes admovit. Quibus territi malis Colophonii oratores Samum ad L. Æmilium, fidem prætoris populique Romani inplorantes, miserunt. Æmilium & Sami segnis diu mora obfendebat, nihil minus opinantem, quam Polyxenidam, bis nequidquam ab se provocatum, potestatem pugnæ facturum esse: & turpe existimabat, Eumenis classem adjuvare

Colophonem obpugnat.

confulem ad trajiciendas in Afiam legiones; U. c. 568.
a. C. 190.
se Colophonis obseffæ auxilio, incertam (g)
finem habituro, adligari. Eudamus Rhodius,
qui & tenuerat eum Sami, cupientem pro-
ficisci in Hellespontum, cunctique instare &
dicere, « Quanto satius esse, vel focios ob-
» sidione eximere, vel victam jam semel
» classem iterum vincere (h), totamque
» maris possessionem hosti eripere, quam,
» desertis focis, tradita Antiocho Asia terra
» marique, in Hellespontum, ubi satis esset
» Eumenis classis, ab sua parte belli disce-
» dere? »

XXVII. PROPECTI ab Samo ad petendos
commeatus, consumtis jam omnibus, Chium
parabant trajicere. Id erat horreum Romanis;
eoque omnes ex Italia missæ onerariæ diri-
gebant cursum. Circumvesti ab urbe ad
averfa insulæ (objecta aquiloni ad Chium &
Erythras sunt) quum pararent trajicere,
literis certior fit prætor, frumenti vim
magnam Chium ex Italia venisse, vinum
portantes naves tempestatibus retentas esse.
Simul adlatum est, Teios regiæ classi beni-

(g) incertum Crev.

(h) vincere iterum Gron. Crev.

U. c. 562.
a. C. 190.

Emilius
Teum
pesit.

Myonnesus.

gne commeatus præbuisse ; quinque millia vasorum vini esse pollicitos. Teum ex medio cursu classem repente avertit, aut volentibus iis usurus commeatu parato hostibus, aut ipsos pro hostibus habiturus. Quum direxissent ad terram proras, quindecim ferme eis naves circa Myonnesum adparuerunt, quas primo ex classe regia prætor esse ratus, institit sequi. Adparuit inde, piraticas celoces & lembos esse. Chiorum maritimam oram depopulati, cum omnis generis præda reverentes, postquam videre ex alto classem, in fugam verterunt. Et celeritate superabant, levioribus & ad id fabrefactis navigiis, & propiores terræ erant. Itaque, priusquam adpropinquaret classis, Myonnesum perfugerunt. Unde se a portu ratus abstracturum naves, ignarus loci sequebatur prætor. Myonnesus promontorium inter Teum Samumque est. Ipse collis est in modum nētæ in acutum cacumen a fundo satis lato fastigatus (i) : a continenti artæ semitæ aditum habet : a mari exesæ fluctibus rupes claudunt ; ita ut quibusdam locis superpendentia saxa plus in altum, quam, quæ in statione

(i) *fastigiatus* Gron. Crev.

LIBER XXXVII CAP. XXVIII 123

funt, naves, promineant. Circa ea adpropinquare non aufæ naves, ne sub ictu superstantium rupibus piratarum essent, diem trivere. Tandem, sub noctem vano incepto quum abstissent, Teum postero die accessere: &, in portu, qui ab tergo urbis est, (Geræsticum ipsi adpellant) navibus constitutis, prætor ad depopulandum circa urbem agrum milites emisit.

V. c. 562.
a. C. 190.

XXVIII. ΤΕΙΙ, quum in oculis populatio esset, oratores cum infulis & velamentis ad Romanum miserunt. Quibus purgantibus civitatem omnis facti dictique hostilis adversus Romanos, « & juviffe eos commearu » classem hostium [arguit] & quantum vini » Polyxenidæ promississet: quæ si eadem » classi Romanæ darent, revocaturum se a » populatione militem; sin minus, pro hostibus eos habiturum. » Hoc tam triste responsum quum retulissent legati, vocatur in concionem a magistratibus populus, ut, quid agerent, consultarent. Eo forte Polyxenidas cum regia classe a Colophone profectus; postquam movisse a Samo Romanos audivit, &, ad Myonnesum piratas persecutos, Teiorum agrum depopulari, naves in

*V. c. 362.
a. C. 190.*

*Polyxeni-
das ad
Macrin.*

Geræstico portu stare, ipse averfus Myoni-
nesum in insula (Macrin nautici vocant)
ancoras portu occulto jecit. Inde ex propin-
quo explorans, quid hostes agerent, primo
in magna spe fuit, quemadmodum Rhodiam
classẽ ad Samum, circumfessis ad exitum
faucibus portus, expugnasset, sic & Roma-
nam expugnaturum. Nec est dissimilis natura
loci. Promontoriis coeuntibus inter se ita
clauditur portus, ut vix duæ simul inde na-
ves possint exire. Noctẽ occupare fauces
Polyxenidas in animo habebat, &, denis na-
vibus ad promontoria stantibus, quæ ab
utroque cornu in latera exeuntium navium
pugnarent, ex cetera classe, sicut ad Panor-
mum fecerat, armatis in litora expositis,
terra marique simul hostes obprimere. Quod
non vanum ei consilium fuisset, ni, quum
Teii facturos se imperata promisissent, ad
accipiendos commeatus aptius visum esset
Romanis, in eum portum, qui ante urbem
est, classẽ transire. Dicitur & Eudamus
Rhodius vitium alterius portus ostendisse,
quum forte duæ naves in arto ostio implici-
tos remos fregissent. Et inter alia id quoque
movit prætorem, ut traduceret classẽ, quod

LIBER XXXVII CAP. XXIX 225

ab terra periculum erat, haud procul inde Antiocho stativa habente.

*U. c. 362^a
a. C. 190.*

XXIX. TRADUCTA classe ad urbem, ignavis omnibus, egressi milites nautæque sunt ad commeatus & vinum maxime dividendum in naves; quum medio forte diei agrestis quidam, ad prætorem adductus, nunciat, « alterum jam diem classem stare ad insulam » Macrin, & paullo ante visas quasdam mo-
» veri, tamquam ad profectionem, naves. »
Re subita percussus prætor tubicines canere jubet, ut, si qui per agros palati essent, redirent: tribunos in urbem mittit ad cogendos milites nautasque in naves. Haud secus, quam in repentino incendio aut capta urbe, trepidatur, aliis in urbem currentibus ad suos revocandos, aliis ex urbe naves cursu repentibus: incertisque clamoribus (quibus ipsis tubæ obstreperent) turbatis imperiis, tandem concursum ad naves est. Vix suam quisque noscere aut adire præ tumultu poterat: trepidatumque cum periculo & in mari, & in terra foret, ni, partibus divisis, Æmiliius, cum prætoria nave primus e portu in altum evectus, excipiens insequentes, suo quamque ordine in frontem instruxisset; Eug

*Æmiliius
contendit
ad hostem.*

U. c. 562.
d. C. 190.

damus Rhodiaque classis substitissent ad terram, ut & sine trepidatione conscenderent, &, ut quæque parata esset, exiret navis. Ita & explicuere ordinem primæ in conspectu prætoris, & coactum agmen ab Rhodiis est: instructaque acies, velut cerneret regios, in altum processit. Inter Myonnesum & Corycum promontorium erant, quum hostem conspexere. Et regia classis, binis in ordinem navibus longo agmine veniens, & ipsa aciem adversam explicuit; tantum lævo evecta cornu, ut amplecti & circumire dexterum cornu Romanorum posset. Quod ubi Eudamus, qui cogebat agmen, vidit, non posse æquare (k) ordinem Romanos, & tantum non jam circumiri a dextro cornu, concitat naves; (& erant Rhodiæ (l) longe omnium celeritæ tota classe) æquatoque cornu, prætoris navi, in qua Polyxenidas erat, suam objecit.

*Pugna
committitur.*

XXX. JAM totis classibus simul ab omni parte pugna conferta erat. Ab Romanis octoginta naves pugnabant, ex quibus Rhodiæ duæ & viginti erant. Hostium classis unde-

(k) *exæquare* Gron. Crev.

(l) *add, naves* Gron, Crev.

LIBER XXXVII CAP. XXX 227

nonaginta navium fuit; & maximæ formæ
naves tres hexeres habebat, duas hepteres.

U. c. 562a
a. C. 190a

Robore navium & virtute militum Romani
longe regios præstabant: Rhodiæ naves agi-
litate, & arte gubernatorum, & scientia re-
migum. Maximo tamen hostibus terrori fue-
re, quæ ignes præ se portabant: & quod
unum iis ad Panormum circumventis saluti
fuerat, id tum maximum momentum ad vic-
toriam fuit. Nam metu ignis adversi regiæ
naves, ne prora concurrerent, quum decli-
nassent, neque ipsæ ferire rostro hostem
poterant, & obliquas se ipsæ ad ictus præ-
bebant. Et, si qua concurrerat, obruebatur
infuso igni; magisque ad incendium, quam
ad prælium, trepidabant. Plurimum tamen,
quæ solet, militum virtus in bello valuit.
Mediam namque aciem hostium Romani quum
rupissent, circumvecti ab tergo, pugnantibus
adversus Rhodios regis sese objecere: mo-
mentoque temporis & media acies Antiochi,
& lævo in cornu circumventæ naves merge-
bantur. Dextera pars integra, sociorum ma-
gis clade, quam suo periculo, terrebatur.
Ceterum, postquam alias circumventas,
prætoriam navem Polyxenidæ, relictis sociis,

Vincunt
Romani

U. c. 562. vela dantem videre, sublatis raptim doloni-
a. C. 190. bus (& erat secundus petentibus Ephesum
 ventus) capeffunt fugam, quadraginta dua-
 bus navibus in ea pugna amiffis; quarum
 decem & tres captæ in potestatem hoftium
 venerunt, ceteræ incensæ aut demersæ. Ro-
 manorum duæ naves fractæ sunt, vulneratæ
 aliquot. Rhodia una capta memorabili casu.
 Nam, quum rostro percuffiffet Sidoniam na-
 vem, ancora, ictu ipfo excuffa e nave fua,
 unco dente, velut manu ferrea injecta, ad-
 ligavit alterius proram: inde tumultu injecto,
 quum, divellere fe ab hofte cupientes, inhi-
 berent Rhodii, tractum ancorale & implici-
 tum remis, latus alterum deterfit, (m) debi-
 litatam ea ipfa, quæ icta cohæferat, navim
 cepit. Hoc maxime modo ad Myonnesum
 navali prælio pugnatum est.

*Antiochus
 Lyfima-
 chiam de-
 ferit.*

XXXI. Quo territus Antiochus, quia,
 poffeffione maris pulfus, longinqua tueri
 diffidebat fe poffe, præfidium ab Lyfimachia;
 ne obrimeretur ibi ab Romanis, deduci
 pravo, ut res ipfa poftea docuit, confilio
 juffit. Non enim tueri folum Lyfimachiam a
 primo inpetu Romanorum facile erat: fed

(m) & debilitatam Gron. Crev.

obsidionem etiam per totam hiemem tolerare, & obsidentes quoque ad ultimam inopiam adducere extrahendo tempus, & interim spem pacis per occasiones tentare. Nec Lyfimachiam tantum hostibus tradidit post adversam navalem pugnam, sed etiam Colophonis obsidione abscessit, & Sardes recepit se: atque inde in Cappadociam ad Ariarathen, qui auxilia arcefferent, & quocumque alio poterat ad copias contrahendas, in unum jam confilium, ut acie dimicaret, intentus, misit. Regillus Æmilius, post victoriam navalem profectus Ephesum, directis ante portum navibus, quum confessionem concessi maris ultimam hosti expressisset, Chium, quo ante navale proelium cursum a Samo intenderat, navigat. Ibi naves in proelio quassatas quum refecisset, L. Æmilium Scaurum cum triginta navibus Hellepontum ad exercitum trajiciendum misit: Rhodias, parte prædæ & spoliis navalibus decoratas, domum redire jubet. Rhodii impigre prævertere, ad trajiciendasque copias consulis iere: atque, eo quoque functi officio, tum demum Rhodum rediere. Classis Romana ab Chio Phocæam trajecit. In sinu maris intimo posita hæc urbs est,

U. c. 562.
a. C. 190.

Copias
contrahit.

Phocæa
situs.

U. c. 562.
a. C. 190.

oblonga forma. Duum millium & quingen-
torum passuum spatium murus amplectitur :
coit deinde ex utraque parte in artio rem velut
cuneum Lamptera ipsi adpellant. Mille & du-
centos passus ibi latitudo patet : inde in altum
lingua mille passuum excurrrens medium fere
finum velut nota distinguit ; ubi coharet
faucibus angustis, duos in utramque regio-
nem versos portus tutissimos habet. Qui in
meridiem vergit, ab re adpellant Naustath-
mon (n), quia ingentem vim navium capit :
alter prope ipsum Lamptera est.

*Eam
Romana
classis
obpugnat.*

XXXII. Hos portus tutissimos quum occu-
passet Romana classis ; priusquam aut scalis
aut operibus, mœnia adgrederetur, mittendos
censuit prætor, qui principum magistra-
tumque animos tentarent. Postquam obsti-
natos vidit, duobus simul locis obpugnare
est adortus. Altera pars infrequens ædificiis
erat ; templa Deum aliquantum tenebant loci :
ea prius ariete admoto, quaterne muros tur-
resque cœpit. Deinde, quum eo multitudo
obcurreret ad defendendum, altera quoque
parte admotus aries. Et jam utrimque sterne-
bantur muri. Ad quorum casum quum inpe-

(n) *Naustathmos ab re appellatur Gron, Crey.*

tum Romani milites per ipsam stragem ruinarum facerent, alii scalis etiam adscensum in muros tentarent; adeo obstinate restiterunt oppidani, ut facile adpareret, plus in armis & virtute, quam in mœnibus, auxilii esse. Coactus ergo periculo militum prætor receptui cani iussit, ne objiceret incautos furentibus desperatione ac rabie. Diremto prælio, ne tum quidem ad quietem versi; sed undique omnes ad munienda & obmolienda, quæ ruinis strata erant, concurrerunt. Huic operi intentis supervenit Q. Antonius, a prætore missus: qui, castigata pertinacia eorum, « Majorem curam Romanis, quam illis [ostenderet] esse: ne in » perniciem urbis pugnaretur, si abistere furore vellent, potestatem iis dare eadem » conditione, qua prius C. Livii in fidem » venissent, se tradendi. » Hæc quum audissent, quinque dierum spatio ad deliberandum sumto, tentata interim spe auxilii ab Antiocho, postquam legati missi ad regem, nihil in eo esse præsidii, retulerant (o); tum portas aperuerunt, pacti ne quid hostile paterentur. Quum signa in urbem inferrentur,

U. c. 562;
a. C. 190.

*Phocæenses portas
aperiunt.*

(o) retulerunt Gron. Crev.

U. c. 562.
a. C. 190.

Urbs
diripitur.

& pronunciaffet prætor, parci se deditis velle, clamor undique est sublatus, « indignum facinus esse, Phocæenses, numquam fidos socios, semper infestos hostes, impunè eludere. » Ab hac voce, velut signo a prætore dato, ad diripiendam urbem passim discurrerunt. Æmilius primo resistere & revocare, dicendo, « captas, non deditas, diripi urbes : & in his tamen arbitrium esse imperatoris, non militum. » Postquam ira & avaritia imperio potentiora erant, præconibus per urbem missis, liberos omnes in forum ad se convenire jubet, ne violarentur : & in omnibus, quæ ipsius potestatis fuerunt, fides constitit prætoris. Urbem, agrosque, & suas leges iis restituit : & quia jam hiems adpetebat, Phocææ portus ad hibernandum classi delegit.

XXXIII. PER idem fere tempus consuli, transgresso Æniorum Maronitarumque fines, nunciatur, victam regiam classem ad Myonnesum, relictamque a præsidio Lyfimachiam esse. Id multo, quam de navali victoria, lætius fuit : unique postquam eo venerunt, refertaque urbs omnium rerum com meatibus, velut in adventum exercitus præparatis,

eos exceptit; ubi inopiam ultimam laboremque in obsidenda urbe sibi proposuerant. Ibi paucos dies stativa habuere, ut impedimenta ægrique consequerentur, qui passim per omnia Thraciæ castella, fessi morbis ac longitudine viæ, relictæ erant. Receptis omnibus, ingressi rursus iter per Chersonesum, Hellespontum perveniunt. Ubi, omnibus cura regis Eumenis ad trajiciendum præparatis, velut in pacata litora, nullo prohibente, aliis alio delatis navibus, sine tumultu trajecere. Ea vero res Romanis auxit animos, concessum sibi transire cernentibus in Asiam; quam rem magni certaminis futuram crediderant. Stativa deinde ad Hellespontum aliquamdiu habuerunt, quia dies forte, quibus Ancilia moventur, religiosi ad iter inciderant. Iidem dies P. Scipionem propiore etiam religione, quia Salius erat, disjunxerant ab exercitu: caussaque & is ipse moræ erat, dum consequeretur.

XXXIV. PER eos forte dies legatus ab Antiocho in castra venerat Byzantius Heraclicides, de pace adferens mandata: quam inpetrabilem fore, magnam ei spem adtulit mora & cunctatio Romanorum; quos, simul

*U. c. 562.
a. C. 170.*

*Consul
Hellespon-
tum
trajicit.*

*Legatus
Antiochi
de pace.*

U. c. 562. a. C. 190. Asiam adtigissent, effuso agmine ad castra

regia ituros crediderat. Statuit tamen non prius adire consulem, quam P. Scipionem: & ita mandatum ab rege erat. In eo maximam spem habebat, præterquam quod & magnitudo animi & satietas gloriæ placabilem eum maxime faciebat; notumque erat gentibus, qui victor ille in Hispania, qui deinde in Africa fuisset: etiam quod filius ejus captus in potestate regis erat. Is ubi, & quando, & quo casu captus sit, sicut pleraque alia, parum inter auctores constat. Alii principio belli, a Chalcide Oreum petentem, circumventum ab regiis navibus tradunt: alii, postquam transitum in Asiam est, cum turma Fregellana missum exploratum ad regia castra, effuso obviam equiratu, quum reciperet sese, in eo delapsum tumultu ex equo (p), cum duobus equitibus obpressum, ita ad regem deductum esse. Illud satis constat, si pax cum populo Romano maneret, hospitiumque privatim regi cum Scipionibus esset, neque liberalius, neque benignius haberi colique adolescentem, quam cultus est, potuisse. Ob hæc quum adventum P.

*Filius
Africani
captivus
apud An-
tiochum,*

(p) in eo tumultu delapsus equo Gron. Crey.

Scipionis legatus expectasset, ubi is venit, U. C. 562,
 consullem adit, petitque, ut mandata audiret. a. C. 190.

XXXV. ADVOCATO frequenti consilio, Legati
 legati verba sunt audita. Is, « multis ante oratio de
 » legationibus nequidquam ultro citroque de pace.
 » pace missis, eam ipsam fiduciam inpetrandi
 » sibi esse [dixit] quod priores legati nihil
 » inpetrassent. Smyrnam enim, & Lampsa-
 » cum, & Alexandriam Troadem, & Lyfima-
 » chiam in Europa, jactatas in illis discepta-
 » tionibus esse. Quarum Lyfimachia jam ces-
 » sisse regem, ne quid in Europa habere eum
 » dicerent: eas, quæ in Asia sint, civitates
 » tradere, paratum esse, & si quas alias Ro-
 » mani, quod suarum partium fuerint, vin-
 » dicare ab imperio regio velint. Inpensæ
 » quoque, in bellum factæ, partem dimidiam
 » regem præstaturum populo Romano. »
 Hæ conditiones erant pacis. Reliqua oratio
 fuit, « Ut memores rerum humanarum, &
 » suæ fortunæ moderarentur, & alienam ne
 » urguerent. Finirent Europa imperium. Id
 » quoque inmensum esse (q). Et parari sin-
 » gula acquirendo facilius potuisse, quam
 » universa teneri posse. Quod si Asiæ quo-

(q) Et delent Gron. & Crev.

H. G. 562. » que partem aliquam abstrahere velint, dum-
a. C. 190. » modo non dubiis regionibus finiant, vinci

» suam temperantiam Romana cupiditate,
 » pacis & concordiae causa, regem passu-
 » rum.» Ea, quae legato magna ad pacem
 inpetrandam videbantur, parva Romanis visa.

*Responsum
 Romano-
 rum.*

Nam, « & inpenfam, quae in bellum facta
 » esset, omnem praestare regem, [aequum cen-
 » sebant] cujus culpa bellum excitatum esset;
 » &, non Ionia modo atque Aelide deduci
 » debere praesidia regia: sed, sicut Graecia
 » omnis liberata esset, ita, quae in Asia sint,
 » omnes liberari urbes. Id aliter fieri non
 » posse, quam ut cis Taurum montem pos-
 » sessione Asiae Antiochus cedat.»

*Africani
 animum
 tentat
 legatus.*

XXXVI. LEGATUS, postquam nihil aequi
 in consilio inpetrare se censebat, privatim
 (sic enim imperatum erat) P. Scipionis ten-
 tare animum est conatus. Omnium primum
 (r) filium ei sine pretio redditurum regem,
 dixit: deinde, ignarus & animi Scipionis,
 & moris Romani, auri pondus ingens est
 pollicitus, &, nomine tantum regio excepto,
 societatem omnis regni, si per eum pacem

(r) tentare animum conatus, omnium primum &c.
 Gron. Crev.

inpetraffet. Ad ea Scipio : Quod Romanos
 » omnes , quod me , ad quem missus es , igno-
 » ras , minus miror ; quum te fortunam ejus ,
 » a quo venis , ignorare cernam. Lyfimachia
 » tenenda erat , ne Chersonesum intraremus ;
 » aut ad Hellespontum obsistendum , ne in
 » Asiam trajiceremus : si pacem tamquam ab
 » sollicitis de belli eventu petaturi eratis.
 » Concesso vero in Asiam transitu , & non
 » solum frenis , sed etiam jugo accepto , quæ
 » disceptatio ex æquo , quum imperium pa-
 » tiendum sit , relicta est ? Ego ex munifi-
 » centia regia maximum donum filium ha-
 » bebo : aliis , Deos precor , ne umquam
 » fortuna egeat mea ; animus certe non ege-
 » bit. Pro tanto in me munere gratum me
 » esse in se sentiet , si privatam gratiam pro
 » privato beneficio desiderabit. Publice nec
 » habeo (s) quidquam ab illo , nec dabo.
 » Quod in præsentia dare possim , fidele con-
 » silium est. Abi , nuncia meis verbis , bello
 » absistat , pacis conditionem nullam recu-
 » set. » Nihil ea moverunt regem , tutam
 » fore belli aleam ratum , quando perinde ac
 » victo jam sibi leges dicerentur. Omissa igitur

U. c. 562.
 a. C. 190.

Respon-
 sum
 Africani.

(s) habeo. Gron. Crev.

U. c. 562. in præsentia mentione pacis, totam curam in
a. C. 190. belli adparatum intendit.

*Consul
 ad
 Antiochum
 tendit.*

XXXVII. CONSUL, omnibus præparatis ad proposita exsequenda, quum ex stativis movisset, Dardanum primum, deinde Rhœteum, utraque civitate obviam effusa, venit. Inde Ilium processit, castrisque in campo, qui est subjectus mœnibus, positus, in urbem arcemque quum ascendisset (t), sacrificavit Minervæ præfidi arcis; & Iliensibus in omni rerum verborumque honore ab se oriundos Romanos præferentibus, & Romanis lætis origine sua. Inde profecti sextis castris ad caput Caici amnis pervenerunt. Eo & Eumenes rex, conatus primo ab Hellesponto reducere classem in hiberna Elæam, adversus deinde ventis quum aliquot diebus superare Lecton promontorium non potuisset, in terram egressus, ne deesset principiis rerum, qua proximum fuit, in castra Romana cum parva manu contendit. Ex castris Pergamum remissus ad com meatus expediendos, tradito frumento, quibus jusserat consul, in eadem stativa rediit. Inde, plurium dierum præparatis cibariis, consilium erat ire ad hostem;

(t) ascendisset. Gron. Crev.

priusquam hiems obrimeret. Regia castra circa Thyatira erant : ibi quum audisset Antiochus, P. Scipionem ægrum Elæam delatum, legatos, qui filium ad eum reducerent, misit. Non solum animo patrio gratum munus, sed corpori quoque salubre gaudium fuit : fatiatusque tandem complexu filii, «Renunciate [inquit] gratias regi me agere: » referre gratiam aliam nunc non posse, quam » ut suadeam, ne ante in aciem descendat, » quam ut in castra me redisse audierit. » Quamquam sexaginta (u) duo millia pedatum, plus duodecim millia equitum animos interdum ad spem certaminis faciebant; motus tamen Antiochus tanti auctoritate viri, in quo ad incertos belli eventus omnis fortunæ posuerat subsidia, recepit se, transgressus Phrygium amnem, circaque Magnesium, quæ ad Sipylum est, posuit castra : &, ne, si (v) extrahere tempus vellet, munimenta Romani tentarent, fossam sex cubita (x) altam, duodecim latam quum duxisset, extra duplex vallum fossæ circumdedit : interiore

U. c. 562.
a. C. 190.

Antiochus
Africano
filium
remittit.

(u) septuaginta Gron. Crev.

(v) si l. dum Gron. Crev.

(x) cubitis Gron. Crev.

V. c. 562. labro murum cum turribus crebris objecit ;
z. C. 190. unde facile arceri transitu fossæ hostis posset.

XXXVIII. CONSUL, circa Thyatira regem esse ratus, continuis itineribus quinto die ad Hyrcanum campum descendit. Inde quum profectum audisset, secutus vestigia citra Phrygium amnem, quatuor millia ab hoste, posuit castra. Eo mille ferme equites, (maxima pars Gallogræci erant, & Dahæ quidam aliarumque gentium sagittarii equites intermixti) tumultuose amne trajecto, in stationes inpetum fecerunt. Primo turbaverunt incompósitos. Deinde, quum longius certamen fieret, Romanorum, ex propinquis castris facili subsidio, cresceret numerus; regii, fessi jam & plures non sustinentes, recipere se conati, circa ripam amnis, priusquam flumen ingrederentur, ab instantibus tergo aliquot interfecti sunt. Biduum deinde silentium fuit; neutris transgredientibus amnem. Tertio post die Romani simul omnes transgressi sunt, & duo millia fere (y) & quingentos passus ab hoste posuerunt castra. Mentantibus & muniendo occupatis, tria millia delecta equitum peditumque regionum magno terrore

(y) ferme Gron, Crev:

terrore ac tumultu advenere. Aliquanto pauciores, qui in statione erant, duo tamen (u) millia, per se (v), nullo a munimento castrorum milite avocato, & primo æquum prælium sustinere, &, crescente certamine, pepulerunt hostes, centum ex his occisis, centum ferme captis. Per quatrimum insequens instructæ utrimque acies pro vallo steterunt. Quinto die Romani processerunt in medium campi. Antiochus nihil promovit signa, ita ut extremi minus mille pedes a vallo abessent.

XXXIX. CONSUL, postquam detrectari certamen vidit, postero die in consilium advocavit, « Quid sibi faciendum esset, si » Antiochus pugnandi copiam non faceret? » Instare hiemem. Aut sub pellibus habendos » milites fore, aut, si concedere in hiberna » vellent, differendum esse in æstatem bel- » lum. » Nullum unquam hostem Romani æque contemserunt. Conclamatum undique est, « duceret extemplo, & uteretur ardore » militum: » qui, tamquam non pugnandum

(u) Aliquanto pauciores qui in statione erant, duo tantum millia Crev.

(v) Aliquanto pauciores in statione erant, & tamen per se nullo Gron.

D. c. 362.
a. C. 190.

Acies
utrimque
instruitur.

Romana.

cum tot millibus hostium, sed par numerus pecorum trucidandus esset, per fossas, per vallum castra invadere parati erant, si in proelium hostis non exiret. Cn. Domitius, ad explorandum iter, & qua parte adiri vallum hostium posset, missus, postquam omnia certa retulit, postero die propius castra ad moveri placuit. Tertio signa in medium campi prolata, & instrui acies cœpta est. Nec Antiochus ultra tergiversandum ratus, ne & suorum animos minueret detrectando certamen, & hostium spem augeret, & ipse copias eduxit; tantum progressus a (x) castris, ut dimicaturum adpareret. Romana acies unius prope formæ fuit, & hominum & armorum genere. Duæ legiones Romanæ, duæ socium ac Latini nominis erant: quina milia & quadringenos singulæ habebant. Romani mediam aciem, cornua Latini tenuerunt: hastatorum prima signa, deinde principum erant, triarii postremos claudebant. Extra hanc veluti justam aciem, a parte dextra consul Achæorum cætratis inmixtos auxiliares Eumenis, tria millia ferme peditum, æquata fronte instruxit: ultra eos equitum

(x) = Gronq

minus tria millia obposuit; ex quibus Eumenis octingenti, reliquus omnis equitatus Romanus erat: extremos Tralles & Cretenfes (quingentorum utriusque numerum explebant) statuit. Lævum cornu non videbatur egere talibus auxiliis, quia flumen ab ea parte ripæque deruptæ claudebant. Quatuor tamen inde turmæ equitum obpositæ. Hæc summa copiarum erat Romanis, & duo millia mixtorum Macedonum Thracumque, qui voluntate secuti erant (y) Hi præsidio relicti sunt castris. Sexdecim elephantos post triarios in subsidio locaverunt. Nam, præterquam quod multitudinem regionum elephantorum (erant autem quatuor & quinquaginta) sustinere non videbantur posse, ne pari quidem numero Indicis Africi resistunt; sive quia magnitudine, (longe enim illi præstant) sive robore animorum vincuntur.

XL. REGIA acies varia magis multis generibus dissimilitudine armorum auxiliorumque erat. Decem & sex millia peditum more Macedonum armati fuere, qui phalangitæ adpellabantur. Hæc media acies fuit in fronte;

U. c. 562
a. C. 100

Regiâ;

(y) erant, præsidio relicti Gron. Crev.

V. c. 362.
a. C. 190.

in decem partes divisa. Partes eas interpositis binis elephantis distinguebat : a fronte introrsus in duos & triginta ordines armorum acies patebat. Hoc & roboris in regis copiis erat, &, perinde quum alia specie, tum eminentibus tantum inter armatos elephantis, magnum terrorem præbebat. Ingentes ipsi erant. Addebant speciem frontalia, & cristæ, & tergo inpositæ turres, turribusque superstantes, præter rectorem, quaterni armati. Ad latus dexterum phalangitarum mille & quingentos equites Gallogræcorum obposuit. His tria millia equitum loricatorum (cataphractos ipsi adpellant) adjunxit. Addita his ala mille ferme equitum : agema eam vocabant. Medi erant lecti viri, & ejusdem regionis mixti multarum gentium equites. Continens his grex sexdecim elephantorum est obpositus in subsidiis : ab eadem parte, paullulum producto cornu, regia cohors erat : Argyraspides a genere armorum adpellabantur. Dahæ deinde, equites sagittarii, mille & ducenti. Tum levis armatura trium millium, pari ferme numero pars Cretenses, pars Tralles. Duo millia & quingenti Myfi sagittariis adjuncti erant. Extre-

mum cornu claudebant quatuor millia mixti *U. e. 562.*
 Cyrtæi funditores, & Elymæi fagittarii. Ab *a. C. 192.*
 lævo cornu phalangitis adjuncti erant Gallo-
 græci equites mille & quingenti : & simi-
 liter his armati duo millia Cappadocum :
 ab Ariarathe missi erant regi (γ). Inde auxi-
 liares mixti omnium generum duo millia &
 septingenti, & tria millia cataphractorum
 equitum, & mille alii equites, regia ala le-
 vioribus tegumentis suis equorumque, alio
 haud dissimili habitu : Syri plerique erant
 Phrygibus & Lydis inmixti. Ante hunc equi-
 tatum falcata quadrigæ & cameli, quos ad-
 pellant dromadas. His infidebant Arabes fa-
 gittarii, gladios habentes tenues, longos
 quaterna cubita, ut ex tanta altitudine con-
 tingere hostem possent. Inde alia multitudo,
 par ei, quæ in dextro cornu erat; primi
 Tarentini, deinde Gallogræcorum equitum
 duo millia & quingenti, inde Neocretes
 mille, & eodem armatu Cares & Cilices
 mille & quingenti, & totidem Tralles, &
 tria millia cætratorum; (Pisidæ hi (α)).

(γ) duo millia Cappadocum ab Ariarathe missi
 rege Gron. Crev.

(α) hi del. Gron. Crev.

V. c. 562.
a. c. 190.

erant, & Pamphylii, & Lycii) tum Cyrtæorum & Elymæorum paria in dextro cornu locatis auxilia, & sexdecim elephantum modico intervallo distantes.

XLI. REX ipse in dextero cornu erat: Seleucum filium & Antipatrum fratris filium in lævo præposuit: media acies tribus permixta, Minioni, & Zeuxidi, & Philippo magistro elephantorum. Nebula matutina, crescente die levata in nubes, caliginem dedit. Humor inde, ab austro velut, perfudit omnia. Quæ nihil admodum Romanis, eadem perincommoda regis erant. Nam & obscuritas lucis in acie modica Romanis non adimebat in omnes partes conspectum; & humor, toto fere gravi armatu, nihil gladios aut pila hebetabat. Regii, tam lata acie, ne ex medio quidem cornua sua circumspicere poterant, nedum extremi inter se conspicerentur: & humor arcus fundasque & jaculorum amenta emollierat. Falcata quoque quadrigæ, quibus se perturbaturum hostium aciem Antiochus crediderat, in suos terrorem verterunt. Armatae autem in hunc maxime modum erant. Cuspides circa temonem ab jugo decem cubita exstantes, velut cor-

*Falcata
quadrigæ.*

nuâ, habebant; quibus, quidquid obvium
 daretur, transfigerent : & in extremis jugis
 binæ circa eminebant falces; altera æquata
 jugo, altera inferior in terram devexa : illa,
 ut, quidquid ab latere objiceretur, abscin-
 deret : hæc, ut prolapsos subeuntesque con-
 tingeret. Item ab axibus rotarum utrimque
 binæ eodem modo diversæ deligabantur fal-
 ces. Sic armatas quadrigas, quia, si in extre-
 mo, aut in medio locatæ forent, per suos
 agenda erant, in prima acie, ut ante dictum
 est, locaverat rex. Quod ubi Eumenes vi-
 dit, haud ignarus pugnae, & quam anceps
 esset auxilii genus, si quis pavorem magis
 equis injiceret, quam justa adoriretur pugna,
 Cretenses sagittarios, funditoresque, & jacu-
 latores equitum, non confertos, sed, quam
 maxime possent, dispersos, excurrere jubet;
 simul omnibus partibus tela ingerere. Hæc
 velut procella, partim vulneribus missilium
 undique conjectorum, partim clamoribus
 dissonis, ita consternavit equos, ut repente,
 velut effrenati, passim incerto cursu ferren-
 tur : quorum inperus & levis armatura, &
 expediti funditores, & velox Cretensis mo-
 mento declinabant : & eques insequendo

U. c. 562.
 a. C. 190.

U. e. 562. tumultum ac pavorem equis camelisque, &
a. C. 190. ipsis simul consternatis, augebat; clamore &
 ab alia circumstantium turba multiplici ad-
 jecto. Ita medio inter duas acies campo exi-
 guntur quadrigæ: amotoque inani ludibrio;
 tum demum ad justum prælium, signo utrim-
 que dato, concursus est.

XLII. CETERUM vana illa res veræ mox
 cladis causa fuit. Auxilia enim subsidiaria,
 quæ proxima locata erant, pavore & conster-
 natione quadrigarum territa, & ipsa in fu-
 gam versa, nudarunt omnia usque ad cata-
 phractos equites. Ad quos quum, dissipatis
 subsidiis, pervenisset equitatus Romanus, ne
 primum quidem inpetum pars eorum susti-
 nuerunt. Alii fusi sunt; alii propter gravi-
 tatem tegumentorum armorumque obpressi
 sunt. Torum deinde lævum cornu inclinavit;
 &, turbatis auxiliaribus, qui inter equites,
 (b) & quos adpellant phalangitas, erant,
 usque ad mediam aciem terror pervenit. Ibi
 simul perturbati ordines, & inpeditus inter-
 cursu suorum usus prælongarum hastarum,
 (sarissas Macedones vocant) intulere signa
 Romanæ legiones, & pila in perturbatos

*Lævum
 cornu
 Antiochi
 turbatur.*

(b) equitem Gron, Crev.

conjecere. Ne interpositi quidem elephanti militem Romanum deterrebant, aduetum jam ab Africis bellis & vitare inpetum belluæ, & ex transverso aut pilis incessere, aut, si propius subire posset, a gladio nervos incidere. Jam media acies fere omnis a fronte prostrata erat, & subsidia circumita a tergo cædebantur: quum in parte alia fugam suorum, & prope jam ad ipsa castra clamorem paventium accepere. Namque Antiochus a dextro cornu, quum ibi fiducia fluminis nulla subsidia cerneret, præter quatuor turmas equitum, & eas, dum adplicant se suis, ripam nudantes, inpetum in eam partem cum auxiliis & cataphraeto equitatu fecit (c). Nec a fronte tantum instabat, sed, circumito a flumine cornu, jam ab latere urgebat; donec fugati equites primum, deinde proximi peditum effuso cursu ad castra compulsi sunt.

XLIII. PRÆERAT castris M. Æmilius tribunus militum, M. Lepidi filius, qui post paucos annos (d) pontifex maximus factus est. Is, qua fugam cernebat suorum, cum

(c) facit Gron. Crev.

(d) post annos paucos Gron. Crev.

U. c. 562.
a. C. 190.

Media
acies
prostrate.

Sinistrum
cornu
Rom fugit
ad castra.

U. c. 562. præsidio omni obcurrit; & stare primo,
 a. C. 190. deinde redire in pugnam, jubebat, pavorem
 & turpem fugam increpans. Minæ exinde
 erant, in perniciem suam cæcos ruere, ni
 dicto parerent. Postremo dat signum suis, ut
 primos fugientium cædant, turbam insequen-
 tium ferro & vulneribus in hostes redigant.
 Hic major timor minorem vicit. Ancipiti
 coacti metu primo confiterunt; deinde &
 ipsi redierunt in pugnam, & Æmilius cum
 suo præsidio (erant autem duo millia viro-
 rum fortium) effuse sequenti regi acriter
 restitit. Et Attalus, Eumenis frater, a dex-
 tro cornu, a quo lævum hostium primo in-
 petu fugatum fuerat, ut ab sinistro fugam
 suorum & tumultum circa castra vidit, in
 tempore cum ducentis equitibus advenit.
 Antiochus, postquam & eos, quorum terga
 modo viderat, repetentes pugnam, & aliam
 & a castris & ex acie adfluentem turbam
 conspexit, in fugam vertit equum. Ita utro-
 que cornu victores Romani per acervos cor-
 porum (quos in media maxime acie cumu-
 laverant, ubi & robur fortissimorum viro-
 rum, & arma gravitate fugam impedierant)
 pergunt ad castra diripienda. Equites primi

*Mox
 repetens
 pugnam
 repellit
 Antio-
 chum
 & fugat.*

omnium Eumenis, deinde & alius equitatus toto passim campo sequuntur hostem, & postremos, ut quosque adepti sunt, cædunt. Ceterum fugientibus major pestis, intermixtis quadrigis, elephantisque, & camelis erat, & sua ipsorum turba: quum, solutis ordinibus, velut cæci super alios alii ruentes, incurfu belluarum obtererentur. In castris quoque ingens, & major prope quam in acie, cædes est edita. Nam & primorum fuga in castra maxime inclinavit; & hujus fiducia multitudinis, qui in præsidio erant, pertinacius pro vallo pugnarunt. Retenti in portis valloque, quæ se inpetu ipso capturos crediderant, Romani, postquam tandem perruerunt, ab ira graviolem ediderunt cædem.

XLIV. AD quinquaginta millia peditum cæsa eo die dicuntur, equitum tria (e) millia; mille & quadringenti capti, & quindecim cum rectoribus elephantum. Romanorum aliquot vulnerati sunt; ceciderunt non plus trecenti pedites, quatuor & viginti equites; & de Eumenis exercitu quinque &

(e) cæsa eâ die dicuntur: equitum quatuor millia Gron. Crev.

U. c. 362.
4. C. 190.

viginti. Et illo quidem die victores, direptis hostium castris, cum magna præda in sua reverterunt; postero die spoliabant cæсорum corpora, & captivos contrahebant. Legati ab Thyatira & a Magnesia ad Sipylum ad dedendas urbes venerunt. Antiochus, cum paucis fugiens, in ipso itinere pluribus congregantibus se, modica manu armatorum media ferme nocte Sardes contendit (f). Inde, quum audisset, Seleucum filium & quosdam amicorum Apameam prægressos, & ipse quarta vigilia cum conjuge ac filia petit Apameam, Zenoni tradita custodia urbis, Timone Lydiae præposito: quibus spre-tis, consensu oppidanorum & militum qui in arce erant, legati ad consulem missi sunt.

*Asia
urbes se
dedunt.*

XLV. SUB idem fere tempus & ab Tralibus, & a Magnesia, quæ super Mæandrum est, & ab Epheso legati ad dedendas urbes venerunt. Reliquerat Ephesum Polyxenidas, audita pugna, &, classe usque ad Patara Lyciæ pervectus, metu stationis Rhodiarum navium, quæ ad Megisten erat (g), in terram egressus, cum paucis itinere pedestri

(f) concessit Gron. Crev.

(g) erant Crev.

Syriam petiit. Asiæ civitates in fidem consulis ditionemque populi Romani sese tradebant. Sardibus jam consul erat. Eo & P. Scipio ab Elæa, quum primum pati laborem viæ potuit, venit. Sub idem fere tempus caduceator ab Antiocho per P. Scipionem a consule petiit, inpetravitque, ut oratores mittere liceret regi. Paucos post dies Zeuxis, qui præfectus Lydiæ fuerat, & Antipater fratris filius venerunt. Hi, prius Eumene convento, quem propter vetera certamina aversum maxime a pace credebant esse, & placatiore eo & sua & regis spe invento, tum P. Scipionem, & per eum consulem adierunt: præbitoque iis petentibus frequenti consilio ad mandata edenda, « Non tam, » quid ipsi dicamus, habemus [inquit Zeuxis] quam ut a vobis quæramus, Romani, quo piaculo expiare errorem regis, pacem veniamque inpetrare a victoribus possimus. Maximo semper animo victis regibus populisque ignovistis. Quanto id majore & placatiore animo decet vos facere in hac victoria, quæ vos dominos orbis terrarum fecit? Positis jam adversus omnes mortales certaminibus, haud secus

U. c. 562.
a. C. 190.

Antiochi
legatus
pacem
petit.

U. C. 562.
A. C. 190.

*Respon-
sum
Africani.*

*Pacis
conditio-
nis.*

» quam Deos, consulere & parcere vos gē-
» neri humano oportet. » Jam ante, quam
legati venirent, decretum erat, quid respon-
deretur. Respondere Africanum placuit. Is in
hunc modum locutus fertur : « Romani ex
» iis, quæ in Deum immortalium potestate
» erant, ea habemus, quæ Dii dederunt.
» Animos, qui nostræ mentis sunt, eosdem
» in omni fortuna gessimus, gerimusque :
» neque eos secundæ res extulerunt, nec
» adversæ minuerunt. Ejus rei, ut alios
» omittam, Hannibalem vestrum vobis darem
» testem, nisi vos ipsos dare possem. Post-
» quam Hellepontum trajecimus, priusquam
» castra regia, priusquam aciem videremus,
» quum communis Mars & incertus belli
» eventus esset, de pace vobis agentibus,
» quas pares paribus ferebamus conditiones,
» easdem nunc victores victis ferimus. Euro-
» pa abstinete, Asiaque omni, quæ cis Tau-
» rum montem est, decedite. Pro inpenfis
» deinde in bellum factis quindecim millia
» talentum Euboïcorum dabitur : quingenta
» præsentia; duo millia & quingenta, quum
» senatus populusque Romanus pacem com-
» probaverint; millia deinde talentum per

LIBER XXXVII CAP. XLV 255

» duodecim annos. Eumeni quoque reddi qua- *U. c. 562.*
 » dringenta talenta, & quod frumenti reli- *a. C. 190.*
 » quum ex eo, quod patri debitum est,
 » placet. Hæc quum pepigerimus, facturos
 » vos ut pro certo habeamus, erit quidem
 » aliquod pignus, si obsides viginti nostro
 » arbitrato dabitis: sed numquam (h) satis
 » liquebit nobis; ibi pacem esse populo Ro-
 » mano, ubi Hannibal erit. Eum ante omnia
 » deposcimus. Thoantem quoque Ætolum,
 » concitorem Ætolici belli, qui & illorum
 » fiducia vos, & vestra illos in nos armavit,
 » dedetis, & cum eo Mnasilochum (i)
 » Acarnana, & Chalcidenses Philonem &
 » Eubulidam. In deteriore sua fortuna pacem
 » faciet rex, quia serius facit, quam facere
 » potuit. Si nunc moratus fuerit, sciat,
 » regum majestatem difficilius ab summo fasti-
 » gio ad medium detrahi, quam a mediis ad
 » ima præcipitari. » Cum his mandatis ab
 » rege missi erant legati, ut omnem pacis con-
 » ditionem acciperent. Itaque Romam mitti
 » legatos placuit. Consul in hiberna exercitum
 » Magnesium ad Mæandrum & Tralles Ephe-

(h) nunquam Gron.

(i) Mnasilochum Crev.

V. c. 562. a. C. 190. sumque divisit. Ephesum ad consulem paucos post dies obsides ab rege adducti sunt: & legati, qui Romam irent, venerunt. Eumenes quoque eodem tempore profectus est Romam, quo legati regis. Secutæ eos sunt legationes omnium Asiæ populorum.

XLVI. DUM hæc in Asia geruntur, duo fere sub idem tempus cum triumphi spe proconsules de provinciis Romam redierunt; Q. Minucius ex Liguribus, M'. Acilius ex Ætolia. Auditis utriusque rebus gestis, Minucio negatus triumphus, Acilio magno consensu decretus: isque triumphans de rege Antiocho & Ætolis urbem est investus. Prælatæ sunt in eo (i) triumpho signa militaria ducenta triginta: & argenti infecti tria millia pondo; signati tetradrachmum Atticum centum tredecim millia, cistophorum ducenta quadraginta octo: vasa argentea cælata multa, magnique ponderis. Tulit & suppellectilem regiam argenteam, ac vestem magnificam; coronas aureas, dona sociarum civitatum, quadraginta quinque; spolia omnis generis: captivos nobiles, Ætolos & regios duces, sex & triginta duxit. Damocritus

M'. Acilius de Antiocho triumphat.

(i) eo delent Gron. Cræv.

eritus Ætolorum dux paucos ante dies, quum e carcere nocte effugisset, in ripa Tiberis consecutis custodibus, priusquam comprehenderetur, gladio se transfixit. Milites tantum, qui sequerentur currum, defuerunt: alioqui magnificus & spectaculo & fama rerum triumphus fuit. Hujus triumphi minuit lætitiã nuncius ex Hispania tristis, adversa pugna in Vastetanis, ductu L. Æmilii proconsulis, apud oppidum Lyconem cum Lusitanis sex millia de exercitu Romano cecidisse. Ceteros, paventes intra vallum compulsi, ægre castra defendisse, & in (k) modum fugientium magnis itineribus in agrum pacatum reductos. Hæc ex Hispania nunciata. Ex Gallia legatos Placentinorum & Cremonensium L. Aurunculeius prætor in senatum introduxit. Iis querentibus inopiam colonarum, aliis belli casibus, aliis morbo absuntis, quosdam tædio adcolarum Gallorum reliquisse colonias, decrevit senatus, « Uti C. Lælius consul, si ei videretur, sex millia familiarum » conscriberet, quæ in eas colonias dividerentur: & ut L. Arunculeius prætor triumphum

U. c. 562a
a. C. 190a

*Adversa
pugna Romanorum
in
Hispania.*

(k) ad modum Gron. Cræv.

U. c. 562. v viros crearet ad eos colonos deducendos. ¹⁹
a. C. 190.

Creati M. Atilius Serranus, L. Valerius P. F. Flaccus, L. Valerius C. F. Tappo (1).

XLVII. HAUD ita multo post, quum jam consularium comitorum adpeteret tempus, C. Lælius consul ex Gallia Romam rediit. Is non solum, ex facto absente se senatus-consulto, in supplementum Cremonæ & Placentiæ colonos scripsit; sed, ut novæ coloniæ duæ in agrum, qui Boiorum fuisset, deducerentur, & retulit, & auctore eo Patres censuerunt. Eodem tempore L. Æmilii prætoris literæ adlatæ de navali pugna ad Myonesum facta, & L. Scipionem consulem exercitum in Asiam trajecisse. Victoriæ navalis ergo in unum diem supplicatio decreta est: in alterum diem, quod exercitus Romanus primum in Asia posuisset castra, ut ea res prospera & læta eveniret. Vicenis majoribus hostiis in singulas supplicationes sacrificare consul est iussus. Inde consularia comitia magna contentione habita. M. Æmilii Lepidus petebat, adversa fama hominum, quod provinciam Siciliam petendi causa, non consulto senatu, ut sibi id facere liceret, reli-

Comitia.

(1) Tappus Gron. Crev.

quisset. Petebant cum eo M. Fulvius Nobilior, Cn. Manlius Vulso, M. Valerius Messalla (m). Fulvius consul unus creatur, quum ceteri centurias non expleissent: isque (n) postero die Cn. Manlium, Lepido dejecto, (nam Messalla tacuit) collegam dixit. Prætores exinde facti, duo Q. Fabii, Labeo & Piſtor, (flamen Quirinalis eo anno inauguratus fuerat) M. Sempronius Tuditanus, Sp. Postumius Albinus, L. Plautius Hypsæus, L. Bæbius Dives.

XLVIII. M. FULVIO Nobiliore & Cn. Manlio Vulſone consulibus, Valerius Antias auctor est, rumore celebrem Romæ fuisse, & pene pro certo habitum, recipiendi Scipionis adolescentis causa, consulem L. Scipionem, & cum eo P. Africanum, in colloquium evocatos regis, & ipsos comprehensos esse; & ducibus captis, confestim ad castra Romana exercitum ductum, eaque expugnata, & deletas omnes copias Romanorum esse. Ob hæc Ætolos sustulisse animos, & abnuisse imperata facere, principesque eorum in Macedoniam, & in Dardanos,

(m) Messala Gron. Crev.

(n) is quoque Gron.

U. c. 562.
a. C. 190.

U. c. 563.
a. C. 189.

M. Fulvio,
Cn. Manlio Cos.
Rumor
vanus
de captis
Scipionibus.

U. c. 563.
a. c. 189.

& in Thraciam, ad conducenda mercede auxilia profectos. Hæc qui nunciarent Romanam, A. Terentium Varronem & M. Claudium Lepidum ab A. Cornelio proprætore ex Ætolia missos esse. Subtextit deinde fabulæ huic, legatos Ætolos in senatu inter cetera hoc quoque interrogatos esse; unde audissent, imperatores Romanos in Asia captos ab Antiocho rege, & exercitum deletum esse; Ætolos respondisse, ab suis legatis se, qui cum consule fuerint, certiores factos. Rumoris hujus quia neminem alium auctorem habeo, neque adfirmata res mea opinione sit, nec pro vana prætermiffa.

*Legati
Ætolorum
infecta
pace
dimissi.*

XLIX. ÆTOLI legati in senatum introducti; quum & causa eos sua & fortuna hortaretur, ut confitendo seu suæ culpæ seu errori veniam peterent supplices; orsi a beneficiis in populum Romanum, & prope exprobrantes virtutem suam in Philippi bello, & obfenderunt aures insolentia sermonis; & eo, vetera & oblitterata repetendo, rem adduxerunt, ut haud paullo plurium maleficiorum gentis, quam beneficiorum, memoria subiret animos Patrum, &, quibus misericordia opus erat, iram & odium inritarent;

Interrogati ab uno senatore, « permitterent-
 » ne arbitrium de se populo Romano ? »
 deinde ab altero, « habiturine eosdem, quos
 » populus Romanus, socios & hostes essent ? »
 nihil ad ea respondentes, egredi templo iussi
 sunt. Conclamatum deinde prope ab universo
 senatu est, « Totos adhuc Antiochi Ætolos
 » esse, & ex unica ea spe pendere animos
 » eorum. Itaque bellum cum haud dubiis
 » hostibus gerendum, perdomandosque fero-
 » ces animos esse. » Etiam illa res accendit,
 quod eo ipso tempore, quo pacem ab Ro-
 manis petebant, Dolopix atque Athamania
 bellum inferebant. Senatusconsultum in M.
 Acilii sententiam, qui Antiochum Ætolosque
 devicerat, factum est, « Ut Ætoli eo die
 » juberentur proficisci ab urbe, & intra
 » quintumdecimum diem Italia excedere. »
 A. Terentius Varro ad custodiendum iter eo-
 rum missus, denunciatumque, « Si qua de-
 » inde legatio ex Ætolis, nisi permisso im-
 » peratoris, qui eam provinciam obtineret,
 » & cum legato Romano, venisset Romam,
 » pro hostibus omnes futuros. » Ita dimissi
 Ætoli.

U. c. 563.
 a. C. 189.

U. c. 563.
a. C. 189

Consulares
exercitus.

L. DE provinciis deinde consules retulerunt : fortiri eos Ætoliā & Asiā placuit. Qui Asiā fortitus esset, exercitus ei, quem L. Scipio haberet, est decretus, & in eum supplementum quatuor millia peditum Romanorum, ducenti equites, & sociorum ac Latini nominis octo millia peditum, & quadringenti equites : his copiis ut bellum cum Antiocho gereret. Alteri consuli exercitus, qui erat in Ætoliā, est decretus ; &, ut supplementum scriberet, permissum civium sociorumque eundem numerum, quem collega. Naves quoque idem consul, quæ priore anno paratæ erant, ornare iussus, ac ducere secum : nec cum Ætolis solum bellum gerere, sed etiam in Cephalleniam insulam trajicere. Mandatum eidem, ut (o), si per commodum reipublicæ facere posset, ut ad comitia Romam rediret. Nam, præterquam quod magistratus annui subrogandi essent, censores quoque placere creari. Si qua res eum teneret, senatum certiozem faceret, se ad comitorum tempus obcurrere non posse.

Provincia. Ætoliā M. Fulvio, Asiā Cn. Manlio sorte evenit. Prætores deinde sortiti sunt, Sp.

(o) ut del. Gron. Crey.

Postumius Albinus urbanam & inter peregrinos, M. Sempronius Tuditanus Siciliam, Q. Fabius Pictor flamen Quirinalis Sardiniam, Q. Fabius Labeo classem, L. Plautius Hypsæus Hispaniam citeriorem, L. Bæbius Dives Hispaniam ulteriorem. Siciliæ legio una & classis, quæ in ea provincia erat, decreta; & ut duas decumas frumenti novus prætor imperaret Siculis, earum alteram in Asiam, alteram in Ætoliâ mitteret. Idem ab Sardis exigi, atque ad eisdem exercitus id frumentum, ad quos Siculum, deportari iussum. L. Bæbio supplementum in Hispaniam datum mille Romani pedites, equites quinquaginta, & sex millia peditum Latini nominis, ducenti (p) equites. Plautio Hypsæo in Hispaniam citeriorem mille Romani dati sunt pedites, duo millia socium Latini nominis, & ducenti equites. Cum his supplementis ut singulas legiones duæ Hispaniæ haberent. Prioris anni magistratibus, C. Lælio cum suo exercitu prorogatum in annum imperium est. Prorogatum & P. Junio pro prætori in Etruria cum eo exercitu, qui in

U. c. 563.
a. C. 189.

(p) & ducenti Gron. Crev.

V. c. 563. provincia esset, & M. Tuccio proprætori
a. c. 189. (q) in Brutiis & Apulia.

Certamen LI. PRIUSQUAM in provincias prætores
inter irent, certamen inter P. Licinium pontificem
P. maxim. maximum fuit & Q. Fabium Pictorem flami-
& Fl. Quirinalem. minem Quirinalem, quale patrum memoria
 inter L. Metellum & Postumium Albinum
 fuerat. Consulem illum, cum C. Lutatio
 collega in Siciliam ad classem proficiscen-
 tem, ad sacra retinuerat Metellus pontifex
 maximus; prætorem hunc, ne in Sardiniam
 proficisceretur, P. Licinius tenuit. Et in
 fenatu, & ad populum magnis contentioni-
 bus certatum est; & imperia inhibita ultra
 citroque, & pignora capta, & multæ dictæ,
 & tribuni adpellati, & provocatum ad popu-
 lum est. Religio ad postremum vicit, ut
 dicto audiens esset flamen pontifici; & multæ
 ex jussu populi remissæ. Ira provinciæ erep-
 tæ (r) prætorem magistratu abdicare se
 conantem Patres auctoritate sua deterrue-
 runt: &, ut jus inter peregrinos diceret,
 desererunt. Delectibus deinde intra paucos
 dies (neque enim multi milites legendi erant)

(q) *pratori Gron. Crev.*

(r) *Ita provincia erepta Gron. Crev.*

LIBER XXXVII CAP. LII 265

perfectis, consules prætoresque in provincias proficiscuntur. Fama deinde de rebus in Asia gestis temere vulgata sine auctore : & post dies paucos nuncii certi literæque imperatoris Romam adlatæ; quæ non tantum gaudium ab recenti metu adtulerunt, (desierant enim victum in Ætolia metuere) quam averterunt famam : quod ineuntibus id bellum gravis hostis & suis viribus, & quod Hannibalem rectorem militiæ haberet, visus fuerat. Nihil tamen aut de consule mittendo in Asiam mutandum, aut minuendas ejus (§) copias, censuerunt; metu, ne cum Gallis foret bellandum.

LII. HAUD multo post M. Aurelius Cotta legatus L. Scipionis, cum Antiochi regis legatis, & Eumenes rex Rhodiique Romam venerunt. Cotta in senatu primum, deinde in concione jussu Patrum, quæ acta in Asia essent, exposuit. Supplicatio inde in triduum decreta est, & quadraginta majores hostiæ inmolari jussæ. Tum omnium primum Eumeni senatus datus est. Is quum breviter & egisset gratias Patribus, « quod obsidione se ac fratrem exemissent, regnumque ab in-

U. c. 567.
a. C. 189.

Senatus
Eumeni
datus.

(§) *cas Gron. Crev.*

U. c. 563. » juriis Antiochi vindicassent : » & gratu-
 4. C. 189. latus esset, « quod mari terraque prospere
 » res gessissent ; quodque regem Antiochum,
 » fufum fugatumque & exutum castris, prius
 » Europa, post & Asia, quæ cis Taurum
 » montem est, expulissent : sua [deinde]
 » merita malle eos ex imperatoribus suis
 » legatisque, quam se commemorante, cog-
 » noscere, » dixit. Hæc adprobantibus cunctis,
 jubentibusque dicere ipsum, omiffa in id
 verecundia, « quid sibi a fenatu populoque
 » Romano tribui æquum censeret : propen-
 » sius cumulatusque, si quo possit, prout
 » ejus merita sint, fenatum facturum ; » ad
 ea rex : « Si ab aliis sibi præmiorum optio
 » deferretur, libenter, data modo facultate
 » consulendi fenatum Romanum, consilio
 » ampliffimi ordinis usurum fuisse, ne quid
 » aut immoderate cupisse, aut petisse parum
 » modeste videri posset : verum enimvero,
 » quum ipsi daturi sint, multo magis munifi-
 » centiam eorum in se fratresque suos ipso-
 » rum arbitrii debere esse. » Nihil hac ora-
 tione ejus Patres conscripti deterriti sunt, quò
 minus dicere ipsum juberent. Et quum ali-
 quamdiu, hinc indulgentia, hinc modestia,

inter permittentes in vicem, non magis mutua, quam inexplicabili facilitate, certatum esset, Eumenes templo excessit. Senatus in eadem perstare sententia, ut « absurdum esse » [diceret,] ignorare regem, quid sperans, » aut petens venerit. Quæ adcommodata » regno suo sint, ipsum optime scire : Asiam » longe melius, quam senatum, nosse. Re- » vocandum igitur & cogendum, quæ vel- » let, quæque sentiret, expromere. »

LIII. REDUCTUS a prætore in templum rex, & dicere iussus : « Perseverassem [in- » quit] tacere, Patres conscripti, nisi Rhodiorum legationem mox vocaturos vos scirem : & , illis auditis, mihi necessitatem » fore dicendi. Quæ quidem eo difficilior » oratio erit, quod ea postulata eorum futura » sint (t), ut non solum nihil, quod contra » me sit, sed ne quod ad ipsos quidem proprie pertineat, petere videantur. Agent enim » causam civitatum Græcarum, & liberari » eas dicent debere. Quo inpetrato, cui » dubium est, quin & a nobis averfuri sint » non eas modo civitates, quæ liberabuntur, » sed etiam veteres stipendiarias nostras; ipsi

*U. c. 563.
a. C. 189.*

*Oratio
Eumenis.*

(t) *sunt Gron. Cræv.*

U. c. 563. » autem tanto obligatos beneficio verbo for-
 a. C. 189. » cios, re vera subjectos imperio & obno-
 » xios habituri sint? Et, (si Diis placet)
 » quum has tantas opes adfectabunt, diffi-
 » mulabunt, ulla parte id ad se pertinere:
 » vos modo id decere, & conveniens esse
 » antefactis, dicent. Hæc vos ne decipiat
 » oratio, providendum vobis erit; neve non
 » solum inæqualiter alios nimium deprimatis
 » ex fociis vestris, alios præter modum ex-
 » tollatis; sed etiam, ne, qui adversus vos
 » arma tulerint, in (u) meliore statu sint,
 » quam focii & amici vestri. Quod ad me
 » adinet, in aliis rebus cessisse intra finem
 » juris mei cuilibet videri malim, quam ni-
 » mis pertinaciter in obtinendo eo tetendisse;
 » in certamine autem amicitiae nostræ (v),
 » benevolentiae erga vos, honoris, qui a
 » vobis habebitur, minime æquo animo vinci
 » possum. Hanc ego maximam hæreditatem a
 » patre accepi, qui primus omnium Asiam Græ-
 » ciamque incolentium in amicitiam vestram
 » venit, eamque perpetua & constanti fide
 » ad extremum finem vitæ perduxit: nec

(u) in del. Gron. Crev.

(v) vestra Gron. Crev.

LIBER XXXVII CAP. LIII 209

» duntaxat *animum* (x) vobis bonum ac *U. c. 563.*
 » fidelem præstitit, sed omnibus interfuit *a. C. 189.*
 » bellis, quæ in Græcia gessistis, terrestri-
 » bus, navalibus (y); omni genere commea-
 » tuum ita, ut nemo sociorum vestrorum
 » æquari ulla parte posset, vos adjuvit. Postre-
 » mo quum Bœotos ad societatem vestram
 » hortaretur, in ipsa concione intermortuus,
 » haud multo post expiravit. Hujus ego
 » vestigia ingressus, voluntati quidem & stu-
 » dio in colendis vobis adjicere (etenim in-
 » exsuperabilia hæc erant) nihil potui: rebus
 » ipsis meritisque & inpenis officiorum ut
 » superare possem, fortuna, tempora, Antio-
 » chus, & bellum in Asia gestum præbue-
 » runt materiam. Rex Asiæ & partis Europæ
 » Antiochus filiam suam in matrimonium mihi
 » dabat; restituebat extemplo civitates, quæ
 » defecerant a nobis; spem magnam in poste-
 » rum amplificandi regni faciebat, si secum
 » a lversus vos bellum gessissem. Non gloria-
 » bor eo, quod nihil in vos deliquerim. Illa
 » potius, quæ vetustissima domus nostræ
 » vobiscum amicitia digna sunt, referam;

(x) *animum duntaxat Gron. Crev.*

(y) *navalibusque Gron. Crev.*

U. c. 563. » Pedestribus navalibusque copiis, ut nemo
 a. C. 189. » vestrorum sociorum me æquiparare posset,
 » imperatores vestros adjuvi; comneatus
 » terra marique suppeditavi; navalibus præ-
 » liis, quæ multis locis facta sunt, omnibus
 » adfui; nec labori meo, nec periculo us-
 » quam peperci. Quod miserrimum est in
 » bello, obsidionem passus sum, Pergami
 » inclusus cum discrimine ultimo simul vitæ
 » regniue. Liberatus deinde obsidione, quum
 » alia parte Antiochus, alia Seleucus circa
 » arcem regni mei castra haberent, relictis
 » rebus, (z) tota classe ad Hellespontum L.
 » Scipioni consuli vestro obcurri, ut eum
 » in trajiciendo exercitu adjuvarem. Post-
 » quam in Asiam exercitus vester est trans-
 » gressus, numquam a consule abscessi: nemo
 » miles Romanus magis assiduus in castris
 » vestris fuit, quam ego fratresque mei.
 » Nulla expeditio, nullum equestre proelium
 » sine me factum est. In acie ibi steti, eam
 » partem sum tutatus, in qua me consul esse
 » voluit. Non sum hoc dicturus, Patres
 » conscripti, quis hoc bello meritis erga vos
 » mecum comparari potest? Ego nulli om-

(z) *relictis rebus meis Gron. Cræv.*

»nium neque populorum, neque regum, *U. e. 583.*
 »quos in magno honore habetis, non ausim *a. C. 189.*
 »me comparare. Hostis Masinissa ante vo-
 »bis (a), quam socius, fuit: nec inco-
 »lumi regno cum auxiliis suis, sed extorris,
 »expulsus, amissis omnibus copiis, cum
 »turma equitum in castra confugit vestra.
 »Tamen eum, quia in Africa adversus Sy-
 »phacem & Carthaginienfes fideliter atque
 »in pigre vobiscum stetit, non in patrium
 »solum regnum restituitis, sed, adjecta opu-
 »lentissima parte Syphacis regni, præpoten-
 »tem inter Africæ reges fecistis. Quo tan-
 »dem igitur nos præmio atque honore digni
 »apud vos sumus, qui numquam hostes,
 »semper focii fuimus? Pater, ego, fratres-
 »que mei non in Asia tantum, sed etiam
 »procul ab domo in Pelopponeso, in Bœo-
 »tia, in Ætolia, Philippi, Antiochi, Æto-
 »lico bello, terra marique pro vobis arma
 »tulimus. Quid ergo postulas? dicat aliquis:
 »Ego, Patres conscripti, quoniam dicere
 »utique volentibus vobis parendum est, si
 »vos ea mente ultra Tauri juga emostis An-
 »tiochum (b), ut ipsi teneretis eas terras;

(a) Masinissa hostis vobis ante Gron. Crév.

(b) Antiochum emostis Gron. Crév.

V. c. 563.
a. C. 187.

» nullos adcolas, nec finitimos habere, quam
» vos, malo; nec ulla alia re tutius stabilius-
» que regnum meum futurum spero. Sed si
» vobis decedere inde, atque exercitus dedu-
» cere in animo est; neminem digniorem
» esse ex sociis vestris, qui bello a vobis
» parta possideat, quam me, dicere ausim.
» At enim magnificum est liberare civitates
» servas. Ita opinor, si nihil hostile adver-
» sus vos fecerunt: sin autem Antiochi partis
» fuerunt (c); quanto est vestra prudentia &
» æquitate dignius, sociis bene meritis, quam
» hostibus, vos consulere? »

LIV. GRATA oratio regis Patribus fuit :
& facile adparebat, munifice omnia & propen-
sio animo facturos. Interposita Smyrnæo-
rum brevis legatio est, quia non aderant
quidam Rhodiorum. Conlaudatis egregie
Smyrnæis, quod omnia ultima pati, quam
se regi tradere, maluissent, introducti Rhodii
sunt. Quorum princeps legationis, expositis
initiis amicitiae cum populo Romano, meritisque
Rhodiorum Philippi prius, deinde
Antiochi bello: « Nihil [inquit] nobis tota
» nostra actione, Patres conscripti, neque
» diffi-

Rhodi-
rum
legatorum
oratio.

(c) fuerint Gron;

» diffilius
» cum Eun
» quo uno
» lis, &
» civitati n
» animi no
» rerum na
» git; ut
» causam
» jecta imp
» tamen re
» adversus
» disceptat
» bis per
» videtur.
» regi, &
» de cujus
» nullus po
» servitute
» ceps; n
» dimittere
» & gloria
» servitute
» ab hac r
» minuend
» fortuna v
Tam. 13

» difficilius , neque molestius est , quam quod
 » cum Eumene nobis disceptatio est ; cum
 » quò uno maxime regum & privatum singu-
 » lis , & , quod magis nos movet , publicum
 » civitati nostræ hospitium est. Ceterum non
 » animi nostri , Patres conscripti , nos , sed
 » rerum natura , quæ potentissima est , disjun-
 » git ; ut nos liberi etiam aliorum libertatis
 » causam agamus ; reges serva omnia & sub-
 » jecta imperio suo esse velint. Utcumque
 » tamen res se habet , magis verecundia nostra
 » adversus regem nobis obstat , quam ipsa
 » disceptatio aut nobis impedita est , aut vo-
 » bis perplexam deliberationem præbitura
 » videtur. Nam , si aliter socio atque amico
 » regi , & bene merito hoc ipso in bello ,
 » de cujus præmiis agitur , honos haberi
 » nullus posset , nisi liberas civitates ei in
 » servitum traderetis , esset deliberatio an-
 » ceps ; ne aut regem amicum inhonoratum
 » dimitteretis , aut decederetis instituto vestro ,
 » & gloriam , Philippi bello partam , nunc
 » servitute tot civitatum deformaretis. Sed
 » ab hac necessitate , aut gratiæ in amicum
 » minuendæ , aut gloriæ vestræ , egregie vos
 » fortuna vindicat. Est enim Deum benigni-

U. c. 5838
 a. C. 1893

U. c. 563
a. c. 189.

» tate non gloriosa magis, quam dives, vic-
 » toria vestra : quæ vos facile isto velut ære
 » alieno exsolvar. Nam & Lycaonia, & Phry-
 » gia utraque, & Pisidia omnis, & Cher-
 » sonesus, quæque circumjacent Europæ, in
 » vestra sunt potestate. Quarum una quæ-
 » libet regi adjecta multiplicare regnum Eu-
 » menis potest : omnes vero datæ maximis
 » eum regibus æquare. Licet ergo vobis, &
 » præmiis belli ditare socios, & non decedere
 » instituto vestro, & meminisse, quem titu-
 » lum prætenderitis prius adversus Philippum,
 » nunc adversus Antiochum, belli : quid
 » feceritis, Philippo victo ; quid nunc a vo-
 » bis, non magis quia fecistis, quam quia
 » id vos facere decet, desideretur atque ex-
 » spectetur. Alia enim aliis & honesta est &
 » probabilis (c) causa armorum. Illi agrum,
 » hi vicos, hi oppida, hi portus, oramque
 » aliquam maris ut possideant. Vos nec cu-
 » pistis hæc, antequam haberetis ; nec nunc,
 » quum orbis terrarum in ditione vestra sit,
 » cupere potestis. Pro dignitate & gloria
 » apud omne genus humanum, quod vestrum
 » nomen imperiumque juxta ac Deos inmor-

(c) & honestæ & probabilis est Gron. Greg.

» tales jam pridem intuetur, pugnastis. Quæ
 » parare & quærere arduum fuit, nescio an
 » tueri difficilius sit. Gentis vetustissimæ no-
 » bilissimæque, vel fama rerum gestarum,
 » vel omni commendatione humanitatis doc-
 » trinarumque, tuendam ab servitio regio
 » libertatem suscepistis. Hoc patrocinium
 » receptæ in fidem & in clientelam vestram
 » universæ gentis (d) perpetuum vos præstare
 » decet. Non, quæ in solo modo antiquo
 » sunt, Græcæ magis urbes sunt, quam colo-
 » niæ earum, illinc quondam profectæ in
 » Asiam. Nec terra mutata mutavit genus
 » aut mores. Certare pio certamine cujus-
 » libet bonæ artis ac virtutis ausi sumus
 » cum parentibus quæque civitas & condi-
 » toribus suis. Adistis Græciæ, adistis Asiæ
 » urbes plerique. Nisi quod longius a vobis
 » absumus, nulla vincimur alia re. Massilien-
 » ses, quos, si natura insita velut ingenio
 » terræ vinci posset, jam pridem efferassent
 » tot indomitæ circumfusæ gentes, in eo ho-
 » nore, in ea merito dignitate audimus apud
 » vos esse, ac si medium umbilicum Græciæ

U. e. 562.
 a. C. 189.

(d) posterius in & vox gentis deest apud Gron-
 & Crev.

V. c. 563.
a. C. 189.

incolerent. Non enim sonum modo linguæ
 » vestitumque & habitum, sed ante omnia
 » mores, & leges, & ingenium sincerum
 » integrumque a contagione adcolarum, fer-
 » varunt. Terminus est nunc imperii vestri
 » mons Taurus. Quidquid intra eum cardi-
 » nem est, nihil longinquum vobis videri
 » debet. Quo arma vestra pervenerunt, eo-
 » dem jus hinc profectum perveniat. Barbari,
 » quibus pro legibus semper dominorum im-
 » peria fuerunt, quo gaudent, reges habeant:
 » Græci suam fortunam, vestros animos ge-
 » runt. Domesticis quondam viribus etiam
 » imperium amplectebantur; nunc, imperium
 » ubi est, ibi ut sit perpetuum, optant. Liber-
 » tatem vestris tueri armis fati habent, quo-
 » niam suis non possunt. At enim quædam
 » civitates cum Antiocho fenserunt. Et aliæ
 » prius cum Philippo, & cum Pyrrho Ta-
 » rentini. Ne alios populos enumerem, Car-
 » thago libera cum suis legibus est. Huic
 » vestro exemplo quantum debeatis, videte;
 » Patres conscripti. Inducetis in animum ne-
 » gare Eumenis cupiditati, quod justissimæ
 » iræ vestræ negastis. Rhodii & in hoc, &
 » in omnibus bellis, quæ in illa ora gessistis,

LIBER XXXVII CAP. LV 277

» quam forti fidelique opera vos adjuveri-
 » mus, vestro iudicio relinquimus. Nunc in
 » pace id consilium adferimus; quod si com-
 » probaveritis, (e) magnificentius vos vic-
 » toria usos esse, quam vicisse, omnes existi-
 » maturi sint. » Apta magnitudini Romanæ
 oratio visa est.

*U. e. 563;
 a. C. 189.*

LV. Post Rhodios Antiochi legati vocati
 sunt. Ii, vulgato petentium veniam more,
 errorem facti regis, obtestati sunt Patres
 conscriptos, « Ut suæ potius clementiæ,
 » quam regis culpæ, qui satis superque pœ-
 » narum dedisset, memores consularent. Post-
 » tremo pacem datam a L. Scipione impera-
 » tore, quibus legibus dedisset, confirmarent
 » auctoritate sua. » Et senatus eam pacem
 servandam censuit, & paucos post dies po-
 pulus iussit. Fœdus in Capitolio cum Anti-
 patro principe legationis, & eodem fratris
 filio regis Antiochi, est ietum. Auditæ deinde
 & aliæ legationes ex Asia sunt. Quibus om-
 nibus datum est responsum, « Decem lega-
 » tos more majorum senarum missurum ad
 » res Asiæ disceptandas componendasque.
 » Summam tamen hanc fore : ut cis Taurum

*Legati
 Antiochi
 introduciti.*

*Pax cum
 Antiocho
 confirmata.*

* (e) *comprobaritis Gron. Crev.*

*V. c. 563.
a. C. 189*

» montem, quæ intra regni Antiochi fines
» fuissent, Eumeni adtribuerentur, præter
» Lyciam Cariamque usque ad Mæandrum
» amnem. Ea civitatis Rhodiorum essent. Ce-
» teræ civitates Asiæ, quæ Attali stipendia-
» riæ fuissent, eædem Eumeni vectigal pen-
» derent: quæ vectigales Antiochi fuissent,
» eæ liberæ atque immunes essent. » Decem
legatos hos decreverunt, Q. Minucium Ru-
sum, L. Furium Purpureonem, Q. Minucium
Thermum, Ap. Claudium Neronem, Cn. Cor-
nelium Merulam, M. Junium Brutum, L.
Aurunculeium, L. Æmilium Paullum, P.
Cornelium Lentulum, P. Ælium Tubero-
nem.

*Decem
Legati in
Asiam mit-
tuntur.*

*S. C.
de Asia.*

LVI. His, quæ præsentis disceptationis
essent, libera mandata. De summa rerum
senatus constituit: «Lycaoniam omnem, &
» Phrygiam utramque, & Mysiam, regias
» silvas, & Lydiæ Ioniæque, extra ea oppi-
» da, quæ libera fuissent, quo die cum rege
» Antiocho pugnatum est, & nominatim
» Magnesium ad Sipylum, & Cariam, quæ
» Hydrela adpellatur, agrumque Hydrelata-
» num ad Phrygiam vergentem, & castella
» vicosque ad Mæandrum amnem, & oppida,

» nisi quæ libera ante bellum fuissent; Tel-
 » missum item nominatim, & castra Telmis-
 » sium, præter agrum, qui Ptolemæi Tel-
 » missii fuissent: hæc omnia, quæ supra
 » scripta sunt, regi Eumeni iussa dari. Rho-
 » diis Lycia data, extra eundem Telmissum,
 » & castra Telmissium, & agrum, qui Pro-
 » lemæi Telmissii fuisset: hæc & ab Eumene
 » & ab Rhodiis excepta. Ea quoque his pars
 » data Cariæ, quæ propior Rhodum insulam
 » trans Mæandrum amnem est, oppida, vici,
 » castella, agri, qui ad Pisidiam vergunt;
 » nisi quæ eorum oppida in libertate fuissent,
 » pridie quam cum Antiocho rege in Asia
 » pugnatum est. » Pro his quum gratias egis-
 » sent Rhodii, de Solis urbe, quæ in Cilicia
 » est, egerunt: « Argis & illos, sicut sese,
 » oriundos esse. Ab ea germanitate fraternam
 » sibi cum iis caritatem esse. Petere hoc ex-
 » traordinarium munus, ut eam civitatem ex
 » servitute regia eximerent. » Vocati sunt
 » regis Antiochi legati, actumque cum iis est:
 » nec quidquam inpetratum, testante fœdera
 » Antipatro, adversus quæ ab Rhodiis non
 » Solos, sed Ciliciam peti, & juga Tauri
 » transcendendi. Revocatis in senatum Rhodiis,

U. c. 563.
 a. C. 189.

Soli
 Cilicia.

P. e. 563.
a. C. 189.

quum, quantopere tenderet legatus regius, expofuiffent Patres, adjecerunt; « Si utique » eam rem ad civitatis fuæ dignitatem perti- » nere cenferent Rhodii, fenatum omni modo » expugnaturum pertinaciam legatorum. » Tum vero inpenfius, quam ante, Rhodii gratias egerunt, ceffurosque fe potius adrogantiæ Antipatri, quam cauffam turbandæ pacis præbituros, dixerunt. Ita nihil de Solis mutatum eft.

LVII. PER eos dies, quibus hæc gefta funt, legati Maffilienfium nunciarunt (f), « L. Bæbium prætorem, in provinciam His- » paniam proficifcentem, ab Liguribus cir- » cumventum; magna parte comitum cæfa; » vulneratum ipfum, cum paucis, fine licto- » ribus, Maffiliam perfugiffe, & intra tri- » duum expiraffe. » Senatus, ea re audita, decrevit, « uti P. Junius Brutus, qui pro- » prætor in Etruria effet, provincia exerci- » tuque traditis uni, cui videretur, ex le- » gatis, ipfe in ulteriorem Hispaniam profi- » cifceretur, eaque in provincia effet. » Hoc fenatusconfultum literæque a Sp. Postu- mio prætore in Etruriam miſſæ funt: pro-

(f) *nunciaverunt Gron. Crev.*

fectusque in Hispaniam est P. Junius proprætor. In qua provincia prius aliquanto, quam successor veniret (g), L. Æmilius Paullus, qui postea regem Persea magna gloria vicit, quum priore anno haud prospere rem gessisset, tumultuario exercitu conlecto, signis conlatis cum Lusitanis pugnavit. Fusi fugatique sunt hostes. Cæsa decem & octo millia armatorum; tria millia trecenti capti, & castra expugnata. Hujus victoriæ fama tranquilliores in Hispania res fecit. Eodem anno ante diem tertium Kalendas Januarias Bononiam Latinam coloniam ex senatusconsulto L. Valerius Flaccus, M. Atilius Serranus, L. Valerius Tappus triumviri deduxerunt. Tria millia hominum sunt deducta: equitibus septuagena jugera, ceteris colonis quinquagena sunt data. Ager captus de Gallis Boiis fuerat: Galli Tuscos expulerant. Eodem anno censuram multi & clari viri petierunt. Quæ res, tamquam in se parum magni certaminis causam haberet, aliam contentionem multo majorem excitavit. Petebant T. Quinctius Flamininus, P. Cornelius Cn. F. Scipio, L. Valerius Flaccus, M. Porcius Cato, M.

U. a. 563.
a. C. 189.

Æmilius
Paullus
Lusitanos
vincit.

Certamen
de
censura.

(g) venisset Gron. Crev.

U. c. 563.
a. C. 189.

Claudius Marcellus, M. Acilius Glabrio; qui Antiochum ad Thermopylas Ætolosque devicerat. In hunc maxime, quod multa congiaria habuerat, quibus magnam partem hominum obligaverat (h), favor populi se inclinabat. Id quum ægre paterentur tot nobiles, novum sibi hominem tantum præferri; P. Sempronius Gracchus & C. Sempronius Rutilus, tribuni plebis, ei diem dixerunt, quod pecuniæ regiæ prædæque aliquantum, captæ in Antiochi castris, neque in triumpho tulisset, neque in ærarium retulisset (i). Varia testimonia legatorum tribunorumque militum erant. M. Caro ante alios testes conspiciebatur: cujus auctoritatem, perpetuo tenore vitæ partam, toga candida elevabat. Is testis, quæ vasa aurea atque argentea, captis castris, inter aliam prædam regiam vidisset, ea se in triumpho negabat vidisse. Postremo in hujus maxime invidiam desistere se petitione Glabrio dixit; quando, quod taciti indignarentur nobiles homines, id æque novus competitor inæstimabili perjurio incesset.

(h) obligarat Gron. Crev.

(i) detulisset Gron. Crev.

LIBER XXXVII CAP. LVIII 283

LVIII. CENTUM millium multa inrogata erat. Bis de ea re (k) certatum est. Tertio, quum de petitione destitisset reus, nec populus de multa suffragium ferre voluit, & tribuni eo negotio destiterunt. Censores T. Quinctius Flamininus, M. Claudius Marcellus creati. Per eosdem dies L. Æmilio Regillo, qui classe præfectum Antiochi regis devicerat, extra urbem in æde Apollinis quum senatus datus esset, auditis rebus gestis ejus, quantis cum classibus hostium dimicasset, quot inde naves demersisset aut cepisset, magno consensu Patrum triumphus navalis est decretus. Triumphavit Kalendis Februariis. In eo triumpho undequinquaginta coronæ aureæ translatae sunt: pecunia nequam tanta, pro specie regii triumphi; tetradrachma Attica triginta quatuor millia septingenta, cistophori centum triginta unum millia trecenti. Supplicationes deinde fuerunt ex senatusconsulto, quod L. Æmilius (l) in Hispania prospere rempublicam gessisset. Haud ita multo post L. Scipio ad urbem venit. Qui, ne cognomini fratris (m) cederet,

(k) *re del. Gron.*

(l) *add. Paullus Gron. Crev.*

(m) *cognomine fratri Gron. Crev.*

*U. c. 563.
a. C. 189.*

*Censores
creati.*

*Triumphus
navalis
Æmilii.*

U. c. 563. Asiaticum se adpellari voluit. Et in senata ;
 a. C. 189.
Scipio Asiaticus.
 & in concione de rebus ab se gestis disse-
 ruit. Erant, qui fama id majus bellum,
 quam difficultate rei, fuisse interpretarentur ;
 uno memorabili prælio debellatum,
 gloriamque ejus victoriæ præfloratam ad
 Thermopylas esse. Ceterum vere æstimanti
 Ætolicum magis ad Thermopylas bellum,
 quam regium fuit. Quota enim parte virium
 suarum ibi dimicavit Antiochus ? in Asia
 totius Asiæ steterunt vires, ab ultimi (n)
 Orientis partibus omnium gentium contractis
 auxiliis.

LIX. MERITO ergo & Diis immortalibus,
 quantus maximus poterat, habitus est hono-
 ros, quod ingentem victoriam facilem etiam
 fecissent, & imperatori triumphus est decre-
 tus. Triumphavit mense intercalario pridie
Triumphat de Antiocho. Kalendas Martias. Qui triumphus spectaculo
 oculorum major, quam Africani fratris ejus,
 fuit ; recordatione rerum & æstimatione
 periculi certaminisque non magis comparan-
 dus, quam si imperatorem imperatori, aut
 Antiochum ducem Hannibali conferres. Tulit
 in triumpho signa militaria ducenta triginta

(n) *ultimis Gron. Crev.*

quatuor; oppidorum simulacra centum triginta quatuor; eburneos dentes mille ducentos triginta unum (o); aureas coronas ducentas triginta (p) quatuor; argenti pondi centum triginta septem millia & quadringenta viginti; tetradrachmum Atticorum ducenta viginti quatuor millia; cistophorum trecenta triginta unum millia & septuaginta; nummos aureos Philippeos centum quadraginta millia; vaforum argenteorum (omnia cælata erant) mille pondo & quadringenta viginti quatuor, aureorum mille pondo viginti quatuor. Et duces regii, præfecti, & purpurati duo & triginta ante currum ducti. Militibus quinque viceni denarii dati, duplex centurioni, triplex equiti. Et stipendium militare & frumentum duplex post triumphum datum. Proelio in Asia facto, duplex dederat. Triumphavit anno fere post, quam consulatu abiit.

LX. EODEM fere tempore & Cn. Manlius consul in Asiam, & Q. Fabius Labeo prætor ad classem venit. Ceterum consuli non deerat cum Gallis belli materia. Mare pacatum erat, devicto Antiocho. Cogitanti (q)

(o) viginti del. Gron. Crev.

(p) viginti Gron. Crev.

(q) add, itaque omisso Q. Gron. Crev.

U. c. 567.
a. C. 180.

U. c. 563.
a. C. 189.

*Fabius
prator in
Cretam in-
sulam
trajicit.*

Q. Fabio, cui rei potissimum infisteret, ne otiosam provinciam habuisse videri posset, optimum visum est, in Cretam insulam trajicere. Cydoniatæ bellum adversus Gortynios Gnossiosque gerebant, & captivorum Romanorum atque Italici generis magnus numerus in servitute esse per totam insulam dicebatur. Classe ab Epheso profectus, quum primum Cretæ litus adtigit, nuncios circa civitates misit, ut armis absisterent, captivosque in suis quæque urbibus agrisque conquisitos reducerent, & legatos mitterent ad se, cum quibus de rebus ad Cretenses pariter Romanosque pertinentibus ageret. Nihil magnopere ea Cretenses moverunt. Captivos, præter Gortynios, nulli redderunt. Valerius Antias ad quatuor millia captivorum, quia belli minas timuerunt, ex tota insula reddita scripsit: eamque causam Fabio, quum rem nullam aliam gessisset, navalis triumphi inpetrandi ab senatu fuisse. A Creta Ephesum Fabius rediit: inde tribus navibus in Thraciæ oram missis, ab Æneo & Maronea (r) præsidia Antiochi deduci iussit, ut in libertate eæ civitates essent.

( ) *Maronia Gron. Crev.*

FINIS TOMI NONI

in uoluntate, ce
et uoluntate p̄fecta,
in uoluntate tra
duntur Gory
et capivora
meris magus
uoluntate inuoluntate
uoluntate, quon
nunciis circa
uoluntate, capi
uoluntate agrisque
uoluntate miserent
uoluntate Cretensēs
uoluntate ageret.
uoluntate moverunt.
uoluntate reddide
uoluntate illia capi
uoluntate et, ex tota
uoluntate uoluntate Fa
uoluntate uoluntate, navalis
uoluntate A Creta
uoluntate uoluntate uoluntate
& Maro
uoluntate iussit, ut

